

A. HAUF VALLS – J. E. RUBIO ALBARRACÍN – J. A. AGUILAR ÀVILA
Institut d'Estudis Catalans Univ. de València Univ. Catòlica de València

CAP A UNA NOVA EDICIÓ FILOLÒGICA DELS SERMONS
DE QUARESMA DE VICENT FERRER (València, 1413):
UNA PRIMERA MOSTRA*

*Towards a new philological edition of Vincent Ferrer's Lenten sermons
(València, 1413): a specimen*

Resum: L'article presenta una nova edició filològica, actualment en preparació, dels cinquanta-tres sermons de quaresma predicats l'any 1413 a València per Vicent Ferrer (València, Arxiu de la Catedral, ms. 273). Després d'una breu introducció en què s'aborden les raons que justifiquen una nova edició d'aquest sermonari, s'ofereix una mostra del text crític, acompanyat d'un aparat textual i de notes explicatives.

Mots clau: Vicent Ferrer, predicació medieval, teologia medieval, sermons de quaresma, edició filològica.

Abstract: This paper showcases an ongoing new philological edition of Vincent Ferrer's fifty-three Lenten sermons preached in València in 1413 (València, Cathedral Archive, ms. 273). A short introduction that gives the rationale for a new edition of this sermonary is followed by a sample of the critical text, supplemented by a textual apparatus and explanatory notes.

Keywords: Vincent Ferrer, medieval preaching, medieval theology, Lenten sermons, philological edition.

Els sermons predicats a la ciutat de València durant la quaresma de 1413 conformen un dels sermonaris més importants de la predicació vicentina. Es conserven en el manuscrit 273 de l'Arxiu de la Seu de València, el qual transmet el text típic resultant de passar en net les reportacions anotades directament durant la predicació. Es tracta, doncs, d'una redacció fragmentària on sovintegen les llacunes, la imprecisió en les citacions d'autoritats i una sintaxi truncada que de vegades dificulta la intel·ligibilitat del missatge.

* Aquest estudi s'ha beneficiat del projecte de recerca finançat pel Ministeri de Ciència i Innovació «La cultura literària medieval i moderna en la tradició manuscrita i impresa» (VI), ref. FFI2017-83960-P (AEI/FEDER, UE).

El sermonari ha estat editat per Josep Sanchis Sivera¹ i per Manuel Sanchis Guarner.² El temps transcorregut des d'aquestes edicions, que van complir amb l'objectiu de fer llegible el text conservat fins aleshores en un manuscrit inèdit, ens du a plantejar-nos la necessitat de fer-ne una de nova. Per diverses raons. En primer lloc, l'avanç en els estudis ferrerians ha posat de manifest darrerament la importància de la predicació quaresmal no sols en l'homilètica vicentina, sinó també en la dels seus contemporanis.³ S'evidencia, doncs, la necessitat d'un estudi teològic i històric dels sermons quaresmals com un corpus autònom, fet que obliga a revisar el text com a pas previ per a l'estudi aprofundit del seu contingut. En segon lloc, aquesta revisió ha de tenir en compte les versions conservades en altres testimonis, fonamentalment llatins, com el manuscrit d'Aiora o les primeres edicions impreses.

Amb tot i això, la tasca d'una edició crítica no és fàcil quan es tracta d'aquest tipus de texts. Ho ha posat de relleu Josep-Antoni Ysern en la introducció a l'antologia de sermons *Como una red*: «las diferentes versiones de un sermón ¿tienen la misma categoría epistemológica que, por ejemplo, los diversos códices de una tradición textual determinada? ¿Hasta qué punto? ¿Y si las versiones lo son en varias lenguas?». ⁴ El sermó, com qualsevol text oral, es reconfigura en cada enunciació: el caràcter de *performance* inherent a la predicació atorga un ampli espai de llibertat per a adaptar cada nova exposició d'un mateix sermó al context específic en què és predicat. Davant aquesta mateixa problemàtica, Adolfo Robles proposa com a ideal, en certs casos, una edició sinòptica en columnes que permeta la comparació directa de les diverses versions (una presentació que deixaria molts espais en blanc en les columnes). La impossibilitat d'editar en columnes alguns sermons amb una rica tradició aconsella finalment publicar-los tal i com apareixen a les col·leccions i remetre en nota a altres versions:

Eso inmediatamente aconseja la publicación de colecciones de sermones tal como aparecen en los mismos, remitiendo al menos en nota a un ejemplar impreso del mismo sermón. Los estudiosos tendrán que ir poniendo al descubierto las divergencias textuales para ir completando unos estudios serios de Vicente Ferrer.⁵

El manuscrit que conserva la predicació quaresmal valenciana de 1413 reclama aquest tipus d'edició, pendent de fer fins ara. La consideració conjun-

1. VICENT FERRER, *Quaresma de sant Vicent Ferrer predicada a València l'any 1413*, ed. a cura de Josep SANCHIS SIVERA, Barcelona, Institució Patxot 1927.

2. VICENT FERRER, *Sermons de Quaresma*, ed. a cura de Manuel SANCHIS GUARNER, València, Albatros 1973, 2 vols.

3. Vegeu, per exemple la recent monografia *I sermoni quaresimali: digiuno del corpo, banchetto dell'anima* (Memorie domenicane vol. 48), ed. a cura de Pietro DELCORNO, Eleonora LOMBARDO, Lorenza TROMBONI, Firenze, Nerbini 2018.

4. Josep-Antoni YSERN I LAGARDA, *Como una red. Sermones de Vicent Ferrer*, València, Publicacions de la Universitat de València 2015, 113.

5. VICENT FERRER, *Colección de sermones de Cuaresma y otros según el manuscrito de Ayora*, ed. a cura d'Adolfo ROBLES SIERRA, València, Ajuntament de València 1995, 26.

ta de les versions de cada sermó presenta diversos avantatges: en primer lloc, contribueix a aclarir la intel·lecció de passatges de sentit fosc o incomplet, que sovintegen en aquelles redaccions més breus i degudes al treball de reporters i transcriptors que anotaven apressadament el sermó pronunciat pel predicador; en segon lloc, i com a punt molt relacionat també amb l'anterior, permet de detectar i esmenar lliçons errònies en el text d'una determinada redacció a partir de l'examen de les altres; en tercer lloc, ens posa al davant un mapa de les divergències de contingut detectables entre les versions a l'abast, imputables probablement a les variacions que, a partir d'un mateix esquema nuclear, el predicador anava introduint en funció de les circumstàncies en les diferents realitzacions del sermó; en quart i darrer lloc, facilita la tasca de l'editor i estudiós interessat a consignar i analitzar les fonts invocades pel valencià, mitjançant la consulta d'aquelles redaccions més detallades a l'hora de consignar la procedència de les citacions incloses en els sermons.

A partir d'aquestes premisses, estem elaborant una nova edició crítica dels sermons catalans de quaresma predicats a València el 1413. El text editat es basa en el manuscrit 273 de la Seu valentina, transcrit de bell nou, i comparat sistemàticament amb les altres versions disponibles dels sermons, identificades a partir del catàleg elaborat per mossèn Perarnau. El que ací oferim ara és un breu tast d'un treball ja quasi finalitzat: l'edició de tres de les cinquantes prèdiques que conformen el sermonari. A diferència de les versions llatines impreses, amb un text molt més acurat i on les citacions de les autoritats acostumen a estar (tret d'excepcions) convenientment identificades, el text català conserva encara una forta empremta de l'oralitat que caracteritza el discurs original. Això planteja reptes a l'hora de puntuar-lo i demana un treball complet d'identificació de les referències implícites a partir d'unes notes suficientment exhaustives.

Pel que fa a la transcripció i a la puntuació del testimoni manuscrit, el tast que ací oferim ja mostra com en alguns punts la nostra edició modifica el text establert pels anteriors editors. En molts llocs restituïm lectures del manuscrit que esmenen petites errades degudes a la fàcil confusió de lletres, com ara «la *forcha* de infern» en lloc de «la *foscha*» (p. 4, lín. 12), o omissions per salt d'igual a igual (p. 44, lín. 3-4). De vegades, la restitució obliga a modificar la puntuació de les dues edicions anteriors per tal d'ajustar el sentit del passatge: un cas clar el trobem al tercer dels sermons ací editats, al final de la *dilatatio* de la primera part de la divisió del tema. Aquesta part, dedicada a exposar la «causa humanal reactiva», se centra en la por que sentien els deixebles d'anar a Betània a casa de Llätzer, ja que temien ser lapidats pels seus perseguïdors. Jesús els tranquil·litza i, en l'habitual estil directe, el predicador posa veu al protagonista de la narració evangèlica en el que podria ser una autèntica dramatització de l'episodi: «Sabets que les males persones, ladres e malfaytós, han anar de nit e ençopeguen; mas vosaltres, que no havets fet mal a nengú, per què us faran mal? No us cal haver temor: anem!» (p. 27-28). Tot seguit, d'acord amb l'estructura típica del sermó, tenim l'exegesi dels «secrets» del passatge

evangèlic narrat. Al final d'aquesta primera part, Sanchis Sivera i Sanchis Guarner esmenen el text del manuscrit i editen: «Així, que no us cal haver temor, que de dia anau; així, no hajats por» (Q2, vol. II, p. 75). L'esmena consisteix en la restitució de l'adverbi de negació en «que *no* us cal haver temor», absent al testimoni base. D'aquesta manera, es tanca la part exegètica d'aquest bloc amb una frase semblant a la que l'obria, només que ara incorporada al discurs del predicador com a admonició feta als oients. Per contra, si respectem la lectura del manuscrit, podem considerar que sant Vicent parafraseja el sentit dels mots de Jesús adreçats als deixebles, els secrets dels quals acaba d'explicar, i reprèn així l'estil directe. Editada entre cometes i en forma interrogativa queda clar el seu sentit sense necessitat d'esmenar el text base: «Així, què us cal haver temor, que de dia anau? Així, no hajats por!» (p. 32, lín. 5).

Un cas semblant el trobem al sermó segon, predicat el 29 de març. A la segona part de la *dilatatio*, sant Vicent exposa com Jesús critica els jueus que enganyaven el poble perquè oferiren dons al temple. L'edició de Sanchis Guarner, que segueix de prop el text de la de Sanchis Sivera, edita: «Ells paraven llaç a la gent. Deien: “Déu val més que nenguna creatura. ¿Per què, doncs, ningú és tengut de tort e restitució al proïsme? Ofiran al temple, e serà excusat de restitució de ço que hauran dat a Déu”». L'eliminació d'un «si» condicional, present al manuscrit, obliga els editors a convertir en interrogativa una frase que no ho és: els sacerdots diuen, en realitat, que si algú està obligat a restituir els béns aconseguits il·lícitament pots oferir-los al temple: «Ells paraven laç a la gent; deyen: “Déu val més que nenguna creatura; per què, doncs, si nengú és tengut de tort e restitució al prohisme, offira'n al temple, e serà excusat de restitució de ço que hauran dat a Déu”» (p. 17-18).

Si bé és evident que el manuscrit conté errors que cal esmenar (i així ho fem quan ho considerem imprescindible), la premissa de partença ha estat el respecte màxim al text base; el que, com veiem en els casos suara reportats, dona bons resultats a l'hora d'establir el text. La comparació amb les versions llatines sovint confirma la lectura alternativa que proposem; però un altre element fonamental per a la fixació del text ha estat el recurs a les fonts que articulen el sermó. Més enllà de l'interès cultural o teològic que pugua tenir l'aparat de fonts, ressalta la seua importància estrictament filològica, ja que permeten entendre el que volia dir el predicador, i això és fonamental a l'hora de puntuar un text amb tantes dificultats sintàctiques com aquest. Un clar exemple el tenim en la primera interpretació moral que ve a continuació del passatge que acabem d'esmentar, en la qual sant Vicent critica els venedors d'indulgències. Llegim a l'edició de Sanchis Guarner: «Diran alguns: “Almoïna, bona gent, que ací són perdonats ferides de pare e mare, dejunis trencats, e vots e promissions no complides; e lo papa no hu poria perdonar”. Ells diuen que és perdonat: així, tot és engan». En la nostra edició hem deslligat l'expressió «lo papa no u poria perdonar» (p. 18, lín. 15) del discurs en estil directe atribuït als eclesiàstics venedors d'indulgències, ja que considerem que és una afirmació feta pel predicador. La nota explicativa que el lector trobarà en l'aparat de fonts justifica

aquest canvi: que el papa no pot perdonar la culpa comesa sense contrició del pecador és lloc comú en la literatura canònica i teològica del moment, i sant Vicent no fa més que repetir una fórmula ben documentada.⁶

Així doncs, la nostra pretén ser una edició filològica en el sentit més clàssic del terme: una edició que contempla el text com un lloc de convergència de diversos textos i disciplines i que, per tant, vol treure a la llum, en la mesura d'allò possible, les fonts que expliquen els sermons. Per això els tres aparats que acompanyen el text són complementaris. En primer lloc, el de variants, que recull les lectures de les dues edicions anteriors i les correccions fetes sobre el text del manuscrit. Incorpora, igualment, les esmenes, vacil·lacions i notes marginals que trobem al testimoni manuscrit. En segon lloc, l'aparat de fonts bíbliques. Hem identificat i completat cada citació, que hem reproduït a l'aparat segons el text llatí de la Vulgata, acompanyat de la traducció catalana de la Bíblia Valenciana Interconfessional, tret de les citacions dels salms i dels evangelis: en el primer cas, ens ha semblat interessant incorporar la traducció valenciana del *Psalteri* de Corella, mentre que en el cas dels evangelis hem reproduït la traducció del manuscrit Peiresc. Finalment, l'aparat de notes de caràcter literari i cultural recull les fonts identificades o les coincidències amb altres textos significatius de la cultura teològica del moment, així com comentaris dels editors.

Els criteris seguits per a l'establiment del text són els de transcripció i edició de textos medievals i moderns aprovats per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, entitat on es preveu publicar el sermonari complet. Es basen en una transcripció fidelment literal del text, amb desenvolupament de les abreviatures i intervenció dels editors en els següents casos:

Regularització de l'ús de majúscules i minúscules, distribució del text en paràgrafs i puntuació d'acord amb els criteris actuals.

Separació de les paraules i ús de l'apòstrof i del guionet segons l'ús modern.

Respecte a les grafies de l'original, amb regularització de *il/j*, *u/v*, i *c/ç*.

Simplificació de *ff*, *rr* i *ss* en posició inicial i postconsonàntica.

Accentuació del text segons els criteris actuals. Inclusió de la *y* vocàlica en el sistema general d'accentuació: *ýdola*, *prejicar*.

Ús del punt volat per a indicar les elisions vocàliques que no tenen representació en la llengua actual mitjançant l'apòstrof.

6. Un altre cas en què es fa evident el paper fonamental que juga la puntuació en un text d'aquesta mena és el del passatge on el predicador explica la Trinitat a partir de la semblança del sol, el raig i el calor, present al sermó XXI. El lector el trobarà referit en una nota al tercer sermó ací editat: «Veجات huna semblança en lo sol, pare engendrant, que engendra los raigs: lo engendrat, fill és; la calor, spirada, que-l pare e lo fill spiren la calor». Restituïm així el sentit recte (o, per dir-ho en termes teològics, l'ortodòxia) del que diu el manuscrit, al qual els editors anteriors atribuïen una certa desviació doctrinal que de cap manera podia estar en el cap d'un teòleg com sant Vicent (i tot per la col·locació estratègica d'uns signes de puntuació!): «Veجات una semblança en lo sol, pare engendrant, que engendra los raigs: lo engendrat fill, és la calor espirada, que el pare e lo fill espiren la calor». (vol. I, p. 174)

SIGLES I ABREVIATURES

- AA = VICENT FERRER, *Colección de sermones de Cuaresma y otros según el manuscrito de Ayora*, ed. a cura d'Adolfo Robles, València, Ajuntament de València 1995.
- BV = *Bíblia Valenciana Interconfessional*, Castelló, Saó 1996.
- CIVAL = *Corpus Informatitzat del Valencià*, València, Academia Valenciana de la Llengua 2013. En línia: <http://cival.avl.gva.es/cival/buscador.jsp>
- DCVB = Antoni M. ALCOVER – Francesc de B. MOLL, *Diccionari català-valencià-balear*, Palma, Editorial Moll 1964-1968, 10 vols. En línia <https://dcvb.iec.cat>
- DECLC = Joan COROMINES, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona, Curial 1980-1991, 9 vols.
- Ed. I = VICENT FERRER, *Sermones sancti Vincentii fratris ordinis predicatorum sacre theologie professoris excimii de tempore per tempus hyemale hoc libro continentur*, Colònia, Heinrich Quentell 1485.
- ms. = Arxiu de la Catedral de València, ms. 273.
- Peir. = París, Bibliothèque Nationale de France, ms. esp. 2, 3 i 4.
- PL = Jacques-Paul MIGNE, *Patrologiae cursus completus. Series latina*, París, 1857-1866, 221 vols.
- Psalteri* = JOAN ROÍS DE CORELLA, *Psalteri*, ed. a cura de Josep Lluís MARTOS, València, Institució Alfons el Magnànim 2013.
- PA = VICENT FERRER, *Sermonario de San Vicente Ferrer del Real Colegio-Seminario del Corpus Christi de València*, ed. a cura de Francisco M. GIMENO BLAY i María Luz MANDINGORRA LLAVATA, trad. al castellà a cura de Francisco CALERO CALERO, València, Ajuntament de València 2002, 2 vols.
- PE = VICENT FERRER, *Sermonario de Perugia (Convento dei Domenicani, ms. 477)*, ed. a cura de Francisco M. GIMENO BLAY i María Luz MANDINGORRA LLAVATA, trad. al castellà a cura de Daniel Gozalbo Gimeno, València, Ajuntament de València 2006.
- Q = VICENT FERRER, *Quaresma de sant Vicent Ferrer predicada a València l'any 1413*, ed. a cura de Josep SANCHIS SIVERA, Barcelona, Institució Patxot 1927.
- Q2 = VICENT FERRER, *Sermons de Quaresma*, ed. a cura de Manuel SANCHIS GUARNER, València, Albatros 1973, 2 vols.
- S = VICENT FERRER, *Sermons*, ed. a cura de Josep SANCHIS SIVERA – Gret SCHIB, Barcelona, Barcino 1932-1988, 6 vols.

{1} [I.] *DOMINICA IN QUINQUAGESIMA* 1
 {Diumenge, dia 5 de març}

OMNIS PLEBS VIDIT ET DEDIT LAUDEM DEO (Habetur verbum istud originaliter Luce, XVIII° c^o, et recitative in Evangelio presentis dominice).

Lo nostre sermó present serà del sant Evangeli de huy, e haurem moltes bones doctrines. 5

Primo: AVE MARIA.

Tres gràcies e beneficis specials havem aconsegit de nostre senyor Déu Jhesucrist, per les quals tots quants som en est món devem lohar lo seu nom: {1v} 10

primo, universal redempció;
2°, spiritual conversació;
3°, celestial salvació.

1 Dominica ... quinquagesima] Dominica prima Q Q2. *Al marge superior: dominica in quinquagesima ms. | 5 sermó] add. serà ms.*

2 Omnis ... Deo] Lc 18,43: «et omnis plebs ut vidit dedit laudem Deo»; *Peir.*, 610a: «E tota la gent, com ho viu, donà lahor a Déu».

2 Omnis ... Deo] Sermó per al diumenge anterior al començament de la quaresma, indexat amb el núm. 615 a Josep PERARNAU, «Aportació a un inventari de sermons de sant Vicenç Ferrer: temes bíblics, títols i divisions esquemàtiques», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 18 (1999), 700. Sant Vicent fa servir com a tema el verset que tanca l'Evangeli i que sintetitza la causa final del miracle que s'hi narra, que no és cap altra que la lloança divina. D'acord amb les *artes praedicandi*, o tractats sobre la predicació, una de les condicions que havia de tenir el tema, text generalment procedent de la Bíblia, era que fora divisible en tres parts, cadascuna de les quals era desenvolupada en les tres parts del sermó.

7 Primo ... Maria] Trobem ací resumida a una mínima expressió l'anomenada «introducció del tema» (*introductio thematis*), que era habitual que el predicador tanqués invocant la protecció mariana i demanant a l'auditori que resés un avemaria. Acabada aquesta oració, repetia el tema en veu no massa alta, a fi de recuperar l'atenció de l'auditori.

8-13 Tres ... salvació] Per tal de fixar en la ment l'estructura del sermó, la triple divisió del tema era presentada en forma rimada (en el present cas marcant els noms claus en *-ió* i les qualitats que els acompanyen en *-al*). L'auditori medieval, majoritàriament analfabet, depenia molt més que no ara de la memòria. També el predicador solia guardar en una llibreta *ad hoc* un esquema dels seus sermons, consistent en la mera acotació del tema, la divisió, i una anotació esquemàtica de l'autoritat bíblica usada com

15 Per estes tres deu esser lohat, e estan totes tres en lo sant Evangeli,
e per ço diu lo tema: «*Omnis plebs vidit et dedit laudem Deo*».

20 *Primo*, dich que totes persones deuen lohar nostre senyor Déu per
la sua *universal redempció*; car no solament ha feta redempció de cris-
tians, ans per totes criatures ha paguat lo preu, qui usar e alegrar se'n
volrà. Axí diu la sancta Scriptura: «*Unus est mediator Dei et hominum,
Christus Jhesus, qui dedit semetipsum pro redemptionem omnium*» (*Prima ad
Tbimoteum, 2^a c^o*).

25 Rahó per què-l devem lohar. Si algunes persones eren catives en
poder de enemichs mortals, enaxí que fossen ja appa{2}rellats de
matar-les, si venia hun rich hom ab gran preu per reembre a tots, no-l
voldríeu bé? O, quanta lahor li dariets! Axí és de Jhesuchrist. Per lo

20 pro] per Q Q2.

22 eren] *add. cat ms.*

19-20 Unus ... omnium] 1 Tm 2,5-6: «*unus enim Deus unus et mediator Dei et hominum homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semet ipsum pro omnibus testimonium temporibus suis*»; BV: «Hi ha un sol Déu; hi ha també un sol mitjancer entre Déu i els hòmens, l'home Jesucrist, qui es donà a si mateix com a rescat per tots els hòmens».

a prova o confirmació de les diverses parts. Cf. amb el text de l'ed. de Colònia: «Tria sunt opera Dei propter que Deus est maxime laudandus ab omnibus nobis, et de hiis tribus et de quolibet ipsorum loquitur thema: "Omnis plebs etc.", loco et capitulo ubi supra dixi. Et hec tria tanguntur per ordinem in Euvangelio hodierno, scilicet laudare et benedicere etc. Primum est *mundanalis redemptio*; secundum est *humanalis conversatio*; tertium est *celestialis salvatio*» (*Ed. I*, 130); i amb el ms. d'Aiora, que coincideix amb el text colonés en la formulació dels termes de la divisió: «*mundana redempció [...] humana conversació [...] celestial salvació*» (*AA*, 132). Vegeu, però, el text de S5: «Nosaltres devem donar a Déu tres laors, per tres rahons. E són aquestes: la primera per *redempció universal*, la 2ª per *conversió personal*, la 3ª per *salvació celestial*» (*S5*, 111).

19-21 Unus ... c^o] La mateixa autoritat citada a *Ed. I*, 130 i *AA*, 132-133. Destaquen els dos mots clau de l'autoritat paulina triada: *redemptionem* («redempció») i *omnium* («de tots», és a dir, «universal»), que lliguen amb el primer dels termes de la *divisio thematis* del sermó. La citació, doncs, no pot ser més oportuna. La tasca de trobar textos provatoris coincidents amb el tema triat la facilitava l'ús generalitzat per part del predicador de concordances de tota la Bíblia, enllestides per equips monacals dedicats a col·laborar amb els germans destinats a la predicació mitjançant l'elaboració dels materials i de les compilacions subsidiàries considerades necessàries.

22-25 Si ... Jhesuchrist] La prova es basa ara en un símil pres de la realitat social del moment, en què el captiveri en terra d'infidels era una de les desgràcies materials i també espirituals més temudes, i la redempció dels captius preocupava tots els qui cercaven de recaptar els mitjans necessaris per poder pagar els rescats exigits. És prou coneguda l'existència d'ordes religiosos, com ara els frares mercedaris, especialitzats en aquesta lloable tasca (vegeu Andrés DÍAZ BORRÁS, *El miedo al Mediterraneo: la*

peccat de Adam catius, apresonats e ligats, érem sentenciats a mort. Ysahies: «*Captivus ductus est populus meus, et infernus aperuit os suum*» (Ysahie, V^o c^o): «Lo meu poble és menat catiu e apresonat ab cadenes de peccat e ligam de culpa, e infern ha uberta la sua boqua». Lo rich hom Jhesuchrist és vengut e ha-us reemut e restaurat: par-vos rahó, 30

30 ha-us] ha us Q ha'ns Q2. La lectura de la *n/u* es presta a confusió, però mantenim la lliçó de Q, perquè la pregunta que trobem tot seguit al text, en segona persona del plural («Par-vos {...}?»), fa evident que el predicador està adreçant-se al seu auditori.

27 Captivus ... suum] Is 5,13-14: «propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, et nobiles eius interierunt fame, et multitudo eius siti exaruit. Propterea dilatavit infernus animam suam, et aperuit os suum absque ullo termino; et descendent fortes eius, et populus eius, et sublimes gloriosique eius, ad eum»; BV: «Per això diu el Senyor: “El meu poble, que no entén res, serà deportat; els seus habitants moriran de fam, la gent defallirà de set”. Per això el país dels morts eixemplarà la seua gola, obrirà la boca de bat en bat. Hi devallaran nobles i poble enmig d'una cridadissa ensordidora».

caridad popular valenciana y la redención de cautivos bajo el poder musulmán, 1323-1539, Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas 2001, 100). Cf. amb el text del ms. d'Aiora: «Nam tu vehementer laudares qui te captum et vinculum liberaret de posse infidelium solvens pro te lo rescat, et ideo esset. Ita est de domino Ihesu Christo» (AA, 133; el passatge presenta una redacció gairebé idèntica a Ed. I, 130, mentre que a PE, 165 apareix redactat en primera persona del singular: «vehementer laudarem qui me captum et vinculum ab infidelibus liberaret»). 27-29 Ysahies ... boqua] Passatge adduït també per AA, 132-133, i que el sant retalla ací per tal d'associar-lo de manera més efectiva amb el captiveri etern de les penes infernals. La comparació permet il·lustrar el *modus operandi* del predicador a l'hora de seleccionar les autoritats adduïdes en el sermó: com en el present cas, aquestes podien ser reproduïdes només de manera parcial, per tal d'afaiçonar-les més fàcilment al sentit amb què hom pretenia de fer-les servir, i anar enriquides tot sovint amb glosses o comentaris morals o tropològics que en justificaven una interpretació en aqueix mateix sentit (també en això els predicadors i comentaristes depenien de manuals molt eficients que marcaven pautes). És evident que en el passatge bíblic original Isaïes al·ludeix a les misèries de la deportació del poble d'Israel, i que l'abisme o infern invocat és el de la debacle i massacre que hagué de sofrir a mans dels seus enemics. 31-32 David ... etc] Cf. amb el ms. d'Aiora: «Propter hoc dixit David, spiritu prophético, loquens de ista redemptione pro tunc adhuc futura, ac si iam facta essent, et hoc propter certitudinem Propheticie, et dixit: “Dirumpisti vincula mea”. Ecce redemptio. Propter quod: “Tibi sacrificabo hostiam laudis et nomen Domini invocabo”» (AA, 133, coincident en aquest punt amb Ed. I, 130). Vegeu també S5, 112, que, ultra les citacions del mateix salm i de l'Evangelí, addueix a més en aquest pas Fl 2, 6-7. 32-34 E ... nosaltres] Tant el ms d'Aiora com l'ed. colonesa marquen millor el lligam semàntic del passatge: «Et de ista redemptione universalí loquitur principium Euvangelii hodierni, cum dicit: “Assumpsit [...]”» (AA, 133; cf. amb Ed. I, 130).

donchs, si deu esser lohat? Totstemps lo-n devem lohar! David, en lo psalm *Credidi propter*: «*Dirumpisti vincula mea etc.*». E per ço tots som tenguts de lohar al nostre redemptor Jhesús per la *universal redempció* que ha feta de nosaltres.

- 35 Diu lo Evangeli: «*Quod assumpsit Jhesuschristi XII discipulos secreto, et ait illis: “Ecce ascendimus Jherosolimam, et consumabuntur omnia que scripta sunt per prophetas de Filio hominis; tradetur enim gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conspuetur, et postquam flagellaverint, occident eum, et die tertia resurget”. Et nichil intellerunt*». Jhesuchrist, apellant sos apòstols, los dix: «Sabets per què vaig a Jherusalem? Ara pujam a Jherusalem e seran complides totes les profezies del Fill de la Verge; e lo Fill de la Verge serà escarnit, pres e ligat e crucifficat, e morrà e resucitarà al terç dia». E los apòstols res d'açò no n'entengueren».
- 40
- 45 Qüestió és per què lo sant Evangeli diu que no u entengueren, e tan clar los ho dix. {2v} Per què no u entengueren, car no dormien ni pensaven en àls?

35-39 Quod ... intellerunt] Lc 18,31-34: «adsumpsit autem Iesus duodecim et ait illis: “Ecce, ascendimus Hierosolyma et consummabuntur omnia quae scripta sunt per prophetas de Filio hominis; tradetur enim gentibus et inludetur et flagellabitur et conspuetur et postquam flagellaverint occident eum et die tertia resurget”. Et ipsi nihil horum intellexerunt»; *Peir*, 609d: «E Jhesús pres XII de sos dexeables: “Veus que nós muntam en Jherusalem, e seran acabadas totes les coses qui són scrites per los profetes dell Fill de l’hom, car serà liurat alls jueus e serà scupit, e quant l’auran tormentat auciuran-lo, e en lo terç dia resucitarà”. E ells nanguna cosa no antaséran».

39-44 Jhesuchrist ... n'entengueren] Cf. amb el text d'S5: «Veus que ara se compliran totes les prophesies de mi, e totes les scriptures, car lo fill de la verge Maria serà pres, lligat, flagellat, etc., e mort; mas après resucitarà al tercer dia. E diu lo test que “*nichil horum intellexerunt*”, *scilicet verborum*. Com se podie fer? Que Jhesuchrist axí clarament parlave» (S5, 112).

45-53 Qüestió ... fermament] Les raons adduïdes s'assemblen a la que és atribuïda a BEDA a TOMÀS D'AQUINO, *Catena Aurea* sobre Lc 18, lectio 7: «Quia enim discipuli [...] non solum hominem innocentem, sed et Deum verum sciebant, hunc nullatenus mori posse putabant; et quia parabolas eum saepe loquentem audire consueverant, quoties aliquid de sua passione dicebat, ad aliud allegorice referendum esse credebant; unde sequitur erat autem verbum istud absconditum ab eis, et non intelligebant quae dicebantur» (seguim sempre en el cas de les citacions aquinianas els textos electrònics consultables a <<http://www.corpusthomicum.com>>). Cf. amb el ms. d'Aiora, que remet en aquest punt a NICOLAU DE LIRA, *Postillae*, sobre Lc 18, 34 (*Bibliorum Sacrorum tomus quintus, cum Glossa ordinaria, et Nicolai Lyrani expositionibus, literalibus et morali: additionibus insuper et replicis. In libros Matthaei, Marci, Lucae, Iohannis*, Lió, Gaspard Trech-

Resposta theologal: diu que per ço [que] Jhesucrist molt sovint e quasi en tots los sermons parlava per semblances, e no podien creure que pogués sofferir tanta passió; e axí, crehien e entenien en tot llur cor que era semblança. Axí, no u entengueren, pensants en son cor: «*Audivimus in lege* que deu viure eternalment», e açò venia que no crehien encara fermament. 50

Rahó filosofical és: que sciència e intel·ligència és *ut per causam cognoscatur*. E axí, sciència *proprie* és conèixer alguna cosa per la causa sua. Encara que vejats la cosa, no havets sciència: molts han vist en temps passat lo eclipsi de la luna e del sol, mas no n'han sciència, que no saben la causa per què ve; mas lo astròlech ho entendrà. Axí, los qui no u entenen, no n'an nenguna intel·ligència. E per ço los apòstols bé 55

48 que²] *Afegim la conjunció, absent tant al ms. com a Q Q2, però la inserció de la qual sembla necessària per tal de completar allò que, si hom té present el sentit del passatge, no pot ser cap altra cosa que una locució causal.* 50 entenien] *add. que ms.* | 51 pensants] *pensant Q Q2.* | 54 filosofical] *filosofal Q Q2.* | 57 no n'han] *no han Q Q2.* | 58 qui] *que Q Q2.*

52 Audivimus ... eternalment] Jn 12,34: «respondit ei turba: “Nos audivimus ex lege quia Christus manet in aeternum et quomodo tu dicis oportet exaltari Filium hominis quis est iste Filius hominis”»; *Peir.*, 626b: «E respòs la companya: “Nós havem hoït en la Ley que Crist serà perdurable. Com tu dius que-l fill de Déu cové eser exelsat? Qui és aquest fill de Déu?”».

sel – Antoine Vincent 1545, 171b): «Modo veniunt hic due *bonae* questiones. Et prima est, quare Evangelista dicit, quod apostoli “*non intellexerunt*” hoc, cum Christus tam clare eis loqueretur? Et prima questio est literalis. Secunda est moralis. Nam certum est, quod tunc Apostoli non dormiebant, ymo erant vigilantes, nec de aliis cogitabant, nisi de hiis, que a Christo dicebantur. Sed notate hic duas responsiones. Et prima est Theologalis, quam ponit *Glossa*, dicens quod Christus quasi semper loquebatur parabolice, seu in figuris» (*AA*, 133; la mateixa explicació es retroba a *Ed. I*, 130).

54-59 Rahó ... intel·ligència] Vegeu ARISTÒTIL, *Analytica Posteriora*, I, 2: «ὅταν την τ' αἰτίαν οἱ ὄψεσθαι γινώσκουσιν, δι' ἣν το πραγματῶν ἐστίν, ὅτι ἐκεῖνου αἰτία ἐστίν, καὶ μὴ ἐνδέχεται τοῦτ' ἄλλως ἔχειν» (*Posterior Analytics. Topica*, ed. a cura de Hugh TREDENNICK – Edward Seymour FORSTER, Cambridge, Harvard University Press 1960, 28). Cf. amb BOECI, *Interpretatio Posteriorum analyticorum Aristotelis*, I, 2: «quoniam tunc scimus, cum causam cognoscimus» (*PL* 64, 714); i amb Tomàs d'Aquino, *Expositio libri Posteriorum Analyticorum*, ll. I, lectio 4: «Oportet igitur scientem, si est perfecte cognoscens, quod cognoscat causam rei scitae». Vegeu 55, que també remet en aquest punt a Aristòtil: «Ací ha secret, e ací nos servirà prophècia. Sapiau que gran diferència ha entre veure e entendre. Axí com ara de l'eclipsi del sol les gents dien: “O, lo sol se mor!”; e maravellen-se, mas los stròlechs no, perquè saben les rahons per què ve lo eclipsi. *Similiter de luna. Ideo dicit philosophus: “Scire et intelligere unum quodque arbitramur, cum ejus causam cognoscimus”*» (55, 112). Cf. amb el ms. d'Aiora: «Secunda responsio est Philosophie. Dicit Philosophus, quod sciencia et intelligencia rei est per cause cognitionem. Item, alibi dicit: “Cum unumquodque scire et intelligere arbitra-

- 60 veyen e hoÿen que deya Jhesuchrist que ell seria pres e ligat e passio-
nat, etc.; mas no entengueren la ordenació de Déu. Ítem, no entenien
que Jhesucrist deguésser esser escarnit per los juheus, ne que deguésser
esser açotat, e que morís en creu per ço que los crehents e obedients
65 fossen delliuats de la forcha de infern. Ítem, que deguésser esser resus-
citat, per tal com no sabien la causa per què's feya: per la resurrecció
que devíem haver. «*Erat verbum illud absconditum ab eis, {3} et non inte-
lligebant*»: e lo beneyt sent Luch allí hi dona rahó.

- Qüestió: sancta mare Església ha ordenat que huy se lig est Evan-
geli de passió, «*quia omnia tempus habent*» (*Ecclesiastes*, 3° c^o): «Totes
70 coses han son temps: temps de plorar, temps de ballar». Com hi ve,
donchs, que carnestoltes temps és de alegria, com hi ve la passió de

61 no¹] notr *ms.* | 64 forcha] foscha Q fosca Q2.

66-67 *Erat ... intelligebant*] Lc 18,34: «et erat verbum istud absconditum ab eis et non intellegebant quae dicebantur»; *Pein.*, 609d: «car aquesta paraulla era amagada a ells, e no antanían les coses que deya».

68-70 *quia ... ballar*] Coh 3,1 i 4: «omnia tempus habent et suis spatiis transeunt universa sub caelo: [...] tempus flendi et tempus ridendi tempus plangendi et tempus saltandi»; *BV*: «Tot té el seu moment, / sota el cel hi ha un temps / per a cada cosa [...] Un temps de plorar / i un temps de riure, / un temps de plànyer-se / i un temps de dansar».

mus, cum omnis causas cognoscimus». Ideo licet aliquis effectus occulariter videatur, dicitur tamen nesciri, si eius causa ignoratur, ut patet de Eclipsi solis et lune, de quo rusticis habetur cognicio, quia videtur occulariter, sed non sciencia, quia ignorant causam, sed scitur ab Astrologis» (*AA*, 134; cf. amb *Ed.* I, 130v).

68-75 Qüestió ... Adam] Vegeu FRANCESC EIXIMENIS, *Terç*, cap. 306: «Car per peccat de gola, Adam e Eva ne foren gitats de paradís, menjant del fruyt a ells vedat, així com appar *Genesis .III.*» (ed. a cura de Norbert D'ORDAL i Feliu DE TARRAGONA, Barcelona, Barcino 1932, 186). Cf. amb GUILLEM PERALDUS, *Summa virtutum ac vitiorum*, II, tr. 2, pars 1, on es refereix només a la gola d'Eva com a causa de tots els mals: «vitium gulae in matre nostra Eva occasio fuit omnium malorum» (ed. a cura de Rodolphe CLUYT, Colònia, Boetzer 1614, 5). Vegeu, encara, el mateix argument a S5: «Mas ara ve una qüestió. Per què en aquest dichmenge se lig aquest Evangeli de la passió de Jesuchrist, qui és dia tan alegre e les gens mostren gran alegria e mengem bé, etc.? Per què açò? Car diu la Scriptura que "*omnia tempus habent, tempus saltandi...*" (*Ecles.*, III° ca^o). Ideo fit sine causa. La rahó és aquesta: la Església lig huy aquest Evangeli, reduint a memòria la passió de Jesuchrist, per tal que les gens vullen refrenar los excessos que fan de mengar, de beure. E vosaltres bé sabeu per què vingué lo mal en humana natura. Per què? Per gola, que mengà del fruyt de l'arbre contra volentat de Déu, e per aquella glotonia vingué tot lo mal al món. Per ço la Església ó redueix a memòria, per tal que quiscú vulle pensar: "Oo, si per hun bocí Jesuchrist hagué a morir, donchs yo me guardaré!"» (S5, 112).

Jhesuchrist? Secret hi ha: car sancta mare Església, sabent que sos fills en est dia de huy e demà e l'altre fan gran[s] excessos de menjar e beure, diu sancta mare Església: «Yo·ls refrenaré ab la passió de Jhesuchrist, que volch sostenir per una poma que menjà Adam». Per allò fonch mester que Jhesuchrist sostingués la passió. Per tal es proposa huy la passió: que no vullam peccar en gola, que tant costà aquell poch de menjar de Adam. E axí, per tal que los hòmens vulguen menjar e beure ab regla: «*Recogitate eum qui tale sustinuit pro peccatoribus adversus semetipsum per multum excessum*» (XII° c^o ad Ebreos).
 Axí, en tals dies, deu hom pensar que per lo peccat de gola de Adam, tanta passió hac a sostenir Jhesuchrist. E par que sancta mare

73 grans] gran *ms.* | 75 volch] vol *Q.* | 77 tant] tan *Q2.* | 82 a] ha *Q.* | 82-83 E ... recorda] *Al marge dret: Nota ms.*

79-80 *Recogitate ... excessum*] He 12,3: «*Recogitate enim eum qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semet ipsos contradictionem, ut ne fatigemini animis vestris deficientes*»; *BV*: «Tingueu present aquell que va suportar un atac tan dur contra la seua persona de part dels pecadors; així no vos deixareu abatre, cansats i sense forces».

82-90 E ... tornaren-se'n] Es tracta d'un exemple analògic que esdevé dissuasori per la seua exagerada intensitat. Cf. amb el text d'Aiora: «*Nota hic parabolam de tribus latronibus euntibus cum saccis suis ad furtandum ad quandam civitatem, cum proposito implendi saccos de auro, argento et de lapidibus preciosis. Qui cum fuissent ad portam civitatis, viderunt ibi unum nobilem hominem rescentem suspensum. Qui, querentes de causa suspensionis illius, fuit eis dictum quod fuerat suspensus pro quodam furto fructus quod eius servitor fecerat, qui non potens satisfacere, ideo dominus eius fuit suspensus. Quo audito, latrones ad invicem se respicientes dixerunt: "Si tantus tanta rigor iusticie hic servatur pro tam modico, quid fieret de nobis?" Qui redierunt ad propria cum saccis suis vacuis*» (*AA*, 135; cf. amb la versió gairebé coincident d'*Ed. I*, 130v, i amb *PE*, 165, on la història és referida molt esquemàticament). En aquest punt, *S5* introdueix un *exemplum* de sentit similar, tot i que d'argument diferent: «Devem loar a Déu per redempció universal. E com? Cor ell és volgut estar pengat en la creu, per ço que nosaltres no siam pengats en la creu de infern. Mas per que u entenats, sapiau que una vegada fo hun ladre, e fo pres e sentenciat a mort; e ell havie hun amich, e aquell hac-ne compassió, dient: "Oo, mon amich que tant amava, serà pengat demà!". E què féu? Anà-sse'n a la presó e pregà al carceller que·l lexàs entrar a veure son companyó; e lexà'l entrar e dix-li: "Sàpies que demà has a ésser pengat. E axí yo te diré com o faràs. Da'm les tues robes e tin les meves, e vés-te'n , e yo seré pengat per tu". E axí fo» (*S5*, 112). Tanmateix, una mica més endavant aquest mateix text ens ofereix una versió força desdibuixada de l'*exemplum* dels tres lladres: «En tal vila ha tal mercader molt rich. "O, si podfem haver d'aquells diners! Anem, anem!". Ells ne van. E com foren a la porta de la vila, ells veren allí hun ladre pengat e demanaren: "Per què han pengat aquell hom?" "Perquè volie furtar tal casa de tal mercader". E axí ells se guardaren la hu a l'altre: "Hee, per aventura, si·ns porie pendre ací a nosaltres!"» (*S5*, 113).

85 Església en est Evangeli se recorda de huna paràbola: que eren tres
ladres, e convingueren-se de anar a una ciutat hon havia grans tre-
sors, e cascú anava ab hun sach per omplir, e com foren prop la ciu-
tat, ells veren penjat hun hom de fresch; e demanants, dixeren-los
que alguns de la casa de aquell home penjat eren entrats en hun ort
per furtar fruyta, e no havien pogut haver la companya de aquell que
90 havien fet lo furt, e ha{3v}vien penjat lo senyor; ells, vehents allò,
tornaren-se'n.

Estos tres ladres són tres estaments de cristians, ço és: religiosos e
clergues e lechs. Per què porien dir: «E lladres nos appellan?». Hoc,
per tal que los excessos que hom fa e vanitats, tots seran punits en lo
juhí de Déu axí com a ladronici. Si dos hòmens son elegits marmes-

84 hon] on Q Q2. | 94 ladronici] ladronici Q lladronici Q2.

91-94 Estos ... ladronici] Cf. amb el ms. del Col·legi del Patriarca, que narra un xic diferentment aquest *exemplum* (els reportadors del sermó, per exemple, entengueren que la justícia penja el lladre i el seu pare), i on el sentit de la paràbola és glossat amb molt més detall, en particular a l'hora de justificar la identificació dels laics com a lladres: «Et isti tres latrones sunt tres status personarum que sunt in christianitate, scilicet religiosi et presbiteri et vos layci, qui deliberasti furari hodie cum caletis vacuis, id est corporibus vestris, et multas galynas, etc., comedere, et ideo Ecclesia paravit furcam Evangelii passionis in qua si sponsus est Christus, nobilissimus homo, pro furto sui parentis Adam qui in orto paradisi terrestri» (PA, 49; a partir dels mots «qui deliberasti», el passatge manca a AA, 135 i Ed. I, 130v). 94-100 Si ... clerecia] Com hem vist en la nota precedent, el text de PA centra sobre els laics una acusació que a l'època era adreçada sobretot als clergues, que vivien del patrimoni de Jesucrist i que per això mateix eren especialment obligats a retornar als pobres de Déu tot allò no necessari per a una digna subsistència (vet ací un tòpic recurrent en la predicació escrita eiximeniana; vegeu, per exemple, *Terc*, cap. 353: «[alcuns eclesiàstics] no pensen [...] a quant escàndel ne a quant mal eximpli dels seglars és tota llur vida e llur folla jactància quan veen que lo patrimoni de Jesucrist se despén així lletjament, e es dissipa per gent golafre e carnal e plena de molta dolentia; ne pensen que ço que ells despenen així damnablement és d'aquells mesquins de pobres, qui per fretura ne sofren molta misèria e afany, e treball e vergonya», 142). De fet, les consideracions sobre els clergues com a marmessors del testament de Jesucrist manquen a PA, però són recollides al ms. d'Aiora i al text colonés: «Et dicuntur latrones, quia omnes excessus quod faciunt in cibo, potu et vestitu, punientur ut latrocinia in iudicio divino. Nam, si unus vel plures dimittuntur manumissores alicuius divitis mortui, et ipsi expendunt bona et pecunias divitis comendendo, bibendo etc, nec distribuuntur ut ipse mandavit, numquid tales dicentur latrones? Immo. Modo prelati et clerici, quid sunt nisi testamentorum manumissores divitis Christi, qui mandavit bona dari pauperibus, etc. Et ipsi non curant, immo permittunt pauperes mori fame etc. Nec iam hereditas Christi sufficit pompis eorum et vanitatibus» (AA, 135; cf. amb Ed. I, 130v).

sors e no cumplen lo testament, ans ho despenen en menjar e beure, 95
 aquests aytals ladres són. Jhesuchrist en son testament dexà e ordenà
 marmessors e execudors los ecclesiàstichs, que los béns terrenals e les
 rendes distribuïssen en obres de misericòrdia e de pietat. E donchs, si
 u despenen en molts menjars e no u donen als pobres, ladres són! E
 axí, lo hun ladre és la clerecia. 100

Ítem, los religiosos. Si hun hom se fa religiós e s'és desexit de tots
 sos béns, e puy los vol recobrar, aquest aytal ladre seria, car puy que
 li anava lo cor a béns, ¿per què lexava lo món?

Vingam als lechs. Si hun tresorer de senyor les rendes de son
 senyor despenia en menjar e beure, aquest aytal com a ladre seria 105
 punit. E axí, tots nosaltres som dispensadors de Déu (*Prima ad Corin-
 tios*, 4° c^o), e axí com a ladres les persones mal usants seran demana-
 des (*Jo. X^o c^o*: «*Fures sunt et latrones*»). E aquells tres ladres, cascú pren
 lo sach per omplir-lo en estes festes. Diu lo hu: «Què menjarem?». 110
 Diran: «Hajam hun fart de gallines e conills, e axí, hajam de açò e
 de allò», e omplir lo sach. Qui-s metie a agranar les cuynes dels reli-

96-100 Jhesuchrist ... clerecia] *Al marge esquerre*: Com Jhesuchrist lexà en son testament
 marmessors los ecclesiàstichs *ms.* | 97 que] qui *Q.*

107 usants] usans *Q.*

106 dispensadors ... Déu] 1 Co 4,1: «Sic nos existimet homo ut ministros Christi
 et dispensatores mysteriorum Dei»; *BV*: «Així, doncs, tothom ens ha de considerar
 com a servidors de Crist i administradors dels designis de Déu». 108 Fures ...
 latrones] Jn 10,8: «omnes quotquot venerunt fures sunt et latrones sed non audierunt
 eos oves»; *Peir.*, 624c: «e tots quants ne són venguts són stats ladres; mas les ovelles
 no hoïren aquells».

101-103 Ítem ... món] El text llatí de Colònia explicita en aquest punt dues
 maneres com el clergat opera un robatori simoníac: cobrant per la confessió o la pre-
 dicació («furtive volunt habere, audiendo confessiones et faciendo predicaciones», *Ed.*
 I, 131).

104-106 Vingam ... punit] A l'hora d'explicar per què els laics també poden ser
 considerats lladres, el ms. d'Aiora i l'ed. de Colònia se centren sobretot en els vicis
 dels rics: «Tercius status est Laycorum, qui eciam potest dici latro. Racio, quia si the-
 saurarius vel dispensator alicuius domini, contra voluntatem et ordinacionem domini,
 expendit pecunias comedendo, bibendo, et luxuriando, etc., talis ut latro punitur. Sic
 est de divitibus, nam divites sunt thesaurarii, et dispensatores divitiis, scilicet Domini
 nostri Iesu Christi» (*AA*, 135-136; cf. amb *Ed.* I, 131). 108-111 E ... sach] La frase
 té un doble sentit i el sac o taleca dels lladres passa també a funcionar com una metàfora
 col·loquial de l'estómac o ventrell que els golafres volen omplir. Cf. amb el ms. d'Aiora
 i l'ed. colonesa: «Isti veniunt modo iuxta Civitatem, scilicet Quadragesimam, et qui-
 libet vult implere saccum ventris de perdicibus, gallinis et de caponibus» (*AA*, 136;
 cf. amb *Ed.* I, 131). 111 agranar] L'infinitiu tradueix pintorescament el *perquirere*
 («inspeccionar, cercar») que trobem en aquest punt en el text d'Aiora i l'ed. de Colò-

giosos, quants ignocents crucificats! E en les dels clergues, e en les cuynes de vosaltres? E en {4} la entrada de la quaresma, veu la Església que us representa l'om penjat de fresch: Jhesucrist. E per què fon
 115 penjat? Per hun furt que-s féu de fruyta, no pas ell, mas la sua gent, e tan gran rigor se usà de justícia. Axí, no umplam los sachs: stigamos-ne, si no irem a la forcha de infern. «*Attendite, ne forte graventur corda vestra in crapula*» (*Luce, XXI°, in fine*): en aquests dies, «los vostres coratges no sien agreujats de cràpula», de vianda crua que no-s
 120 pot coure ne fer digestió.

Hun exemple en Mallorca. Missatges de Barberia venien al nostre rey, e eren grans senyors moros. Los jurats o consellers de Mallorca acompanyaven-los en tal dia com huy, e meteren-los en hun

112 les²] *add. de ms.* | 115 mas] mes Q Q2.
 122 o] e Q Q2.

117-118 *Attendite ... crapula*] Lc 21,34: «*adtentite autem vobis ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate et curis huius vitae et superveniat in vos repentina dies illa*»; *Peir.*, 612b: «Guardats, peraventura lo cor vostra no sia agreujat en sobramenjar ne en anbraguesa en los corns d'aquesta vida, e aquell dia vendrà soptosament sobra vós».

nia: «*Hoc modo, qui perquireret coquinas Prelatorum, Clericorum, et Religiosorum et religiosorum, quot innocentes invenirentur stantes ad ignem?*» (*AA*, 136; cf. amb *Ed. I*, 131). El fragment manca en *PA*. 113-116 E ... justícia] Cf. amb el ms. d'Aiora i l'ed. colonesa: «*Sed in porta civitatis, scilicet istius temporis Quadragesime, Ecclesia proponit nobis istum honorabilem Dominum suspensum, scilicet Iesum Christum, pro uno furto servi sui, scilicet Ade*» (*AA*, 136; cf. amb *Ed. I*, 131).

121-129 Hun ... estau] Aquest exemple té especial interés per la seua possible vàlua com a document verídic, qui sap si referit a alguna visita a un dels dos enormes convents aleshores existents a la ciutat de Mallorca: el dels dominicans (ara desaparegut) i el dels franciscans. Sembla que en el passatge que ens ocupa fra Vicent augmenta aquesta sensació de verisme imitant en la part final de la història la sintaxi del moro escandalitzat. La narració no es troba en *PA*, però és anotada breument, en forma de recordatori, al ms. d'Aiora i a l'ed. de Colònia: «*Ex nimia enim comestione multa mala sequuntur, non solum in corpore sed etiam in anima. Nota hic de Agarenis nunciis visitantibus conventum Maioricarum in die Carnisprevi dicendo: "Per Déu no estar bons hòmens!"*» (*AA*, 136; cf. amb *Ed. I*, 131). Recordem que era proverbial la frugalitat dels sarraïns; vegeu EIXIMENIS, *Terç*, cap. 305: «los sarraïns per tal han més hòmens vells que los cristians car són pus temprats en llur menjar» (185). Pel que fa a la relació entre la gola i la luxúria, basta llegir el mateix *Terç*, cap. 310: «*Que de gola se segueix luxúria, [...] per tal cant lo ventre e-ls membres vergonyosos se stan prop*» (198). D'altra banda, són prou conegudes les sucoses historietes sobre la golaferria de frares i clergues que ANSELM TURMEDA, *Disputa de l'ase*, versió de Marçal OLIVAR, Barcelona, Barcino 1928, 110-159, posà en boca de l'«Ase Ronyós de la Cua Tallada».

monestir de religiosos, e mostraren-los la església e la claustra; ítem, mostraren-los lo dormidor, e com vivien castament; e la libreria, hon havien tants llibres. E après vengueren a la cuyna, e los jurats e consellers no y volgueren esser entrats; e trobaren aquí molts asts de gallines, e perdius, e capons. Digueren los moros: «Menjau-ne-y, e no haveu mullers? Per Al·là, mals hòmens estau!». E axí, los infels conegueren quant mal fa mengar molta carn. E axí, sancta mare Església nos posa davant la passió de Jhesucrist, e devets fer que la vostra talequa romangua hun poch buyda, e trameteu deçà e dellà a pobres e guanyareu paradís.

La segona obra per la qual devem lohar nostre senyor Déu Jhesuchrist és *spiritual conversió*: poch aprofitaria la primera {4v} si no era esta segona. Los moros e juheus e mals christians, tots són reemuts, mas no·ls aprofitia, ans seran més damnats com no·n volen usar. Per ço, és esta segona obra *spiritual conversió*, que tira la creatura. Rahó: si hu de nosaltres erra lo camí, e pren altre camí hon ha molts ladres, si ve algú e li diu que no vaje per allén, que lo camí ha errat, e mostrali la dreuera, e axí, tornant en lo bon camí, no·l loarà a aquell qui lo y ha demostrat? Certes, hoc! E axí és de nosaltres: lo peccador va errat, que lo camí ha perdut de la glòria de paradís, si vas per supèrbia o luxúria, car est camí te mena als ladres, ço és, als diables. Conversió és, donchs, quant lo que va per lo mal camí, ve Jhesuchrist guiador, e ve't davant, ab remordiments de consciència; ell mateix Jhesuchrist ho fa, que·t dona sentiment e te mostra la dreuera de penitència: bé ho senten aquells qui porten silici, e se açoten e dejunen. E axí, Jhesucrist te mena per la mà, e va ab tu per via de salvació. No·l loharàs?

140 ve] va Q Q2.

149 la] add. viā ms. | tu] add. e Q Q2.

138 tira] En el sentit d'«atreure-la», com es pot veure més clarament en la manera com transmeten el passatge tant el ms. d'Aiora com l'ed. de Colònia: «Modicum enim valuisset universalis redemptio, qui infidelibus nichil valet, quia nolunt ea uti, nisi fuisset humana conversacio, scilicet quando Deus trahit ad se personam de culpa ad gratiam, devocionem, et bonam vitam» (AA, 136; cf. amb Ed. I, 131). 138-142 Rahó ... hoc] Cf. amb el ms. d'Aiora i el text de Colònia: «Racio, nam quilibet peregrinus, merito regraciando laudaret, qui eum converterit de via quam erravit periculosa et mortifera, per quam ignorans ibat. Ita est, nam quilibet peccator erravit viam Paradisi, quando dimissa via humilitatis, que ducit ad Paradisum, vadit per viam superbie mortifera, que ducit ad Infernum. Et sic de aliis. Sed venit ille bonus homo, Iesus Christus, filius Virginis Marie, et conducit peccatorem, dando sibi compunciones, ut cogitet et respiciat quam viam tenet, et si tunc moriretur quo iret. Et sic per semitam penitencie reducitur ad viam Paradisi, ducendo de superbia ad humilitatem, de luxuria ad castitatem, et sic de aliis» (AA, 136-137; cf. amb Ed. I, 131). 140 allén] Llegiu: «allà».

- 150 Certes, hoc! Lo Savi («*Laudabit usque ad mortem anima mea Dominum*», *Ecclesiastici*, *Ll^o c^o*) diu: «Fins a la mort, per tots temps, la mia ànima loharà a tu, la qual fora de camí de salvació se acostava a infern, e tu, Senyor, me has fet girar lo camí».
- 155 «*Et factum est, dum appropinquaret Jhesus Jherusalem, secus viam etc. Dixerunt quod Jhesus transibat, clamavit cecus: "Jhesu, fili David, misere-re mei!"*». Anant Jhesuchrist a Jherusalem, fora lo camí estava hun

151 diu] dius *ms. Q.*

150 *Laudabit ... Dominum*] Sir 51,8-17: «*Laudavit usque ad mortem anima mea Dominum, / et vita mea adpropinquans erat infero deorsum. / Circumdederunt me undique et non erat qui adiuveret: respiciens eram ad adiutorium meum et non erat. / Memoratus sum misericordiae tuae, Domine, et operationis tuae, quae a saeculo sunt: / quoniam erues sustinentes te et liberas eos de manibus gentium. / Exaltasti super terram habitationem meam, et pro morte defluenti deprecatus sum. / Invocavi Dominum patrem Domini mei, ut non derelinquat me in die tribulationis meae, et in tempore superborum, sine adiutorio. / Laudabo nomen tuum adsidue, et conlaudabo illum in confessione: exaudita est oratio mea. / Liberasti me de perditione, et eripuisti me de tempore iniquo. / Propterea confitebor, et laudem dicam tibi, et benedicam nomen Domini*»; *BV*: «Jo m'acostava a la fossa mortal, la meua vida era a tocar les fondàries del país dels morts; / m'envoltaven per tots costats, i de ningú no rebia auxili, buscava algú que m'ajudara, però no el trobava. / Llavors, Senyor, em vaig recordar que tu ets misericordiós, que sempre concedeixes els teus beneficis, que sostens els qui esperen en tu i els salves de les mans dels enemics. / I, de la terra, vaig alçar fins a tu la meua súplica i et vaig demanar que em tragueres de la mort. / Vaig clamar: "Senyor, pare del meu senyor, no m'abandones a l'hora del perill, quan manen els orgullosos i jo no tinc qui m'ajude. / Lloaré per sempre el teu nom i cantaré himnes d'acció de gràcies". I tu vas escoltar la meua pregària, / em vas salvar de la destrucció i m'arrancares d'aquella mala hora. Per això et donaré gràcies i et lloaré, i beneiré el teu nom, Senyor».

154-156 *Et ... mei*] Lc 18,35-38: «*Factum est autem, cum appropinquaret Jericho, caecus quidam sedebat secus viam, mendicans. Et cum audiret turbam praetereuntem, interrogabat quid hoc esset. Dixerunt autem ei quod Iesus Nazarenus transiret. Et clamavit, dicens: "Jesu, fili David, misere-re mei"*»; *Peir.*, 609d: «E fonch fet, com sa acostàs a Gericó, hun sech ceya prop la via manigant. E com hoyí les gents pasants, damanava què hera açò, e diguéran-li que Jhesús de Netzeret qui pasava aquent. E cridà dient: "Jhesús, fill de Déu viu, ages mercè de mi!"».

150-156 *Lo ... mei*] El salt bruscat indica la manca d'algun lligam lògic entre les citacions de Sir i Lc. La transició és més clara en el text llatí transmés pel ms. d'Aiora i l'ed. de Colònia: «*Et ideo dicitur, ut Sapiens qui de hoc laudabat Deum, dicens: "Laudabit usque ad mortem anima mea Dominum, vita mea appropinquans erat ad infernum deorsum [...]. Et liberasti me de perditione, et eripuisti me de tempore iniquo, etc" [...]. Hec humana conversio, mystice ostenditur in secunda parte Evangelii, cum dicitur: "Factum est autem cum appropinquaret Iesus Ierico, cecus quidam sedebat etc."*, usque ibi: "fili David, misere-re mei!"» (*AA*, 137; cf. amb *Ed.* I, 131-131v). Ambdues citacions es retroben igualment en *S5*, 113, que, però, en aquest punt retalla el text de manera considerable.

cech que demanava almoyna, e passava Jhesuchrist ab gran multitut de gent qui'l seguien, uns per guanyar perdons, e altres per rependre, e altres per haver sanitat (*Luce, XVIII° c^o*); {5} altres lo seguien furiosament, altres malignament: tanta de gent lo seguie, que en lo desert a vegades se trobava ab quatre o cinch mília persones. E axí com passave, començà demanar lo cech als primers que qui passava; digueren que Jhesús de Natzaret, e aquell cech cridà: «Jhesús, fill de David, hajes misericòrdia de mi!». E los primers li deyen que callàs, e ell cridava més.

Aquest cech, estant fora camí, és lo cristià que està en peccat mortal, e és fora de camí, car deu tenir humilitat e met-se en supèrbia; e axí, lo cristià, bé que sia fora lo camí, emperò està prop del camí, perquè és cristià. Axí u diu *Jo., XIII° c^o*: «*Ego sum via etc.*»; e axí, lo beneyt Jhesús, salvador nostre, los torna en la via.

Hun secret: diu lo test que aquell cech demanava almoyna, e tant com ell cridava demanant cosa temporal, nengú no l'increpava, ne-l

159 XVIII°] VI° ms.

168 lo²] de Q Q2. | 169 u] se Q Q2. | 171-176 Hun ... increpa] *Al marge esquerre: Nota ms.*

169 Ego ... etc] Jn 14,6: «Dicit ei Iesus: “Ego sum via et veritas et vita; nemo venit ad Patrem nisi per me”»; BV: «Jesús li respon: “Jo sóc el camí, la veritat i la vida [...]”».

166-170 Aquest ... via] És la mateixa interpretació que trobem en el ms. d'Aiora i l'ed. colonesa: «Mistice, iste cecus sedens secus viam est Christianus in peccato mortali, qui non est in via, quia deberet iret [*sic!*] per viam humilitatis, et ipse vadit per viam superbie. Et sic de aliis. Infideles vero, non sunt secus viam, sed longe a via» (AA, 137; cf. amb *Ed. I*, 131v). Segons el ms. del Col·legi del Patriarca, el cec seria el poble hebreu: «Quis sit iste cecus? Dic quod populus iudaycus qui sunt prope viam, id est fidem [...] Et ideo, iudei, *acostau-vos a Jesuchrist* et recipiatis baphtismum» (PA, 49). Aquesta divergència interpretativa mostra la flexibilitat del sistema de la predicació.

171-176 Hun ... increpa] Cf. amb el text del Col·legi del Patriarca: «Modo veniamus ad secretum morale. Iste cecus antequam acostaret se ad Christum, clamabat et vociferabat petendo elemosinas et tunc gentes non reprehendebant eum, sed ymo dabant ei elemosinam...» (PA, 49). Vegeu també el ms. d'Aiora i l'ed. de Colònia: «Iste deffectus est hodie in mundo: quandiu homo est secus viam, scilicet in peccatis mendicans mundana et temporalia, nullus curat ipsum reprehendere, sed magis aplaudent sibi; sed si dat se devocioni et bone vite factum est, statim reprehenditur et alebatur. Verbi gracia: si sit aliquis Religiosus bene dissolutus, iste talis a nullo reprehenditur, ymo commendatur, sed si convertitur ad Deum et vult tenere bonam vitam, tunc *a ell!* intantum quod non permittunt eum vivere» (AA, 137; cf. amb *Ed. I*, 131v). Notem, enmig del registre més aviat neutre de la versió llatina, la nota d'efusivitat i espontaneïtat que dona l'exclamació en valencià («a ell!»).

redarguhia, ans li daven e li ajudaven; e com demanàs coses spirituals, ço és, misericòrdia, de fet lo redarguhien. E veus ací lo defalliment del
 175 món, que tant com l'om demana coses temporals e mala vida, nengú no l'increpa, e com se dona a Déu, tothom lo increpa.

Si hun religiós és fora camí, que no té la regla, e està cerquant coses temporals, o per acapte, o altres coses, e estant fora camí, no l'increpau, ans li donau; mas si vol tornar a Déu a tenir son orde de
 180 religió, que no haja cura de parents ne de amichs, diran: «De nostre parent tal frare, no us ne cal fer compte de res: ne ol ne put». Si hun clergue sab toquar l'arpa e va ab spasa, direu: {5v} «Hajam tal cape-llà, e anem a vetlar a tal vigília, que tota la nit nos farà ballar!»; e si-s converteix a Déu, diran: «He, no val res!».

185 Hun lech és gran acoltellejador, e aquell vos voldreu acostar; e si-s torna a Déu e no vol anar armat ne portar spasa, e va devotament, encrepar-l'eu. Ítem de les dones, que anau en lo camí de vanitats: usant de vanitats, nengú no la increpa, ne-l marit no gosa, car hauria mal dia e mala nit; e si-s torna a Déu, alebrar-l'an.

175 tant] tan Q.

177-189 Si ... alebrar-l'an] Més pintoresc resulta en aquest pas el ms. del Col·legi del Patriarca: «[...] laudatis eum, ut puta talis frater religiosus tenet ben ornatam suam cellam de *almarraxes e tovalloles*, etc. Sed si est devotus et tenet bene religionem [...] scilicet unam *flazadam* in cela, tunc reprehendetis illum, *quod neque olet neque pudet*, etc. Item si aliquis est sacerdos qui in vigiliis *scit bene sonare guitarram*, tunc laudabitis eum [...] Item si est aliquis iuvenis qui sit *picacantons e malandrí* [...] Si aliqua iuvenis mulier que vellit dimittere *las boxetas e lo blanquet, et pinta* [...] *de les celles* [...] non permitent eam vivere, sed derridebunt eam dicendo: “*Sancta Caterina, et Quitèria, et menoreta*”, etc., ymo maritus derridebit eam» (PA, 50). 178 acapte] «acte d'acaptar» (DCVB, s.v. «2. acapte»), «demanar almoïna». Recordem que es tractava d'una prerrogativa de què gaudièn els anomenats ordes mendicants. 181 ne² ... put] Única documentació trobada en el CIVAL d'aquesta dita popular que expressa una total indiferència, com seria ara: «ni fred ni calor», «ni carn ni peix». 181-183 Si ... ballar] Comentari que té un evident interès com a possible document social.

185 acoltellejador] Mot emprat ací amb un evident sentit pejoratiu: «malandrí, que abusa de l'ús del coltell o de les armes blanques». És l'únic exemple d'aquest ús documentat en el CIVAL. 189 alebrar-l'an] Aparentment, «atacar, perseguir», tal com fan els llebrers amb la llebre. Joan COROMINES, *DECLC*, I, 125, s. v. «allebrar», relaciona el mot amb el gascò *alebar* («colpir violentament») i amb un *alapari* llatí que, ultra proporcionar l'etimologia del castellà *alabar*, tindria també el sentit d'«amençar amb bufetades».

Diu lo test del Evangeli: «*Et qui prehibant*»; no diu: «*Qui persequantur*». Quina dolor, que aquells qui són primers en dignitats e en sciència e en officis, e són los majors e primers en honors e potència, e se vehen vells e dampnats, desplau-los que los altres vagen a paradís, sinó a dampnació, axí com ells! E per ço diu: «*Qui preibant, increpabant eum*», quasi dients: «No demanes salvació, que ab nosaltres iràs a dampnació!».

Sobre Job diu sent Jherònim: «*Si cerdo sollicita mente etc., nemo increparet, et nunch sic de me, quia juxta vitam eternam intendo, falsarius vocor*». Deya Jop que si feya hun çabater cistelles, no l'increparien; axí de Job, que volia obrar bones obres, se volien llevar contra ell: «*Qui prehibant etc.*». E axí, dexem los mals acostumats e acostem-nos a Jhesuchrist (*P^a Petri, 4° c^o*): «Si sou escarnits, benehuyrats sereu».

190 Et ... prehibant] Lc 18,39: «Et qui praeibant, increpabant eum, ut taceret; ipse vero multo magis clamabat: "Fili David, miserere mei!"»; *Peir.*, 609d: «E les gents qui ab ell anàvan lo blastomàvan dient que callàs, e ell pus fort cridava: "Fill de Déu viu, ages mercè de mi!"».

202 Si ... sereu] 1 Pe 4,14: «Si exprobramini in nomine Christi, beati, quoniam Spiritus gloriae et Dei super vos requiescit»; *BV*: «I si ara rebeu insults perquè porteu el nom de Crist, feliços de vosaltres! L'Esperit de la glòria, que és l'Esperit de Déu, reposa damunt vostre».

190-196 Diu ... dampnació] El joc antitètic entre els verbs *praeire* («precedir») i *persequere* («perseguir») és crucial en la interpretació que fa Ferrer del passatge evangèlic: els qui precedeixen el cec són identificats pel predicador amb els membres preeminentes de la societat, els quals, conscients que els espera l'infern a causa dels seus vicis, no volen que els qui són de condició més humil però més virtuosos que no pas ells (els qui els segueixen, com el cec de la història evangèlica) se salven. Cf. amb el ms. d'Aiora i l'ed. de Colònia: «Non dicit: qui sequebantur vel comunicabantur, sed qui peribant, quia maiore in scientia dignitate et officio sunt primi ad reprehendum eos qui vellent quod omnes irent ad infernum cum eis» (*AA*, 138; cf. amb *Ed.* I, 131v).

197-198 Sobre ... vocor] JERONI, *In librum Iob*, 2, 29: «Si aut fiscellam iunco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore vultus mei comederem panem, et ventris opus sollicita mente tractarem: nullus morderet, nemo reprehenderet. Nunc autem quia juxta sententiam Salvatoris volo operari cibum, qui non perit, et antiquam divinorum Voluminum viam, sentibus virgultisque purgare, mihi genuinus infigitur: corrector vitiorum falsarius vocor, et errores non auferre, sed serere» (*PL* 28, 34). Cf. amb el ms. d'Aiora i l'ed. colonesa: «De hoc beatus Ieronimus fecit planctum, dicens in secundo prologo Iob, vel in argumento: "Si autem fiscellam iunco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore vultus mei comederem panem, et ventris opus sollicita mente tractarem, nullus morderet, nemo reprehenderet. Nunc autem quia iuxta sententiam, volo operari cibum, qui non perit, et sequitur falsarius vocor, scilicet a maioribus, et doctoribus et magistris". Ideo Christus de talibus dicit: "Si de mundo fuissetis, mundus quid suum erat diligeret", Io., XV° capitulo, 19 etc.» (*AA*, 138; cf. amb *Ed.* I, 131v).

La terça obra és *celestial salvació*. Aprés que l'hac {6} convertit, li donà la glòria celestial, e féu lahor perfeta. Axí com lo mariner, com
 205 entra al port salvador, axí Jhesucrist, com l'om és governat en la mar d'est món dels perills fins al port de glòria celestial, lladonchs aquell, axí benaventurat, dona perfeta lahor a aquell gloriós patró (David, en lo psalm *Laudate Dominum de celis*, no diu «*de terris*», car en la terra, en aquest món, encara són en perill).

210 «*Et stans Jhesus iussit adduci ad se, et dixit: "Quit vis ut faciam?"*. Dix lo cech: «Que veja». Dix Jhesuchrist: "*Respice!*", e de fet se véu. Tota la gent, com véu açò, donà lahor e glòria a Déu». *Ergo* tema: «*Omnis plebs vidit et dedit laudem Deo*».

212 e glòria] *om. Q Q2*.

208 *Laudate ... celis*] Sl 148,1: «*Laudate Dominum de caelis, laudate eum in excelsis*»; *Psalteri*: «Loau lo Senyor los qui habitau en los cels».

210-213 Et ... Deo] Lc 18,40-42: «*Stans autem Iesus iussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogavit illum: "Quid tibi vis faciam?"*. At ille dixit: "*Domine, ut videam*". Et Iesus dixit illi: "*Respice! Fides tua te salvum fecit*". Et confestim vidit et sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo»; *Peir.*, 609d-610a: «E Jhesús, stant, manà que hom lo li amenàs. E com lo li aguésan amanat, damanà-li dient: "Què volls que fasa?". E aquell dix: "Senyor, que veja!". E dix Jhesús: "La tua fe t'à fet salva". E encontinent viu, e saguí-lo loant Déu. E tota la gent, com ho viu, donà lahor a Déu».

203-207 La ... patró] Cf. amb el ms. d'Aiora i l'ed. de Colònia: «*Racio, nam precipue laudabilis est gubernator navis, cum per maxima discrimina, seu pericula, navem ducit tandem ad portum salutis. Sicut etiam de Christo gubernatore, creatura, cum inter pericula huius mundi, scilicet inimicorum demonum, ac malarum inclinationum, tandem reducit eam ad portum Paradisi, tunc laudandus est maxime. Ideo quia David de hoc fecit unum psalmum dicens: "Laudante Dominum de celis", non dicit "de terris", quia adhuc sunt in periculo, sed "de celis", quia iam sunt extra periculum. Hec celestis salvatio ostenditur in tertia parte Euvangelii, cum dicitur: "Stans autem Iesus iussit etc.", usque ad finem» (AA, 138; cf. amb *Ed.* I, 131v). En la versió editada a S5 llegim en aquest punt: «*Tercio*, devem loar Déu per salvació celestial, e és la rahó aquesta: que si la creatura no ve a salvació, tot l'altre no li val res. E dar-vos n'é una semblança. Si hun cavaller treballe bé, e lo rey, vehent açò, veus que li done sa filla per muller; e diu: "Via, que aprés yo li daré lo meu regne". Ara, ¿deu loar lo rey de tanta gràcia? Sí, bé. Axí és de Jesuchrist, que-ns promet donar la sua glòria» (S5, 114).*

212 *Ergo*] Aquesta partícula, procedent del lèxic de la lògica, era emprada tradicionalment per tal d'expressar la conclusió d'un sil·logisme. Ferrer la fa servir ací per indicar que tot just ha tancat circularment l'argumentació adduïda.

Testimoni de la *salvació*: «Jhesuchrist manà que li fos menat l'om, e aquell, lo que tenia tot ho dexà, e demanava: "Senyor, mercé!". Dix Jhesuchrist: "Quina misericòrdia vols?". Dix lo cech: "*Ut videam*. No y deman diners, ne béns temporals, mas que veja de vós". Dix Jhesuchrist: "*Respice!*". *Et subito* li foren los ulls ubert[s], e seguí'l de aquí avant, dient Jhesuchrist: "*Fides tua salvum te fecit*" ». Así és significada la *celestial salvació*, ço és, veure Déu; que la persona que nostre senyor Déu converteix en est món, Déu li fa veure parahís e la celestial glòria: «*Hec est vita eterna*» (Jo. XVII° c^o), ço és, ver Déu e ver hom, Jhesuchrist.

Huna qüestió: per què Jhesuchrist la salvació atribueix a fe, com diu «*Fides tua salvum te fecit*»? «*Quid enim {6v} prodest, si fidem habet et opera non habeat? Ita sicut corpus sine anima, ita fides sine operibus mortua est*» (Jacobi, 2° c^o). Tal fe sens obres bones salvar no-s pot. Per què,

218 uberts] *Esmenem el mot per raons de concordança.*
227 no-s] no ens Q2.

222 Hec ... eterna] Jn 17,3: «Haec est autem vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum et, quem misisti, Iesum Christum»; BV: «I la vida eterna és que et coneguen a tu, l'únic Déu veritable, i aquell que tu has enviat, Jesucrist».

225-227 Quid ... est] Jm 2,14; 2,26: «Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? numquid poterit fides salvare eum?»

219-222 Así ... glòria] El text llatí de Colònia aporta ací el fonament teològic, que és de procedència aquiniana: «Quia vita eterna, sive salvatio nostra, consistit in visione divine essencie in quamplurimis tenet locis sanctus Thomas» (Ed. I, 132). Vegeu TOMÀS D'AQUINO, *Summa Theologiae*, I^a-II^ae, q. 3, a. 8, co., on es respon a la pregunta següent: «Utrum beatitudo hominis sit in visione divinae essentiae». La resposta magistral a aquesta pregunta és expedida: «Respondeo dicendum quod ultima et perfecta beatitudo non potest esse nisi in visione divinae essentiae».

227-229 Per ... béns] Vegeu aquesta imatge en PERALDUS, *Summa virtutum ac vitiorum*, I, tr. 2, pars 2, cap. 4, que cita AGUSTÍ D'HIPONA, *In Ioannis evangelium tractatus*, 81, 1 (PL 35, 1841) i GREGORI MAGNE, *Epistolae*, 4, 38 (PL 77, 712): «Item fides est radix omnium bonorum. Caeterae virtutes sunt radices suorum operum, sed ipsa est radix caeterarum virtutum. Si haec radix avellatur, caeterae virtutes arescunt (Augustinus, *Super Ioannes*). Sicut in radice arboris nulla prorsus apparet species pulchritudinis et decoris, et tamen quicquid est in arbore pulchritudinis et decoris, ex illa procedit [...] Item Gregorius: "Sicut rami sine radice virtutis arescunt, ita quaelibet opera, licet bona videantur, nulla sunt si a fidei soliditate disiunguntur"» (31). Cf. amb ALEXANDRE D'HALES, *Summa theologica*, III, pars II, inq. IV, tr. I, 697, q. LXVIII, membrum X, on, mitjançant una metàfora arquitectònica de les virtuts teologals, es diu que la fe és el fonament, l'esperança la paret i la caritat la coberta de l'edifici espiritual: «Ad quod dicendum, quod fides dicitur fundamentum secundum rationem spiritualis aedificii [...] Dicitur autem fundamentum in via, quia est pri-

donchs, diu «*Fides tua salvum te fecit*»? Per ço que és rael de tots los
 230 e moltes rames e fruytes e fulles, e per tal, donchs, com la rael és lo
 principi, axí la rael de tot bé és la fe, e per ço creix lo tronch, que és
 caritat, e après virtuts e bones obres; e per tal, com diu «*Fides tua sal-
 vum te fecit*», no s'entén que sens bones obres puxa esser salvu, mas per
 235 ço com és rael de salvació. *Ad Galatas, quinto* ^o: «*Fides per caritatem
 operatur*»; e axí, és necessari que la fe sia reguada sovint de caritat e de
 bones obres. Cascú deu haver la rael de la fe en lo seu cor: com dieu
 lo *Credo* de matí, agenollats, pensant que Jhesuchrist vos ou, dient-lo
 distintament per sos articles, axí com qui regua l'ort per ses taules.

230 fruytes] fruyts Q Q2. | 234 quinto] V^o Q.

[...] Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est»; *BV*: «Germans meus, de què servirà que algú diga que té fe si no ho demostra amb les obres? Pot salvar-lo, pots'er, aquesta fe? [...] Així com el cos, sense l'esperit, és mort, també la fe sense obres és morta». 234-235 Fides ... operatur] *Ga* 5,6: «sed fides, quae per caritatem operatur»; *BV*: «només compta la fe, que actua per l'amor».

mus habitus, quo homo super se ascendit; sequens vero est spes, quae est sicut paries, quo animus erigitur ad attingendum magnitudine gloriae celestis; charitas vero est sicut supremum sive tectum, quod elevat usque ad sublimitatem gloriae» (ed. PP. QUARACCHI, Florència, *Ad Claras Aquas* 1948, vol. IV, 1110). 229-235 axí ... operatur] Cf. amb el text llatí: «Respondeo, quod fides est fundamentum omnium aliorum bonorum et virtutum radix, si corde et ore [simpliciter] ac sollicitè tenetur. Sic arbor a te plantata in orto tuo, deinde facit fructum et post ramos, flores et fructus, originaliter omnia ista procedunt de radice. Sic etiam fides est ut radix plantata in orto cordis, deinde mittit truncum, scilicet caritatis, faciens ramos, scilicet virtutum, et flores et folia bonorum operum, quia fides per caritatem operatur. *Ad Gala.*, V^o capitulo, 6. Et post, facit fructos glorie in Paradiso» (*AA*, 138-139; cf. amb *Ed.* I, 132). 235-238 e¹ ... taules] El passatge es basa en una intel·ligent versió de la citació paulina, ja que l'operació o actuació (*operatur*) pren la forma de l'activitat pràctica associada a la tasca agrícola aleshores més comuna a la rica horta valentina (*regar*), i es desplega en una bella comparança fàcilment entenedora: el costum de resar el símbol de la fe cada matí equival a regar les taules de l'hort de l'esperit perquè més abundantment hi arrenen i hi cresquen les virtuts essencials! D'aquesta manera el predicador extreu un fruit molt concret del seu sermó: confirmar les virtuts i extirpar els vicis. El confrontament amb el text d'Aiora i l'ed. de Colònia fa pensar si les taules de l'hort no van ser transformades en *tabulas* de la Llei, o viceversa, pels traductors: «Sed radix riganda est, ne moriatur. Et rigatur enim radix fidei mane et sero, dicendo lo Credo in Deum. Et quemadmodum ortus rigatur per XII tabulas, ita fides per XII articulos [...] Et ideo dicitur: "Si confitearis in ore tuo Dominum Iesum Christum, et in corde tuo credideris, salvus eris", *Ad Romanos*, X^o capitulo, 9» (*AA*, 139; cf. *Ed.* I, 132).

E axí, cascú tingua plantada en lo seu cor esta rael, e regant-la axí tots dies creixerà lo tronch e augmentarà en rames e fruytes, e puy haureu la glòria de paradís e sereu dels elets, dels quals se dirà: «*Omnis plebs dedit laudem Deo*». E axí plàcia a Déu, etc. 240

[XXV. FERIA IV DESPRÉS
DE LA TERÇA DOMÍNICA DE QUARESMA]
[Dimecres, dia 29 de març]

{133} *QUARE DISCIPULI TUI TRANSGREDIUNTUR TRADITIONEM SENIORUM?* (Habetur verbum illud originaliter Mathei, XV° c^o, et recitative in Evangelio hodierno). 245

Volent preÿcar del sant Evangeli, recorrerem etc.

Primo: AVE MARIA etc.

En est sant Evangeli de huy són disputades tres qüestions molt profitoses a nosaltres:

240 fruytes] fruyts *Q Q2*.

243-244 *Quare ... seniorum*] Mt 15,2: «*Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? Non enim lavant manus suas cum panem manducant*»; *Peir.*, 566a: «Per què traspàsan los teus dexebles los hordonaments de antich, e no-s lévan les mans com dèuan manjar?».

239-242 E ... etc] A la confirmació final del tema, era tradicional afegir-hi una fórmula de recordatori de l'esperada benaurança final promesa als fidels.

243-244 *Quare ... seniorum*] Sermó indexat amb el núm. 688 a PERARNAU, «Aportació», 727-728.

248 són ... qüestions] Cal entendre aquest vocabulari en el context de la formació escolàstica del predicador. La divisió del sermó s'articula en tres parts corresponents a sengles *quaestiones disputatae*. En sentit filosòfic, la *quaestio* és «una proposición presentada de tal modo que se pueda demostrar en un sentido o en otro. En ella están implícitos, pues, distintos modos posibles de resolverla» (Silvia MAGNAVACCA, «quaestio», dins *Léxico técnico de filosofía medieval*, Buenos Aires, Miño y Dávila 2005, 576-577). En l'accepció més tècnica de la paraula, es refereix al mètode desenvolupat per l'escolastica per plantejar i resoldre de manera racional un problema. Així, en les *quaestiones disputatae*, el professor plantejava una qüestió en forma de disjuntiva, i els alumnes havien de cercar arguments a favor i en contra de cada solució. Un cop analitzats tots aquests arguments, el mestre *determinava* la qüestió (és a dir, indicava quina era la solució correcta). La versió llatina del sermó recull aquest rerefons escolàstic amb més claredat, ja que fa de Jesús el mestre que determina la solució final a les qüestions: «*Sanctum euangelium continet tres magnas questiones, que fuerunt per Christum disputate, et determinate*» (*Ed.* I, 545). Evidentment, el desenvolupament del sermó no planteja les qüestions i la seua resolució de la manera tècnica que sembla prometre

- 250 *prima*, dels juheus contra Jhesuchrist, e fo qüestió *maliciosa*;
 2^a fo de Jhesuchrist als juheus, e fo qüestió *virtuosa*;
 3^a, dels dexebles ab Jhesuchrist, e fo qüestió tota *temerosa*.
 E totes són en est sant Evangeli, e porem-ne pendre bona informació a nostra vida.
- 255 La primera qüestió que és en lo sant Evangeli, és del tema, que los juheus li feren la qüestió *maliciosament*, dient: «*Quare discipuli etc.?*». Sa{133v}piats que los juheus havien costuma entre si mateix que donaven cura que fossen verdadés en les coses foranes, llavant-se llurs mans, e scurant-se les ungles e los ulls e peus; ítem més, en
- 260 tenir nédeus los vexells de casa, feyen fer belles totes les aïnes. Mas en tenir la ànima pura e bella e llavada no havien cura, sinó que tots mals eren en ells; e entenien que, puys eren lavats ab aygua, que nets eren. «*Farizeï et omnes judei, nisi crebo et frequenter lavent, non comedant*» (*Marchi, VII° c^o*); los juheus no menjaven si no-s lavaven primer les
- 265 mans; com tornaven del mercat de contractar, totes les partides del cors que podien se lavaven: los antichs los daven estes doctrines. Jhesuchrist feya lo contrari, que mostrava als dexebles que haguessen cura de purifficar la ànima, e que-s guardasen de tots peccats; de la mundícia del cors no y feya gran festa: dexava-u a costuma de cascú.
- 270 Los apòstols de Jhesuchrist, com los convidaven, sabent que no era

263 Farizeï ... comedant] Mc 7,3-4: «Pharisei enim, et omnes Iudaei, nisi crebro laverint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum: et a foro nisi baptizentur, non comedunt»; *Peir.*, 584a: «car los fariseus e los jueus no manjàvan que sovent no-s lavàsan les mans, per los ordonaments dells antics».

aquest ús del vocabulari escolàstic; som més aviat davant d'una utilització del mateix que queda reduïda a una comparació superficial.

250-252 *prima ... temerosa*] Cf. AA, 238-239: «Prima questio fuit Phariseorum contra Christum, et ista fuit maliciosa, et innecessaria. Secunda questio fuit e contra, et fuit virtuosa et instructiva. Tercia questio fuit Apostolorum erga Christum, et hec fuit timida et dubitativa». *Ed. I*, 545: «Prima fuit Phariseorum contra Christum, et ista fuit inuectiva, et malitiosa. Secunda fuit contra Iudeos, et ista fuit intructiva et uirtuosa. Tercia fuit discipulorum cum Christo, et ista fuit dubitativa, et timorosa». A més de l'ús de la doble adjectivació en cada part, veiem que les versions llatines especifiquen també, respecte de la catalana, que la primera qüestió fou adreçada contra els fariseus.

260 aïnes] «Utensili d'ús casolà o professional» (*DCVB*, s.v. «aïna»). 266 los¹ ... doctrines] Els fariseus, grup religiós jueu, es caracteritzaven per haver desenvolupat una interpretació estricta de la Llei continguda en els cinc llibres del Pentateuc, el que obligava al compliment d'uns preceptes rituals molt exigents. Aquest corpus de normes estrictes s'anomenava «la tradició dels antics», el seguiment estricte de la qual és el que critica Jesús en el passatge evangèlic d'on sorgeix el tema d'aquest sermó.

peccat lavar o no lavar les mans, moltes vegades menjaven sens lavar les mans.

E per ço, los juheus deyen a Jhesuchrist: «*Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum?*», que és lo tema. Feyen-li qüestió *maliciosa*: «Per què trespasaven los dexebles les ordenacions dels vells?»; *quasi dicerent*: «Bé par que mal mestre han!». {134} Respon Jhesuchrist: «*Non quod intrat in ore cobinquinat hominem... Que enim procedunt de ore, de corde exiunt: homicidia, fornicaciones; et hec sunt que cobinquinant*». Deya Jhesuchrist: «La vianda que entra per la boqua, menjant o bevent, no ensutceix la persona, que en lo ventre va, e ço que no és en pur va de fora, o per orina, *vel alias*; mas, què ensutzix? Les coses que ixen de la boqua e procehexen del cor: males cogitacions, envejes, oys, desigs de venjança, omicidis, adulteris, fornicacions, furts, falsos testimonis e blasfèmies. Estos són los peccats que ixen del cor e ensutzien la ànima: de aquests deuríeu esser nets».

277 enim] omnia Q Q2. | 278 ore] *add.* et Q Q2. | 280-281 en²] *om.* Q Q2.

277 Non ... hominem] Mt 15,11: «Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem»; *Peir.*, 566a: «So que entra per la bocha no ansutza l'oma, mas so que ix per la bocha l'ansutza». 277-279 Que ... cohinquinant] Mt 15,17-20: «Non intelligitis quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum emittitur? Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, et ea coinquinant hominem: de corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicaciones, furta, falsa testimonia, blasphemiae: haec sunt, quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem»; *Peir.* 566b: «¿No antanets vós que tot quant entra per la bocha va al ventra e ix darrera, e so que ix de lla bocha ve dell cor e ansutze l'ome, e dell cor íxan los malls pensaments, omisidis, adulteris, fornicacions, ledronis, falsos testimonis? Aquests pacats ansútsan l'ome, e menjar mans no levades no ansútsan l'ome».

282-284 males ... blasfèmies] Aquesta enumeració, que prové en part de la cita evangèlica que tradueix ací el predicador, podria amagar un cert desenvolupament que es donaria en la *performance* oral del sermó. La versió llatina editada a *Ed. I* diu ací, simplement, que Jesús va retreure als jueus els set pecats capitals dels quals eren culpables: «Et dixit eis septem peccata in quibus ipsi erant culpabiles» (*Ed. I*, 585). La reportació catalana d'aquest sermó recollida a *S5* ens confirma, però, que en punts com aquest el predicador devia tenir via lliure per improvisar i explaiar-se, durant un temps més o menys llarg, en un incís moral que captaria l'atenció dels oients, els quals veurien narrades, amb el to dramàtic corresponent, una sèrie de situacions que exemplificarien els pecats de què són acusats els fariseus amb qui disputa Jesús: «*Item*: “*De corde exeunt homicidia*”. Així com si són dos companyons, e la hu porte moneda, e la hu porte matarà. *Item*, *adulterium*. Si són de matrimoni: “Oo, aquella és pus bella!” Tantost pensarà en mal. *Item*, *furta*, simonies, barats, fals testimoni, *blasfemie*, malgrat, etc. *Et ideo dixit Christus*: “*Que procedunt de ore vestro*”» (*S5*, 220).

Moralitat. Yo veig que en est deffalliment són moltes persones, axí hòmens com dones, e per deffalliment de algú de llur persona, s'enforcen en purifficar ço que és de fora; e lo que és necessari a l'ànima, no n'han cura. Digats tots: quantes vegades vos llavau les mans?
 290 «Al matí e al dinar». E la cara e la bocha? E la ànima, quant ha que no la haveu llavada de molts pensaments e cogitacions? Axí, la ànima roman fangosa. De quant en quant feu llavar la camisa, de VIII en VIII dies; e la camisa de la ànima, ço és, la consciència, passa hun any que feu la bugada hon se lava la camisa de la ànima! E conexeu lo
 295 deffalliment: si hun hom portave una camisa tot hun any, sens despullar-la's, jo, quina bugada hi hauria mester! No y bastaria sinó foch a llavar-la! Axí en lo deffalliment {134v} dels juheus.

«*Bona vis habere et bonus non vis esse*» (sent Agustí): «Les coses que tu has, vols que sien bones, mas tu no vols esser bo». Vols haver bona
 300 muller, bon fill, bona gonella e bona calça: e si vols haver bona calça, vullés haver bona ànima, e amem la ànima tant com la calça! Si és descosida la calça, cosir-la; si és fangosa, llevar-ne lo fanch. E axí, comparem-li la ànima: si és descosida, cusam-la: «*Super omnia caritatem habete*» (*Ad Colozenses*, 3°), e açò és ligam de perfecció; ítem, si
 305 la ànima és descosida, que portes mala voluntat, cosir-la perdonant e havent bona voluntat; si la calça és polsosa, espolsar-l'às. Digats, n'avariciós: la vostra ànima és polsosa? Axí, spolsats-la: fets la restitució! Si la ànima és sullada, llavem-la en la confessió! Axí, amem tant la ànima com la calça! Havem cura de anar nets, e la ànima sútzea, vil
 310 e pudent! «*Ve vobis qui mundatis quod de foris est: intus pleni rapina!*»

291 molts] mals Q2. | 293 any] *add.* ques-f ms. | 294 bugada] *add.* de la ànima ms. | 307 polsosa] *add.* spors ms. | 308 llavem-la] llavem-la ms.

303-304 Super ... habete] Col 3,14: «Super omnia autem haec, caritatem habete, quod est vinculum perfectionis»; BV: «Però, per damunt de tot, revestiu-vos de l'amor, que tot ho lliga i perfecciona». 310 Ve ... rapina] Mt 23,25: «Vae vobis scribae et pharisaei hypocritae, quia mundatis quod deforis est calicis et paropsidis;

293-294 e ... ànima] Aquesta «bugada anual» de l'ànima es refereix a la confessió, obligatòria almenys una vegada a l'any, durant la quaresma, a partir de la decisió del IV Concili del Laterà (1215).

298 Bona ... esse] AGUSTÍ D'HIPONA, *Sermo* 72: «Bona vis habere, et bonus non vis esse? Non vides te erubescere debere de bonis tuis, si domus tua plena est bonis, et te habet malum? Quid enim est quod velis habere malum? Dic mihi. Nihil omnino; non uxorem, non filium, non filiam, non servum, non ancillam, non villam, non tunicam, postremo non calligam: et tamen vis habere malam vitam. Rogo te, praepono vitam tuam calligae tuae» (PL 38, 469).

309-310 Havem ... pudent] La versió recollida al ms. d'Aiora aprofita per incloure en aquest punt un desenvolupament que està absent de les reportacions catalanes i

(*Mathei, XXIII°*): «Maledicció és en aquells que denejen de fora, e dins són plens de iniquitats, cechs, e la ànima plena de sutzietats!».

La segon qüestió fonch de Jhesuchrist als juheus; {135} *virtuosa* fonch aquesta: «*Quare vos transgredimini mandatum Domini propter transgressionem vestram?*». Sapiats que los juheus ab qui disputave 315 Jhesuchrist eren axí avariciosos, que cerquaven maneres que tots los

313-315 La ... vestram] *Una clau al marge esquerre ms.*

intus autem pleni estis rapina et immunditia!»; *Peir.*, 572b: «Guay a vós, latrats e fariseus, ypòcrites, qui demostrats defora nèdeus, so és, que mundats ço que havets dafora, axí com tassa ho scudella, e sots dins plens de rapina e de oressa».

314-315 *Quare ... vestram*] Mt 15,3: «*Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?*»; *Peir.*, 566a: «E ell los respòs e-lls dix: “E vós, per què trespasats los manaments de Déu per vostre ordonament?”».

de les edicions llatines. A partir de l'equivalència entre membres del cos i membres de l'ànima, el predicador compara els hàbits higiènics aplicats a diverses parts del cos amb la corresponent descurança espiritual del membre equivalent de l'ànima. La brutícia que afecta cada part de l'ànima es relaciona així amb un pecat diferent. Un es renta sovint les mans i les ungles, però té les mans de l'ànima tacades amb furts, usures, etc. Un es renta la cara per aparéixer net davant dels altres, però no té cura de presentar-se davant Déu tots els dies amb el rostre de l'ànima tacat de rancúnies, odis, iniquitats, etc. El mateix passa amb els ulls (els porten bruts els qui erren en la fe, fent cas de supersticions, endevins, etc), la boca (falsos juraments), els peus (manca de caritat), etc. En definitiva, amb l'ànima sencera. «*Cavete ne sitis de illis, quia vos eciam sepe et cothidie lavatis manus, et tenetis illas pulcras, et ungulas mundatis, sed ibi est sordes spiritualis, furta, usure, rapine calumpnie, retinendo pensiones et salaria subditorum, retinetis penes vos voluntates deffunctorum [...]. Item, lavatis vultum [a l'edició, «multum», per error], ut appareatis gentibus mundi, sed Deo estis sordidi, et hoc in corde, et voluntate, nam habetis multas maculas, rancores, vindicaciones, odia iniquitates, et ista sordes stat in vobis plurimis forte annis, sed in corporalibus sordibus non statis per unam diem. Nam si vos videretis animam, que per rancores portat faciem maculatam sui ferocitate, omnes caderetis. Ymo nec Angeli possent sustinere, ymo dicerent: “Ad Infernum, ad Infernum”. Lavatis oculis corporeis sepe et sepius, et de oculis anime non curatis, qui sunt vere crudelitates, ut errare in fide, vel suspiciones in proximum [...]. Item, eciam lavatis os vestrum cum aqua, vel alias ponendo digitos, et hoc corporaliter, sed non lavatis de multis falsis iuramentis [...]. Item, eciam lavatis pedes corporis, sed anime non, que sunt opera mesiricordie, et tenetis istas mundas, non facitis elemosinam, de hiis que aliorum sunt [...]. Item, llavatis vos totum corpus habendo camisias delicatas, et ista est confessio» (AA, 239-241). El recurs, doncs, als pecats amb les seues espècies i a la crítica als costums socials que se'n deriva és un element molt rendible que pot aparéixer en qualsevol part de la predicació com una de les «peces mòbils» soltes que s'insereixen en l'estructura del sermó i que, finalment, constitueix un dels seus motius principals.*

diners venguessen a ells. *Numeri, XVIII° c^o*: havien totes les presentalles e offertes; tot ho daven als servidors de Déu. Ells paraven laç a la gent; deyen: «Déu val més que nenguna creatura; per què, donchs, si nengú és tengut de tort e restitució al prohisme, offira'n al temple, e serà escusat de restitució de ço que hauran dat a Déu; ítem, si algú ha pare o mare pobres, ver és que los fills los deuen ajudar, mas si los fills ho volen dar al temple, scusats són, que més val Déu». Si-l pare diu al fill: «Vulles-me ajudar», deye lo fill: «Yo ho he dat a Déu; axí, siau content!». E axí, molts tollien la provisió a pares e mares, e molts se estaven de fer restitucions, e daven-ho al temple. Veus la malvada avarícia que tenien! Per ço dix Jhesuchrist: «*Quare transgredimini mandatum Domini? Et vos determinatis hoc esse bonum, et irritum fecistis*

317 XVIII°] XXVI° ms. 319 si] om. Q Q2. | 320 offira'n] ofiran Q Q2.

317-318 havien ... Déu¹] Nm 18,8: «Locutusque est Dominus ad Aaron: “Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum. Omnia quae sanctificantur a filiis Israël, tradidi tibi et filiis tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna”»; BV: «El Senyor va dir a Aaron: “Jo et done allò que m'és reservat de les ofrenes que em pertoenen. Aquesta part de tot el que els israelites em consagren, te la done a tu i als teus descendents com a privilegi de la unció sacerdotal. És un dret perpetu”». 327-329 Quare ... Dei] Mt 15,3-6: «Ipse autem respondens ait illis: “Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: ‘Honora patrem, et matrem’: et, ‘Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur’. Vos autem dicitis: ‘Quicumque dixerit patri, vel matri: Munus, quodcumque est ex me, tibi proderit’, et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram”»; *Peir.*, 566a: «E ell los respòs e-lls dix: “E vós, per què trespasats los manaments de Déu per vostre ordonament? Car Déu dix: ‘Honra ton para e ta mara, e qui malayrà son para e sa mara muyra’, vós diets qualqua paraulla digna al para e a lla mara que lla mia ofarenda li profitarà, e no ha honrat son para ne sa mara. Vosaltres traspasats lo manament de Déu per vostres ordonaments”».

319-320 què ... prohisme] Els editors anteriors interpreten la frase com a interrogativa, per la qual cosa eliminen el «si» condicional: «per què, donchs, nengú és tengut de tort e restitució al prohisme?». El sentit del passatge, però, queda clar a partir de les versions llatines del sermó: «Et eciam ordinaverunt, quod si quis tenebatur proximo de aliquo debito, quod offerendo illud Templo liberaretur» (AA, 242). «Propter hoc dicebant populo, quod sicut Deus valeret plus quam omnia alia, ita etiam quod sibi offerunt est melius: ideo si aliquis vestrum tenet aliquid de malo iniusto, offerat illud Deo in Templo, et non oportet facere aliam restitutionem, quia totum Dei est» (*Ed.* I, 547). 328 Et ... bonum] L'incís en llatí no és a la cita bíblica, però resumeix el sentit del que manca: Déu va ordenar tenir cura dels pares, però els sacerdots, plens d'avarícia, diuen als fills que els diners amb què haurien d'ajudar els pares els poden dedicar com a ofrena al temple (de manera que se'ls queden ells). Determinen que això és bo, quan en realitat va contra el manament de Déu d'honar els pares.

mandatum Dei: «Per què trespessats los manaments de Déu per vostra avarícia? Que si'l pare o mare ha necessitat, los fills los deuen provehir, e vosaltres ho trencats per la vostra avarícia». Veu la qüestió {135v} *virtuosa*, per corregir-los, e no hagué'n resposta. 330

Havem dos moralitats: la primera tocha a eclesiàstichs, l'altra a tots en general. Als eclesiàstichs toqua la avarícia, que les offerres venen a mans de eclesiàstichs. Diran alguns: «Almoyna, bona gent, que ací són perdonats ferides de pare e mare, dejunis trencats, e vots e promissions no complides!». Lo papa no u poria perdonar; ells 335

332 hagué'n] hageren *ms. Q Q2*. Corregim el que probablement és un error del copista, ja que pel sentit, i com deixa clar el sermó del mateix tema de S5, els fariseus callen indignats davant la pregunta de Jesús: «E los juheus llavors foren indignats, ignoran la resposta» (S5, 221). Igualment, a les versions llatines: «illi autem non poterant respondere» (Ed. I, 548).

337 complides] *Sobre la línia*: e dejunis trencats *ms. add. e Q Q2*.

337 Lo ... perdonar] Les versions llatines són més precises: «quia Papa non posset absolvere sine contritione» (Ed. I, 548). Els editors de *Q* i *Q2* inclouen aquesta frase en el discurs en estil directe, entre cometes, que el predicador acaba d'enunciar imitant la crida dels eclesiàstics venedors d'indulgències, com si aquests s'estiguessen atorgant a si mateixos un poder de perdonar superior al del papa. No és exactament això el que pretén dir el text. En efecte, sant Vicent critica ací l'abús que alguns eclesiàstics cometien amb les indulgències com a forma de recaptació de diners. La qüestió de les indulgències era àmpliament debatuda en temps del predicador, des de la perspectiva purament teològica però també des del dret canònic. Qui podia atorgar-les: sols el papa, els bisbes, qualsevol clergue o també els laics? Sota quines condicions? Així, la decretal *Nostro postulasti*, c. 15 de *poen. et rem.*, ll. V, tit. 38, deixa clar que l'arquebisbe pot concedir indulgències en la seua província sempre que s'ajusten a les normes del concili general. Un reconegut canonista de la Universitat de Bolonya, Gaspar Calderini (mort el 1399), va escriure un ampli comentari a aquesta decretal (*Repetitio capituli «Postulasti» tituli «de poenitentibus et remissionibus»* – *Decr. V, 38, 15*), el qual va tenir una certa difusió i fou citat sovint per teòlegs i canonistes. El tractat és en realitat la redacció d'una *repetitio*, exercici universitari nascut a la facultat de dret de Bolonya i que consisteix en el comentari pormenoritzat d'un passatge concret, amb qüestions i objeccions plantejades pels estudiants que són resoltes pel mestre. Calderini critica l'abús comés per aquells que prometen l'absolució dels pecats a *poena et a culpa* amb la venda d'indulgències: aquestes poden atorgar el perdó de la pena, però no de la culpa, ja que aquesta «solus Deus mediante contritione remittit». Amb una fórmula que s'assembla a la que empra sant Vicent en aquest sermó (almenys en la versió llatina, en la qual queda clar que ni el papa pot perdonar la culpa del pecador si aquest no està verament contrit), afirma de manera contundent: «unde nec papa nec creatura aliqua potest absolvere a culpa». Entre la jurisprudència que cita per confirmar la idea, estan les *Constitutiones Clementinae*, tit. IX, *De poenitentibus et remissionibus*, cap. 2, on

dien que és perdonat: axí, tot és engan. Lo confessor, si heveu tren-
 cat la quaresma, vos deu dir: «En penitència, dejunau-ne altres tant
 340 en carnal»; e ells no curen sinó o offertes, o capellanies *et alias*! Tot
 ho volen!

Altra moralitat que toqua a tots. Aquells fariseus eren enbolcats
 en molts peccats. Per què Jhesuchrist los reprès de peccat que no
 honraven pare e mare, com n'i hagués e fessen altres peccats majors?

338-340 Lo ... carnal] *Al marge esquerre*: qui trenqua la la {sic} quaresma ms. | 340 o¹] a Q2.

s'ataca els abusos comesos per aquells que enganyen el poble quan prometen amb les indulgències l'absolució a *poena et culpa* de qualsevol pecat. Es tracta, així doncs, de la mateixa situació que planteja sant Vicent en aquesta part del sermó. Cf. GASPÀR CALDERINI, *Repetitio super titulo De penitentis et remissionibus*: «Sequitur pene: hoc dixi ad differentiam remissionis culpe, que contrahitur per peccatum, penam quam solus Deus mediante contritione remittit, *De pen., dist. I, § hoc idem etc. verum II dist., III, nemo tollit*. Et ideo dicitur abusus quando quis dicitur absolueret alium, uel litteras habere absolutionis pene et culpe, *in Clem., II, hoc eodem titulo*. Unde nec papa nec creatura aliqua potest absolueret a culpa: ista enim contrahitur ex inimicitia, rancore et odio generato per peccatum inter Deum et ipsum hominem peccantem, et ideo dicitur animam maculare» (*Repetitiones super Decretalibus*, Venècia, Giovanni i Gregorio de Gregoriis, 1496, 44v). La taca de l'ànima (notem com es tracta de la mateixa imatge presentada pel predicador en aquest sermó) que és la culpa sols es neteja amb una autèntica contrició. La crítica als abusos de les indulgències era una qüestió molt present en el dret canònic, com veiem, ja un segle abans de l'arribada de Luter, i sant Vicent no fa més que recollir idees ben conegudes entre els teòlegs del seu temps. Sobre la consideració de les indulgències entre els canonistes contemporanis de sant Vicent, vegeu Nikolaus PAULUS, *Geschichte des Ablasses am Ausgang des Mittelalters*, Darmstadt, Primus-Verlag 2000, vol. II, 274-281 (sobre Calderini, vegeu especialment vol. III, 81-83). El capítol següent és dedicat a la presència de les indulgències en els sermons dels predicadors i, per bé que Paulus es circumscriu a les àrees germànica i italiana, les seues consideracions són vàlides també per al que trobem ací en Vicent Ferrer, ja que conclou que, en general, amb independència de l'orde al qual pertanyen, els predicadors solen presentar en els seus sermons la doctrina teològica oficial sobre les indulgències, és a dir, que amb elles es perdonen les penes temporals però que només són efectives pel que fa a la culpa si els pecadors tenen contrició: «Als Ergebnis der vorangehenden Übersicht kann festgestellt werden, daß dem Volke dasselbe über den Ablass gepredigt wurde, was die offizielle Theologie darüber lehrte. Soviel man aus den überlieferten Predigten schließen kann, wurde den Gläubigen die Ablasslehre in durchaus korrekter Weise vorgetragen. Insbesondere sind alle Prediger, deren Vorträge sich erhalten haben, darin einig, daß durch den Ablass nur die zeitliche Sündenstrafe weggenommen wird; ebenso stimmen alle darin überein, daß der Ablass nur jenen nütze, die Reue über ihre Sünden haben» (PAULUS, *Geschichte*, vol. III, 121).

Per què? Per donar a entendre que és tengut cascú de honrar pare e mare naturalment: encara que Déu no u hagués manat, som tenguts de honrar pare e mare, per molts {136} affanys que han hagut per tu. 345
 «Honora patrem tuum et matrem, quoniam memento nisi per illos non fuisses» (*Ecclesiastici*, VII° c^o): «remembra't que no series sinó per ells, e que ells te han servit: retribuïm-los-ho». 350

Los romans adoraven ymatges de bèsties e no de ocells ni de la cegonya, perquè a la vellea los fills la meten en lo niu e porten-

348-349 Honora ... fuisses] Ecli 7,29-30: «Honora patrem tuum, et gemitus matris tuae ne obliviscaris: memento quoniam nisi per illos natus non fuisses: et retribue illis, quomodo et illi tibi»; *BV* (Sir 7,27-28): «Honra el teu pare amb tot el cor i no t'oblides dels dolors que la mare ha patit per tu. Recordat que has nascut gràcies a ells: ¿com els ho pagaràs, el que han fet per tu?».

346 naturalment ... manat] Sant Vicent mostra amb aquesta frase l'abast del dret natural o *ius naturale*: una sèrie de normes universals emanades de l'ordre lògic de la creació. Per als teòlegs, s'expressen en la llei divina; així, els manaments de Déu són d'obligat compliment perquè Déu els ha manat, però si no ho hagués fet, per la pròpia raó natural, qualsevol persona podria deduir-los i estaria obligada a obeir-los perquè són expressió d'una llei natural universal inherent al ser humà. Vegeu TOMÀS D'AQUINO, *Summae Theologiae*, I-II, q. 94, a. 4: «Utrum lex naturae sit una apud omnes», on sant Tomàs invoca la definició de dret natural que apareix en l'inici del *Decretum* de Gracià: «Ius naturale est quod in Lege et in Evangelio continetur».

351-352 Los ... cegonya] Les versions llatines afirmen just el contrari del que trobem a la reportació catalana: els romans no adoraven imatges d'aus però feien una excepció amb la cigonya, perquè hi veien quelcom de diví en el seu comportament. «Nam legitur in Ystoriis Romanis, et suis temporibus, adorasse ymagines diversorum animalium, non tamen avium, nisi ibidis, et hoc propter amorem quem habet ad patrem et matrem, nam quando veniunt ad senectutem perdunt pennas, et non possunt se providere, tunc filii eorum nolunt filios generare, sed in nido parentes nutrire et alimentare, cogitantes quod pro nutrimentis ipsorum filiorum haberet relinquere parentes. Ymo si ad cameram non possunt exire, veniunt filii, et accipiunt aquam da mari salsam in rostro, et dabant eis cristerium per partem exteriorem. Et hinc sumpserunt Medici, Ypocras, et alii Doctores medicinae, dare cristeria» (*AA*, 242-243); «Nota hic de Romanis gentilibus quomodo antiquitus adorabant diuersas imagines, tam hominum quam iumentorum, sed non adorabant imagines auium nisi solum de Ciconia, et hoc propter honorem quem faciunt parentibus, quia prouident eis in senectute, propter hoc dixerunt Romani, quod aliquid haberent diuinitatis, et ideo adorabant imagines ciconie» (*Ed.* I, 548). Ja en l'antiguitat les cigonyes es consideraven, en efecte, un exemple de pietat filial, ja que atorguen als pares vells les mateixes atencions que ells van tenir amb els fills quan eren al niu. Als bestiaris medievals apareix aquesta característica de les cigonyes, manifestada en dos trets: alimenten els pares quan ja no poden valdre's per ells mateixos i els ajuden a canviar les plomes

li a menjar, e quant és dura de ventre, lo fill e filla van a la mar e humplen-se la boqua de aygua salada, e meten lo bech en aquella par-

velles per altres de noves. Cf. amb la traducció catalana medieval del *Bestiario* toscà: «La segonya sí és un açell gran, e ha en si aytal natura: que aytant de temps com la mara puny en nodrir sos fills, aytant de temps punyen ells en nodrir la mara com ella és vella. Encara li fan més: que com ells veen que ella és trop envellida, punyen com la púschan fer rejoyenir, e tolen-li les ales ab lo bech, per tal que les meta novelles. Veus quin gordó reten los fills de la segonya a lur mara. Aquesta segonya, quant a açò que-ls fills fan a lur mara, sí és gran vergonya a la major partida dels hòmens del món; car pochos hòmens són qui fassen lo semblant, a lurs pares ne a lurs mares, que fan los fills de la segonya; e sí sab hom de sert que la un dels x manaments que Déu manà en la lig és aquest. Donchs, no féu Déu aquest manament menys de gran rahó; e encara que Déu no ho manàs, sí és digna cosa que hom ho faés» (*Bestiarius*, ed. a cura de Saverio PANNUNZIO, Barcelona, Barcino 1963, vol. I, 113). La versió del manuscrit d'Aiora fa referència en aquest punt a una altra au, l'ibis, sovint confós en els bestiaris amb la cigonya. Les fonts més antigues les diferencien clarament, però. Així, ISIDOR DE SEVILLA, *Etymologiarum*, XII, 7, 33 recull la natura pietosa de les cigonyes, mentre que l'ibis, una au que viu al Nil, que no sap nadar i que és considerada bruta, es caracteritza per purgar-se l'estómac introduint-se per l'anús aygua salada amb el bec: «Ibis avis Nili fluminis, quae semetipsam purgat, rostro in anum aquam fundens» (PL 82, 427). Brunetto Latini fa referència a totes dues aus en el capítol dedicat a la cigonya, i recull la idea que els metges van idear la lavativa com a resultat de l'observació del comportament de l'ibis: «[Les cigonyes] al començ de la primavera tornen entre nós e fan lurs nius e lurs fills, e meten tot lur estudi en gran guarda d'ells e en nodrir; que tota la ploma los cau del ventre, en tal manera que a vegades no poden volar, ans cové que lurs fills los pasquen e-ls guarden tant com ells foren guardats per lurs pares e mares [...]. En la ribera del Nil naxen uns ocells qui semblen cigonyas, que hom apela ibes, que no cerca sinó petits pexos, o hous de serps, o altres bèstias mortaynes, que sien en tota la ribera; car no gosaria metre los peus dins lo riu, per ço com no sap gens nadar. E quant sent alguna malaltia o torbament dins son ventre, per les males viandes que mengem, tantost se'n va a la mar e beu de la aygua gran quantitat, puys met son bech en lo forat detràs e buyda l'aygua dins son cors, e fa purgar son budell de totes sutzures. E dien los de més que Ypocràs, lo gran metge, féu primerament lo cristeri per aquell eximpli» (BRUNETTO LATINI, *Llibre del tresor*, I, 155; ed. a cura de Curt J. WITTLIN, Barcelona, Barcino 1976, vol. II, 67-68). Així doncs, sant Vicent barreja tots dos animals i, un aspecte que no trobem en cap de les fonts consultades, l'habilitat de l'ibis per purgar-se l'aplica no a l'autocuració, sinó que en fa una nova mostra de pietat filial en assenyalar que, si és necessari, el fill de la cigonya aplica el seu bec ple d'aygua salada «en aquella partida» a la mare —un eufemisme per referir-se a la part inferior de l'aparell digestiu. No deixa de ser curiós que un autor com Tomàs de Cantimpré critique expressament els que confonen tots dos animals. Amb uns coneixements més sòlids de ciència natural, recull les característiques esmentades de l'ibis per sant Isidor i per naturalistes antics com Plini. I afirma categòric:

tida, e donen-li cristiri e ajuda. Ara los hòmens, si han pare e mare 355
vells, *absit!* E per sta rahó, los romans no feyen ýdola de cegonya.

Exemple. En una ciutat era huna dona, e per hun gran crim fonch 360
sentenciada que morís a fam; pens que devia esser alguna honrada
dona. La dona havia una filla, e la filla criava sa criatura. E sabent que
era sentenciada sa mare, axí la filla feya alletar son fill, e ella conserva-
va la let per a sa mare. E hac gràcia que y entràs a visitar sens vianda; e
axí, conservant la let. E com era entrada en la presó, dava a mamar a sa
mare, e buydava-li les mamelles, axí dos vegades lo dia: hora {136v}
de dinar e al vespre. Axí la sostench molts dies. E lo jutge deya:
«Com se pot fer que no sia morta?». Lo jutge dix: «No pot esser». 365
E lo jutge ho volch veure, e veu que la vella mamava. Plagué-li tant
esta pietat, que delliurà la mare. Sta era bona filla! «*Honora patrem et
gemitus matris non obliviscaris*» (*Ecclesiastici, VII*^o). «*Filii, obedite paren-
tibus in Domino: hoc justum est, quod est mandatum legis*» (*Ad Ephesios, c*^o

358 a] de Q Q2. | 364-366 Axí ... mamava] *Una clau al marge esquerre ms.*

368-369 Filii ... legis] Ef 6, 1: «Filii, obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim iustum est»; BV: «Fills, obeïu els vostres pares, com vol el Senyor».

«Mentiuntur plane qui aves ibices dicunt idem quod ciconias, nisi forte dicant genus esse ciconiarum non consuetum videri in nostro orbe Europe, quia Plinius de ibicibus dicit, quod rostrum aduncum habeant, quod utique falsum est de ciconiis, que rostrum longum directum et acutum in summitate habent et non habent aduncum» (TOMÀS DE CANTIMPRÉ, *Liber de natura rerum*, V, 63; ed. a cura de Helmut BOESE, Berlín – New York, De Gruyter 1973, vol. I, 209). 355 cristiri] «Clisteri» (DCVB, s.v. «cristiri»), és a dir, «lavativa».

357 Exemple] La font d'aquesta història és Valeri Màxim, *Factorum ac dictorum memorabilium libri IX*, V, 4. Cf. la traducció catalana d'Antoni Canals: «Com lo pretor o governador de la nostra ciutat hagués sentenciada a mort una dona generosa de gran sanch, feent-la venir davant la cadira del juhí, donant contra ella capital sentència, liurà-la a l'alguatzir manant-li que la fes matar dins lo càrcer. Lo qual, com la hagués rebuda, lo carçeller mogut de misericòrdia, no la volch ofegar tantost. E per aleujar-li la pena lexava-li entrar la filla sua pròpria, emperò escodrinyave-la bé com hi entrava en guisa que no y metés alguna vianda, ymaginant que morís de fam. E com fossen passats molts dies e la dona no morís, meravellant-se quina cosa era que la dita dona era sustentada per tan gran temps sens alguna vianda, observà diligentment l'entrada de la filla, volent veure què feya ab la mare. E veé que la filla, trahent-se la mamella del si, aletava la mare toltent-li la fam ab ajuda e benefici de la sua let. La qual cosa de tan maravellosa novitat pervench del carceller a l'alguatzir, de l'alguatzir al governador, del governador al pòblich consell, e ipetrà remissió de la sentència de mort qu'era donada contra la dita dona» (ed. a cura d'Helena ROVIRA I CERDÀ, *El Valeri Màxim d'Antoni Canals: estudi i edició (llibres I-V)*. Tesi doctoral dirigida per Gemma AVENOZA – Anna M. MUSSONS, Barcelona, Universitat de Barcelona 2014, 637-638).

370 VI°). Obèhit-los, no contra Déu, mas que sia placent a Déu, e nostre senyor Déu te guardarà de tots perills.

La terça qüestió fo dels dexebles ab Jhesuchrist, e fo *temerosa*: «*Scis quia farisei...?*». Per bé que Jhesuchrist feya, los fariseus no-s convertien (Ysahie, XXVIII° c^o). Ypòcrits, ab «*γπος*», *quod est «sub»*: vol dir «persones sobredaurades», que de fora demostren bella semblança, e dins podrits. «Bé proffetà de vosaltres Ysahies, que de boqua vos mostrau honrar a Déu, e lo cor és lluny de Déu; així, sens utilitat lo serviu» (que trencaven les ordenacions de Déu). E així, los fariseus

370 VI°] VII° *ms.* | 372 Scis] scio *ms.*
378 trencaven] trencàveu Q Q2.

372-373 Scis ... farisei] Mt 15,12: «Tunc accedentes discipuli eius, dixerunt ei: “Scis quia pharisei audito verbo hoc, scandalizati sunt?”»; *Peir.*, 566b: «Hadonchs li diguéran los dexebles: “Sàpias que los fariseus són scandalizats de lla paraulla que han hoÿda”». 374 Ysahie ... c^o] Is 29,13: «Et dixit Dominus: “Eo quod appropinquat populus iste ore suo, et labiis suis glorificat me, cor autem eius longe est a me, et timuerunt me mandato hominum et doctrinis”»; *BV*: «El senyor diu: “Aquest poble se m’acosta de paraula, m’honora amb els llavis, però el seu cor es manté lluny de mi. La veneració que em tenen és tan sols un precepte humà, una rutina apresada”». 376-378 Bé ... serviu] Mt 15,7-9: «Hypocritae, bene prophetavit de vos Isaias, dicens: “Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longe est a me”. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas et mandata hominum»; *Peir.*, 566a: «Hipòcrites! Bé profatitzà de vós Ysaias, qui dix de vós: “Lo meu poble mi honrarà de paraula, e lur cor és lunny de mi. E ells ma hónran debades, mostran lur enseyament e los manaments”».

374-376 Ypòcrits ... podrits] Ací s’explica sols el primer dels dos components de la paraula, mentre que la versió llatina completa l’etimologia: «Hypocrite ab hypo quod est sub, et crisis quod est aurum, id est super deaurati» (*Ed. I*, 548). Aquesta és una de les dues etimologies que circulaven a l’edat mitjana sobre la paraula «hipòcrita». La recull, per exemple, Pere Cantor (finals del segle XII) al seu *Verbum abbreviatum*: «Solut Dominus, qui est summum aurifex vel artifex, novit quis est hypocrita, id est subauratus vel deauratus, et quis aureus: Nam hypocrita dicitur ab hypo, quod est sub, et crisis [χρῦσος], quod est aurum» (*PL* 205, 541). L’altra etimologia és la que trobem a Isidor de Sevilla, *Etymologiarum* X, 118, segons la qual la paraula deriva de *hypo* («fals») i *crisis* («opinió»): «Hypocrita Graeco sermone in Latino simulator interpretatur. Qui dum intus malus sit, bonum se palam ostendit. Ὑπό enim falsum, κρίσις iudicium interpretatur» (*PL* 82, 379). 376-378 Bé ... serviu] La versió llatina exposa el sentit del final de la cita evangèlica: «Ideo Christus, Sine causa colunt me, id est, sine utilitate». (*Ed. I*, 548). Interpretem que el que hem editat a continuació entre parèntesi és una glossa del predicador al passatge citat, i no forma part de la cita evangèlica, ja que al manuscrit apareix clarament el verb «trencar» en tercera persona del plural («trencaven»).

començaven-se a indignar contra Jhesuchrist, e los dexebles hague-
 ren temor, e digueren: «O, mesquins! Què farem, que {137} se'n van 380
 menaçant-nos?». E digueren: «E sabs, Senyor, que los fariseus se'n
 van tots scandalizats contra nosaltres?». Açó és la qüestió *temerosa*. E
 dix Jhesuchrist: «*Sinite illos, ceci sunt*». Quant los apòstols li feyen la
 qüestió temerosa, dix Jhesuchrist: «No us maravelleu, que tota plan-
 ta que no és plantada per lo meu Pare serà arrancada». La sinagoga 385
 era dita vinya e ort de nostre senyor Déu; los prelats eren los colents,
 e aquells ells mateix s'i eren plantats, que no y eren stats plantats per
 Déu. Ay las! Quin punt ha ací, que ells mateix s'i plantaven! Diu Jhe-
 suchrist: «No us maravelleu si són moguts per vent, que temps ven-
 drà que seran desrahigats de rael al jorn del juhí». *Mathei, XXVº 6º*: 390
 axí, esta paraula de Jhesuchrist los arrancharà de rael, e iran en infern.
 «*Omnis plantacio quam non plantavit Pater meus celestis, irradicabitur*».
 Donchs, quart-s'i cascun que y sia plantat per Déu, no per si mateix!
 «*Adulterine plantaciones etc.*» (*Sapiencie, 4º 6º*); adulterines plantes són

387 y] *om. Q Q2.*

383 Sinite ... sunt] Mt 15,14: «Sinite illos: caeci sunt, et duces caecorum; caecus autem si caeco ducatum praestet, ambo in foveam cadunt»; *Peir.*, 566b: «Lexats-los. Ells són sechs, governadors de sechs. E lo sech, com governa alltra sech, abdoes cauen en la fosa». 384-385 No ... arrancada] Mt 15,13: «At ille respondens ait: "Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus caelestis, eradicabitur"»; *Peir.*, 566b: «E ell respòs: "Tota planta la quall lo meu Pare no plantà sarà arrencada"». 391 esta ... infern] Mt 25,41: «Tunc dicet et his qui a sinistris erunt: "Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo, et angelis eius"»; *Peir.*, 574c: «E lavors dirà en haquells que són a lla sisterna: "Dapartits-vos da mi, maleÿts dell meu Para, he anats en lo foch d'infern qui us és aparellats al diabla e alls seus àngells"». 394 Adulterine ... etc] Sa 4,3: «Multigena autem impiorum multitudo non erit utilis, et spuria vitulamina non dabunt radices altas, nec stabile firmamen-

385-386 La ... Déu] La versió llatina fa evident d'on prové aquesta interpretació: «Antiquitus synagoga dicebatur uinea domini, Esa., V., siue hortus domini, sicut modo ecclesia» (*Ed. I, 549*). Si ara l'Església és dita «la vinya del Senyor», abans aquest títol l'ostentava la Sinagoga, d'acord amb la lectura que hom feia de Is. 5, 1: «Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineae suae. Vineae facta est dilecto meo in cornu filio olei» (*BV*: «Deixeu-me cantar una cançó en nom del meu amic. És la cançó del meu amic i de la seua vinya: El meu estimat tenia una vinya en un tossal molt fèrtil»). La *Postilla* d'HUG DE SAINT-CHER confirma aquesta interpretació: «Vineae suae, id est de vinea sua, vel ad profectum vineae suae, id est Synagogae» (*Hugonis de Sancto Charo Opera Omnia*, Lyon, Jean-Antoine Huguetau – Guillaume Barbier 1669, vol. IV, 13). 394 Adulterine ... etc] Com ha posat de relleu Tomàs MARTÍNEZ en la conferència «Notes sobre la biblioteca del (post) reportador», pronunciada recent-

395 quant la dona concep, no de son marit, mas d'altri. *Sic de Ecclesia*: Jhesuchrist és lo marit.

Altra resposta. Dix: «*Sinite illos, ceci sunt; si cecus cecum ducit, ambo in foveam cadunt*». {137v} No eren cechs per ignorància, mas per malícia, que no conexien sos peccats, hoch los dels altres; staven en tots crims, e no u conexien per la llur malícia. *Sapiencie*, 2° c^o: «*Excecavit eos malicia eorum*»; per ço dix: «Cechs són e guiadors de cechs, e pren- los-ne axí com si hun cech guia altre cech: abduys van en la fossa!».

El cech que-s fa guiador de altre cech, e lo hu e l'altre, abduys, cahen. E donchs, si yo me confés, e lo confessor és cech que no coneix, seré yo en perill perquè-m so comanat a ell? Responch: quant algú se confessa e no sap que sia ignorant ne cech, ans presumeix que no és cech, e tu vendràs a confessar, e presumeix que és bon confessor e entenen, si tu vens ab sta intenció e manera, presumint que sia entenen, e no u conixerà ne haurà poder, tu no sabent-ho, absolt est: no y ha perill a vosaltres. Mas aquell tal confessor tot sol se dampnarà. Diu: «*Tu qui scientiam repulisti*, yo-t gitaré de paradís e metré't en infern» (*Ossie*, 4° c^o); no diu «*non habuisti*», mas «*repulisti*». Alguns

405-410 Responch ... vosaltres] *Al marge esquerre amb una clau*: si és absolt qui va a confesor poch entenen *ms*.

tum collocabunt»; *BV*: «En canvi, als impius no els serveix de res tenir molts fills. Són rebrots bords: no afonaran massa les arrels, no consolidaran la seua soca».

400-401 *Excecavit ... eorum*] *Sa* 2,21: «*Haec cogitaverunt, et erraverunt: excecavit enim illos malitia eorum*»; *BV*: «Així pensen ells, però van errats; la pròpia malícia els encega».

411-412 Tu ... infern] *Os* 4,6: «*Conticuit populus meus, eo quod non habuerit scientiam: quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi; et oblita es legis Dei tui, obliviscar filiorum tuorum et ego*»; *BV*: «Vosaltres, poble meu, haureu de callar, perquè no em coneixeu. I a tu, ja que no m'has volgut conèixer, jo no et voldré per al sacerdocí: has oblidat la Llei del teu Déu, i jo també m'oblidaré dels teus fills».

ment en el congrés «Vicent Ferrer, projecció europea d'un sant valencià» (València, 16-18 d'octubre de 2019), sembla que els postreportadors, que passaven «a net» les reportacions dels sermons, no tenien a mà una edició de la Vulgata, del text de la qual s'allunyen en molts punts. Aquest és un d'ells, i no deixa de ser interessant, per a l'estudi de les possibles fonts d'aquests autors del manuscrit final amb què ens ha arribat el text dels sermons, una nota que trobem a l'ed. Rocabertí, qui es va prendre la molèstia de cercar d'on podia provenir la cita bíblica ací recollida: «*Vulgata nostra legit: Spuria vitulamina non dabunt radices altis. Lectio autem ista adducta, scilicet: Adulterinae plantationes*, est D. Augustini lib. 2. de Doctrina Christiana cap. 12 quem sequuntur S. Bonaventura, Vatable et Alii» (*Sancti Vicentii Ferrarii Opera. Tomus I, Pars secunda*, ed. a cura de Tomàs DE ROCABERTÍ, València, in aedibus archiepiscopalibus 1694, 589).

preveres seran ignorants, mas no repel·lexen sciència, ans la cerquen demanant consell. No y ha perill a est aytals. Mas als que no curen de demanar, ells se'n plevexen; {138} axí, no diu «*non habuisti*», mas «*repulisti*». Quant l'om, scientment, elegeys confessor ignorant, perquè no-l penitencie e no-l strengue, ara *elective*, en aquest diu: «*Si cecus cecum ducit, ambo in foveam cadunt*».

Era hun noble hom, capità de gent d'armes, e feya tot lo mal del món, e vench a malaltia. E com fonch malalt, digueren los metges: «Confessats-vos, que en perill estau!». Ell appellà un scuder e dix-li que li fes venir hun bon confessor, e lo scuder demanava bon confessor. E lo cavaller dix en sa confessió al confessor que tenia peccats venials de massa menjar e beure, e massa dormir, e la major consciència que havia és de hun furt. Dix ell: «Trobí una nou de ballesta; de açò he consciència». Dix lo confessor: «En tal vila que cremaren, vós éreu capità, e en tal batalla, vós éreu capità». Dix ell: «E! Tal confesor me has haüt, que ell metria quèstió en parahís! Fes-me venir altre confessor, e dir-li has que ací se dinarà e dar-li he deu florins». L'om se confessà del confessor que depuys feu venir, e dix que la major consciència era de huna nou de ballesta; e dix llavors: «Yo fuy a tal cremament de tal vila», e lo confessor lo escusave; ítem, que havia fet

414-415 No ... plevexen] *Al marge esquerre una clau i una manícula ms.*

424-429 e³ ... florins] *Al marge esquerre amb una clau: lo bon confesor deu enterrogar segons la condició. Lo confesor deu enterrogar de algun peccat si creu que lo qui-s confesa hi sia culpant en cas que no li n'haja {escrit sobre diga} dit res ms. | 430 confessor} add. de ms.*

416-418 Quant ... cadunt] Cf. AGUSTÍ D'HIPONA, *De vera et falsa poenitentia*, cap. 10: «*Quare qui confiteri vult peccata, ut inveniat gratiam, quaerat sacerdotem scientem ligare et solvere: ne cum negligens circa se exstiterit, negligatur ab illo qui eum misericorditer monet et petit, ne ambo in foveam cadant, quam stultus evitare noluit*» (PL 40, 1122).

419 Era ... hom] *L'exemplum* amb què culmina la darrera part del sermó recull un motiu molt comú: el del cavaller reticent a la penitència. El de militar era un ofici que difícilment es podia desenvolupar sense cometre greus pecats: recordem la crítica lul·liana als cavallers mundanals al capítol 112 del *Llibre de contemplació en Déu* (Albert HAUF, *Ramon Llull i el Tirant*, Palma, Publicacions del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca, 1992). També el cavaller Narpan, personatge de la novel·la lul·liana *Blauquerna*, es dedica a fer una penitència excessivament suau sense renunciar a cap dels plaers a què està avesat, pensant que així podrà salvar-se igualment. Molts *exempla* recullen aquest tòpic, però sant Vicent ací l'adapta al tema concret de l'elecció del confessor, tan negligent com el pecador en les seues funcions, i que es deixa «subornar» per donar l'absolució sense imposar la penitència que correspondria als greus pecats del capità.

moltes luxúries, e lo confessor lo escusava; e {138v} absolgué-u. Ja
 435 scientment elegí mal confessor! De tals dich yo: «*Si cecus cecum ducit,*
ambo in foveam cadunt». O, quants n'i ha que elegexen ignorants per-
 sones! Axí, tots aquest tals van a infern.

Plàcia a Déu vos deix elegir tals confessors que hajam la glòria de
 paradís!

{XXXIV. FERIA VI DESPRÉS
 DE LA QUARTA DOMÍNICA DE QUARESMA}
 {Divendres, dia 7 d'abril}

{190} VOCE MAGNA CLAMAVIT: LATZARE, VENI FORAS!
 440 (*Habetur verbum illud originaliter Jo., XI° c^o, et recitative in Evangelio
 bodierno*).

Huy és lo divendres que diu hom de sent Lätzer, perquè huy se
 lig en lo Evangeli que Jhesuchrist resuscità sent Lätzer. E axí, perquè
 nostre senyor Déu nos do la sua gràcia, etc.,

445 *Primo: AVE MARIA etc.*

El gloriós evangelista sent Johan, en lo Evangeli de huy, molt clar
 recompta la resurrecció de sent Lätzer, com Jhesuchrist lo resuscità
 maravellosament. La istòria en tres punts se contendrà, segons que y
 concorregueren tres coses:

437 deix] deig *ms.*

439 Voce ... foras] Jn 11,43: «Haec cum dixisset, voce magna clamavit: "Lazare, veni foras"»; *Peir.*, 625c: «E dit açò, cridà ab gran veu: "Lätzer, hix fores!"».

433 e ... escusava] La versió del ms. d'Aiora és més detallada en la narració de la història. En concret, ofereix la curiosa justificació del confessor als pecats del cavaller. Aquest no hauria pecat en cometre furts i violacions ja que és l'única forma que tenen els nobles de guanyar-se el pa: igual que algunes aus nobles, com el falcó i l'àguila, han de viure de la rapinya, igualment els homes de paratge i honorables han de mantenir-se robant i cometent violència. Tot entra en la més absoluta normalitat. «Et tunc bonus frater dixit sibi, si indigebat, nam si non haberet unde viveret, quod bene fecerat. Nam sicut aves, uti est falco, et aquila, habent vivere de rapina, ita magni homines qui erat magni genere, et erant positi in honore, et per consequens habens illum manutenerere» (*AA*, 245).

439 Voce ... foras] Sermó indexat amb el núm. 898 a PERARNAU, «Aportació», 800.

- primo, humanal retractiva;* 450
 2º, {190v} *virtual inductiva;*
 3º, *causa principal e efectiva, et ad hec est tema*, perquè resuscità per lo manament de Jhesuchrist; ab gran veu cridà Jhesuchrist dient: «*Latzare, veni foras!*».
- En estes tres causes està tot lo Evangeli. 455
- De *prima*, de la causa *humanal retractiva*, que quasi volia retraure e trestornar que no-s fes, e esta fo la gran temor que havien los apòstols de morir: volien retraure que Jhesuchrist no y anàs. Sent Làtzer fo malalt, e morí en Betània, e era prop de Jherusalem, e en tota la província los juheus perseguien a Jhesuchrist perquè-ls corregia e los reprenia dels grans peccats en què eren; axí com s'i devien corregir, prenien ira contra ell, e volgueren-lo allapidar quan Jhesuchrist donà a entendre que era Déu e hom, car si no fos Déu no fora sufficient a salvar si mateix, declarant que s'havia vestit humanitat (*Exudi, XIXº* *lº*) axí com se vestí forma de foch, e axí, donant la novella ley pus excel·lent forma, era forma humana. Açò és incarnació: per tal fon Déu e ver hom. E los juheus, quant preïcave en Judea, volgueren-lo apedregar; e com fon mort sent Làtzer, era Jhesuchrist en Galilea, on lo acullien bé. 460
- E axí, stant en Galilea, on no eren perseguits, e sent Làtzer era mort en Judea, hon havien volgut apedregar Jhesuchrist, {191} dix: 465
- E axí, stant en Galilea, on no eren perseguits, e sent Làtzer era mort en Judea, hon havien volgut apedregar Jhesuchrist, {191} dix: 470

451 virtual] visceral *ms.* Esmenem l'adjectiu d'acord amb la lliçó que el text base presenta en desplegar més avall aquest mateix punt: «A la segona part del present sermó, causa *virtual inductiva*».

463-467 car ... hom] Al·lusió a Ex 19,18: «Totus autem mons Sinai fumabat, eo quod descendisset Dominus super eum in igne: et ascenderet fumus ex eo quasi de fornace, eratque omnis mons terribilis»; *BV*: «La muntanya del Sinaí fumejava tota ella, perquè el Senyor hi havia baixat enmig del foc. El fum anava pujant com el d'un forn i tota la muntanya s'estremia».

450-452 primo ... efectiva] Cf. amb l'ed. de Colònia: «*Prima causa, humanitus retractiva. Secunda causa, meritalis inductiva. Tercia causa, principaliter efectiva*» (*Ed. I*, 216; vegeu també *AA*, 305 i *P*, 596).

459 Jherusalem] A l'ed. de Colònia s'indica que en aquest punt el predicador hauria de glossar la geografia de la Terra Santa: «Dic quomodo terra promissionis erat divisa in tres provincias, scilicet in provinciam Iudee, Galilee et Samarie» (*Ed. I*, 216). 463-467 car ... hom] Es compara, doncs, el descendiment de Déu en forma de foc al mont de Sinaí, des d'on va donar a Moisès les taules de la llei antiga, amb l'encarnació de Jesucrist, que va dur al món la llei nova. Com que aquesta llei era superior a l'anterior, era lògic que en aquest descendiment Déu adoptés una forma més noble que el foc, ço és, la forma humana. Aquest passatge no es retroba a *AA* ni a *Ed. I*.

«*Eamus iterum in Judea*, que·l nostre amich Làtzer és malalt e dorm». Los apòstols, que u hoÿren, que irien a Judea, on los volgueren lapidar, digueren-li: «O, rabí e mestre! E com hi voleu anar, que us hi volgueren apedregar?». Axí, era causa *retractiva humanal*. Jhesuchrist los gità de aquella temor; dix: «*Nonne XII hore sunt in die? Qui in lumine ambulaverit...*». Dix: «Tanta temor havets? No sabets que XII hores són del dia?». Sapiats que en aquell any que Jhesuchrist pres passió,

478-479 Sapiats ... dia] *Al marge dret*: Nota *ms.* | 478 aquell] aquel *Q*.

472 Eamus ... dorm] Els mots reproduïts en llatí procedeixen de Jn 11, 7: «deinde post haec dixit discipulis suis: “Eamus in Judaeam iterum”»; *Peir.*, 625a-b: «Après dos dies dix a ells seus dexebles: “Anem en Judea”». La resta del pas, de Jn 11, 11: «Haec ait, et post haec dixit eis: “Lazarus amicus noster dormit: sed vado ut a somno excitem eum”»; *Peir.*, 625b: «E com hac dit açò, dix: “Anem, car Làtzer nòstron amich dorm, e yo vull anar là per tal que·l despert”». 474-475 O ... apedregar] Jn 11, 8: «Dicunt ei discipuli: “Rabbi, nunc quaerebant te Judaei lapidare, et iterum vadis illuc?”»; *Peir.*, 625b: «E ells digueren: «Maestra, no ha molt que·t volgueren alapidar los juheus, e encara vols anar là?». 476-477 Nonne ... ambulaverit] Jn 11, 9-10: «Respondit Jesus: “Nonne duodecim sunt horae diei? Si quis ambulaverit in nocte, non offendit, quia lucem hujus mundi videt: si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo”»; *Peir.*, 625b: «Dix Jhesús: “XII hores són en lo dia. E sy algú va de dia no fa mal, cor veu la lum de aquest món; mas qui va de nit, ha greuges, car no és lum en ell”».

472 Eamus ... dorm] El text d'Aiora explana en aquest punt els motius pels quals en un primer moment Jesucrist va dir als apòstols que Làtzer dormia: «Et loquebatur de morte naturali, nam sicut nobis dicitur dormire, et voce excitemus aliquem, quod est satis leve, minus est Christus resurgere» (AA, 305). Cf. amb AGUSTÍ D'HIPONA, *In Ioannis evangelium tractatus*, 49, 9: «Hominibus mortuus erat, qui eum suscitare non poterant: nam Dominus tanta eum facilitate excitabat de sepulcro, quanta tu non excitas dormientem de lecto. Ergo secundum potentiam suam dixit dormientem» (PL 35, 1751); TOMÀS D'AQUINO, *Super Evangelium S. Ioannis lectura*, 11, 3: «Tertio ostendit suam ad resuscitandum efficaciam, cum dicit “sed vado ut a somno excitem eum”. In quo dat intelligere quod tanta facilitate excitabat eum de sepulcro, quanta excitas dormientem in lecto». 478-489 Sapiats ... retractiva] La idea que la mort de Jesucrist a la creu es produí un 25 de març es retroba ja a TERTUL·LIÀ (*Adversus Iudaeos*, 8, 18; PL 2, 616). Com és ben sabut, es tracta de la mateixa data que, també des de ben antic, el cristianisme considera que s'esdevingué l'Anunciació i l'Encarnació consegüent: vegeu, per exemple, *De solstitia et aequinoctia conceptionis et nativitatís domini nostri Iesu Christi et Iohannis Baptistae* (Bernard BOTTE, *Les origenes de la Noël et de l'Épiphanie*, Lovaina, Abbaye du Mont César 1932, 88-105); AGUSTÍ D'HIPONA, *De Trinitate*, 4, 5 (PL 42, 894). Ferrer glossa ara el *sensus literalis* dels mots que Crist adreça als seus deixebles. D'una banda, en al·ludir a les dotze hores del dia Jesús vol fer-los veure que tornar ara a Judea ja no és tan perillós: el pas del temps —de les hores

morí a XXV de març, en lo dia tal com fo encarnat, e estes paraules foren XV dies enans, e feya XII hores de dia. Dava dos rahons per què 480

i dels dies— deu haver mitigat ja la mala voluntat dels jueus, per tal com la ira no és un sentiment estable, sinó una flamarada virulenta de l'ànim que no triga gaire a extingir-se. Es tracta d'un comentari que es retroba en termes molt similars en altres exposicions del mateix passatge: vegeu, per exemple, HUG DE SAINT-CHER, *In Evangelium secundum Iohannem*, 11: «Quasi dicat: “Variæ et mutabiles sunt horæ diei, sic et affectus hominum, et etiam sæpius mutatur cor hominis quam horæ; sic et iudæi possunt esse mutati a voluntate me lapidandi, et sicut possum tempora mutare, ita et iudæorum corda. Eamus ergo securi”» (*Opera omnia*, vol. VI, 355; la idea apareix expressada en els mateixos termes en el «De suscitacione Lazare. Sermo primus» de IACOPO DA VARAZZE, *Sermones Quadragesimales*, Giovanni Battista Somasco, Venècia 1575, 130v); TOMÀS D'AQUINO, *Super Evangelium S. Ioannis lectura*, 11, 2: «Quasi dicat: “Vos dubitatis ascendere in Iudæam, quia nuper Iudæi voluerunt me lapidare; sed dies habet duodecim horas, et quod contingit in una, non contingit in alia. Unde licet tunc voluissent me lapidare, in alia hora hoc nollent”»; ANTONÍ DE FLORENCIA, *Chronicorum opus*, III, 5, 21: «Dies variatur per plures horas, et in qualibet sui parte homo potest mutare propositum suum et voluntatem, ut si una ora velit unum, alia hora velit contrarium Sic et iudæi, etsi voluerunt me occidere, potuerunt mutare propositum suum» (ed. a cura de Pierre MADUR, Lió, Ex officina Iuntarum et Pauli Guitii 1586, 218). D'altra banda, Crist tranquil·litza els apòstols dient-los que, talment com qui camina de dia no ha de tenir por d'ensopegar, de la mateixa manera ells, que no han fet res que ningú els pugui recriminar, poden anar a Judea ben tranquil·lament: només els delinqüents han d'evitar la llum del dia i caminar enmig de les tenebres nocturnes. Cf. la interpretació vicentina amb HUG DE SAINT-CHER, *In Evangelium secundum Iohannem*, 11: «“Si quis ambulaverit in die”, ad literam, “non offendit”. Dies enim pellit tenebras et latrones [...] Per quod vult significare quod eodem modo qui nihil sibi ipsi conscius nequitiae, sed ambulat in luce conscientiae bonae, nihil patietur versutum. “Si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo”, id est, si male egerit, mala patietur. Quasi dicat: “Non oportet nos formidare: nihil enim gessimus dignum morte”» (*Opera omnia*, vol. VI, 355); TOMÀS D'AQUINO, *Super Evangelium S. Ioannis lectura*, 11, 2: «“Si quis ambulaverit in die”, id est honeste et absque conscientia alicuius mali [...] non invenit quod ei noceat [...] Quasi dicat Dominus: “Nos secure possumus ire, cum in die ambulemus”. “Si autem ambulaverit in nocte”, scilicet iniquitatum, de facili multa pericula inveniet». Paga la pena de comparar la versió valenciana del sermó amb la llatina de l'ed. de Colònia, on la presentació dels diferents nivells d'interpretació escripturística —literal, al·legòric, moral i anagògic— són introduïts de manera molt més explícita i ordenada, i on l'exhortació a no malpensar d'entrada del proïsme —que rep el suport de l'autoritat de Mt 7,1— no fa part del parlament de Jesucrist als deixebles, com hem vist en el text valencià («Axí, presumits lo millor»), sinó que es tracta d'una mera observació del predicador, que en aquest cas, a més, prescindeix de la glossa de Jn 11, 9-10: «Si dicatur: “Et quomodo est hoc ad propositum?”. Dico, quod multum bene, et secundum quatuor intellectus Sacre Scripture. Primo, secundum intellectum litte-

no devien haver temor: de part dels juheus la huna, a dir: «Vosaltres sabeu que ira que ve soptosament, dins huna hora passe, que com lo escalfament ve de aquella ira, se dexarien matar; axí, si l'altre dia los vench tanta ira, deveu presumir que aquella ira ja deu esser passada. Axí, presumits lo millor». L'altra rahó de part d'ells: «*Si quis ambulaverit in die, non offendit*». «Sabets que les males persones, ladres e mal-faytós, han anar de nit e ençopeguen; mas vosaltres, que no havets fet

485-486 Si ... offendit] Se cita de nou Jn 11,10, abans citat només parcialment.

ralem. Quando dixit Christus ista verba, erat equinoxium vernale, quia fuit passus XXV marcii, et eadem die fuerat conceptus, XV dies ante suam Passionem. Christus dixit ista verba: “Nonne XII”, etc. Et tunc, ad literam, dies habebat XII horas, quasi vellet dicere Christus apostolis: “Vos debetis cogitare, quod iam rancor sive mala voluntas iudeorum contra me, iam est mutata: quia sicut dies et tempus mutatur de hora in horam, ita etiam cor hominis mutatur; quoniam ergo iam transiverunt non solum XII hore, sed plures dies; ideo, etc.”. Hoc dixit Christus reprehendendo de mala opinione quam habebant de iudeis: quoniam de proximo semper debet homo presumere in meliorem partem, iuxta illud Luce, VI: “Nolite iudicare”, etc.» (Ed. I, 216v). Cf., encara, amb el text d'Aiora, on, de manera ben pintoresca, es compara la ira amb una olla que bull al foc, però que no triga a refredar-se quan hom l'en trau (cf. amb PERALDUS, *Summa virtutum ac vitiorum*, II, tr. 8, pars 4: «Homo iratus est velut olla bulliens», 299), i s'explica que la millor manera de respondre a la fúria d'altri no és combatent-la directament, sinó apartant-se'n i deixant que el temps faça esvair-se aquest sentiment, d'acord amb el capteniment que Crist va servir amb els jueus que el volien apedregar i el consell paulí de Rm 12, 19, segons el qual cal deixar que siga la ira de Déu i no la nostra la que es venge dels qui han comés alguna injustícia: «Et ista verba sunt secretis plena, et sunt ista quatuor, secundum quod quatuor modis exponitur: historice, allegorice, tropologice et anagogice. Primus est intellectus istorialis. Verum est quod Christus dixit: “XII hore sunt in die”, quia Christus mortuus fuit XXV marcii, in illa die in qua fuit incarnatus, et hec verba dixit ante XV dies. Dicitur equinocium, quod dicunt Astrologi, et medio erant XII hore. Videte, ira faciendi malum non est nisi incendium sanguinis, et sic si separas ollam ab igne, inmediate cessat fervere, quomodo ergo cessabit ira, ut si habeo contra te iram, discedas aliquantulum, quia transibit. Ideo dicitur: “Non vosmetipsos deffendentes carissimi, sed date locum ire. Scriptum est enim: Michi vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus, etc.”. Ad Roma., capitulo XIIº, 19. Istum modum tenuit Iesus Christus, quia omnes Iudei erant incensi, abscondit se et exivit de Templo. Cum Apostoli dixerunt: “Domine, volebant te lapidare, adhuc tu vadis illuc?”. Dixit Iesus: “He, XII hore sunt diei”. Et sic mutatum debet esse cor illorum, quanto ergo plus nunc quia sunt XV dies? Nam in una die, et in una hora transit. Secunda responsio. “Qui ambulat de die, non timent cespitare, etc.”. Ideo dicit: “Fures et malefactores debent timere, ne incidant in curiam”. Ergo de die potestis ire, quia non fecistis malum. Ecce ergo istorice, et ad literam» (AA, 306).

mal a nengú, per què us faran mal? No us cal haver temor: anem!». *Et ecce causa humanal retractiva*. {191v}

Als secrets. Dos són: hun al·legorical e altre moral. Lo primer és: 490
«*Nonne XII bore sunt diei?*». Aquest dia és Jhesuchrist: de si mateix

490-502 Als ... redona] Ferrer explica que, al·legòricament, cal identificar el dia (*diei*) de què es parla al text evangèlic amb el mateix Jesucrist. Per tal de fonamentar aquesta interpretació, el predicador es fixa en l'aparició del mot *dies* a Gn 1, 5: «*Appellavitque lucem Diem, et tenebras Noctem: factumque est vespere et mane, dies unus*» (BV: «Déu va donar a la llum el nom de dia, i a les tenebres, el de nit. Hi hagué un vespre i un matí, i fou el primer dia»). En aquest darrer versicle, el matí (*mane*) representa Déu Creador, i el vespre (*vespere*), l'acabament del dia, l'obra final de la seua creació, ço és, l'ésser humà. Matí i vespre conformen un únic dia (*dies unus*), i aquest dia és Jesús, en qui la divinitat i la humanitat resten unides. Per al sant, doncs, tot el procés històric comprès entre el principi de la Creació i la Redempció configura un moviment circular, una «figura redona», la més perfecta de les formes geomètriques (ARISTÒTIL, *De caelo et mundo*, II, 2, 269a; TOMÀS D'AQUINO, *In De Caelo*, II, 5, 2; PIERRE BERSUIRE, *Reductorium morale super totam Bibliam*, V, 6: «Et est sphaera figura perfectissima, tum propter eius rotunditatem, quae caret principio atque fine; tum propter eius capacitatem; tum propter eius uniformitatem, quia aequaliter a centro distat [...] Talis est Deus: primo, quia caret principio atque fine per suam aeternitatem; item, quia aequaliter se habet ad centrum, id est, ad omnem hominem per iustitiae aequitatem, et quia omnia capit et continet per suam immensitatem», ed. Venècia, apud haeredem Hieronymi Scotti 1583, 115), que és la que, d'acord amb la cosmovisió medieval, posseeixen també el cel i els principals elements (HONORI D'AUTUN, *De imagine mundi*, I, 84; PL 172, 141); per això mateix ens diu que, com ells, la divinitat va disposar «lo temps, en redona figura». En efecte, Déu Pare és qui obre el cercle, que es tanca amb l'arribada al món de Jesucrist, ver Déu i ver home; units conformen el *dies unus* del Gènesi, tot just el mateix dia del qual es parla a l'Evangeli de sant Joan glossat ací per sant Vicent. Tot el joc d'associacions desplegat durant el passatge descansa, per tant, en darrera instància sobre la base d'una mera coincidència semàntica. Vegeu interpretacions similars a autors com ara HERMAN DE TOURNAI, *De incarnatione Christi*, 7: «Notandum autem quam congrue noluerit dicere, "Factum est vespere et mane dies primus", sicut dicit de consequentibus, sed "dies unus" (Gen. I, 5), quod multum valet contra haereticos, qui alteram Dei, alteram hominis dixerunt esse personam. Ponit ergo: "Factum est vespere et mane dies unus" [...] quia Deus et homo unus est dies, id est unus est Christus» (PL 180, 28); GARNIER DE LANGRES, *Sermones*, 9 («In die Epiphaniae»): «"Et factum est vespere et mane dies unus" (Gen. I), quia factus est homo et Deus unus Christus. Ideo unus, quia unicus, quia singularis» (PL 205, 268). Cf. amb l'ed. de Colònia, en què la glossa del versicle del Gènesi incorpora una al·lusió a l'himne *Lucis Creator optime*, que lloa el Creador de la llum del dia («*Lucis creator optime, / Lucem dierum proferens, / Primordiis lucis novae / Mundi parans originem. / Qui mane iunctum vesperi / Diem vocari praecipis, / Tetrum chaos illabitur, / Audi preces cum fletibus*», PL 17, 1188).

- parle. La sancta Scriptura, en lo començ de la Blíbia, «*vesper et mane factus est dies*»: matí és començ; vespre, fi. Vejam al començ e què fon; la fi, home. Lo primer dia creà lum, e lo segon ocells e bèsties, etc., e lo seté e derrer, hom; axí, «*dies unus factus est vesper et mane*», e axí, aquell qui és Déu e hom, és apellat dia. Senyor, tu manes el matí e el vespre, e tu, ajustat Déu e hom, est dia! E era covinent cosa que matí e vespre fos hun dia, Déu e hom, Jhesuchrist. Déu ha fet lo cel redó, los elements redons, terra, sol e luna, redó. Lo temps, en redona figura. De figura redona, quala és la perfecció? No-s demostra fins que lo començ e la fi se ajusta. Si lo món és en figura redona, lo seu principi, Déu, se havia ajustar ab home; e vet figura redona (XL *l*º, *Isabie*): «*Audi Israel; audi Jacob; ego Dominus primus et novissimus, ego sum*»; «yo so Déu, yo home»; e, axí, vet ací lo dia.
- 505 Quantes hores hi ha en lo dia? XII hores: XII apòstols. Axí com lo dia corre per hores, axí nostre senyor Déu Jhesuchrist ha corregut

503-504 Audi ... home] Es tracta en realitat d'Is 48,12: «Audi me, Jacob, et Israel, quem ego voco: ego ipse, ego primus, et ego novissimus»; *BV*: «Escolta'm, poble de Jacob, Israel, a qui jo he cridat. Jo sóc. Sóc el primer i seré també el darrer».

La interpretació vicentina rep, encara, en aquest cas el suport d'un passatge que no apareixerà citat fins més endavant i en un context lleugerament diferent en la versió valenciana: es tracta de Sl 118, 91, que saluda Déu com aquell que disposa, omnipotent, el curs dels dies (de bell nou, el recurs a la citació sembla motivat, sobretot, per l'ocurrència del mot *dies* al versicle davídic): «Secundo, Christus: "Nonne XII sunt hore", etc., est allegoricalis, quando dictum [vel] factum exponitur de hoc quod debet homo credere. Secundum istam expositionem Christus dicitur "dies". Nota: quoniam sicut mane et vespere faciunt unam diem, iuxta illud Genesis, X: "Factum est vespere et mane, dies unus": sic Deus et homo faciunt unam personam Christi. Mane, quod est principium; sic etiam divinitas est principium omnium rerum: "Ego sum principium, qui loquor vobis". Christus autem vespere et finis omnium fuit in quantum homo. Quoniam Deus fecit prima die lumen; secunda, firmamentum; tertia, planetas; quarta, solem et stellas; quinta, aves, pisces; sexta, iumenta; septima fecit hominem. Quando ergo Filius Dei recepit humanitatem, tunc "factum est vespere et mane dies unus", id est, Deus et homo facta est una persona. Unde cantat Ecclesia: "Qui mane iunctum vesperi, diem vocari precipis". De isto dicebat David Deo Patri: "Ordinacione tua perseverat dies"» (*Ed.* I, 216v). 503-504 Audi ... home] Com es pot veure, Ferrer fa servir el passatge bíblic per tal d'afermar la seua interpretació al·legòrica: Déu és principi i fi, *mane* i *vesper*, és a dir, dia.

505-512 Quantes ... dia] Si al·legòricament Crist és el dia, llavors els dotze apòstols han de ser les dotze hores que s'esmenten al text evangèlic. En aquest punt, la glossa de Ferrer parteix d'una lectura un tant forçada de Lc 6, 13: «*Et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos: et elegit duodecim ex ipsis (quos et apostolos nominavit)*» (*Peir.*, 598b: «E com dia fo fet, apellà los seus dexebles e alegí'n XII, los qualls nomenà apòstols»).

la doctrina {192} sua per dotze apòstols: «*Cum dies factus esset, vocavit et elegit duodecim*» (*Luce, VI° ̄*); com lo dia fonch fet, Jhesús, que

El missatge de Jesús als seus deixebles és que, tal com les hores no es poden separar del dia de què fan part, ells no es poden separar del seu mestre i l'han d'acompanyar a Judea. La idea apareix des de ben antic en multitud de glosses i comentaris, com ara PSEUDO-JERONI, *In Evangelium secundum Ioannem*: «Duodecim horae sunt diei, dies Christus est: duodecim horae, duodecim apostoli» (*PL 30, 583*); AGUSTÍ D'HIPONA, *In Iohannis evangelium tractatus*, 49, 8: «Quo ergo pertinet, “Nonne duodecim horae sunt diei?” Quia ut diem se esse ostenderet, duodecim discipulos elegit. “Si ego sum”, inquit, “dies, et vos horae, numquid horae diei consilium dant? Horae diem sequuntur, non dies horas” [...] Non ergo frustra duodecim discipulos elegit Dominus, nisi quia ipse spiritualis est dies» (*PL 35, 1750-1751*); HUG DE SAINT-CHER, *In Evangelium secundum Iobannem*, 11: «Se diem dicit, illos autem horas diei, quae diem sequuntur, non illas dies, quasi dicat: Dies continet horas, non horae diem: ita et vos mihi non detis consilium, sed me sequimini et in me ambulate et non offendetis» (*Opera omnia*, vol. VI, 355); TOMÀS D'AQUINO, *Super Evangelium S. Iohannis lectura*, 11, 2: «Est ergo sensus nonne duodecim horae sunt diei? Quasi diceret: vos estis horae, ego sum dies. Sicut ergo horae consequuntur diem, ita et vos me debetis sequi. Unde si ego volo ire in Iudaeam, vos non debetis me praecedere, nec mutare voluntatem meam; sed debetis me sequi». En aquest punt, l'ed. de Colònia explica que el dia Jesucrist va saber defensar els deixebles, les seues hores, dels soldats que el prengueren a Getsemaní (Jn 18, 8-9): «Hec dies habet XII horas, scilicet apostolos. Luce, VI: “Cum dies factus esset”, scilicet Christus, “vocavit discipulos suos et elegit XII ex ipsis (quos Apostolos nominavit)”. Hora prima fuit sanctus Petrus, et sic de aliis. Quando ergo dixit: “Nonne XII horae”, in “XII” apostoli sunt, “diei”, id est Christi; quasi dicat: “Sicut hore non dimittunt diem, scilicet naturalem, nec dies, horas, immo hore sequuntur diem inseparabiliter; sic nec vos debetis me dimittere, nec ego vos: quoniam vos defendem”, sicut fecit in nocte Passionis, quando dixit iudeis: “Si me queritis, sinite hos abire”, Jo., XVIII. Ecce dies, id est, Christus, quomodo defendit horas. Ideo dixit Patri: “Pater, ex hiis quos dedisti michi, non perdidisti quemquam”» (*Ed. I, 216v*). Cal advertir, a més, que en aquest punt el text colonés s'adreça al predicador per a proposar-li una manera alternativa d'interpretar al·legòricament l'al·lusió a les dotze hores: en concret, s'hi explica que aquestes poden representar també els dotze articles essencials de la fe continguts al Credo cristià: «Vel si vis, iuxta secundam expositionem allegoricam, dic quod dies clara est fides catholica quando est sine errore, dubitatione et falsa opinione; de quo Apostolus: “Nox precessit”, scilicet erroris tenebrarum et falsarum opinionum, “dies autem appropinquavit”, scilicet fidei catholice. Hec dies habet XII horas, scilicet XII articulos fidei secundum numerum XII Apostolorum, qui omnes sunt in Credo in Deum» (*Ed. I, 216v*). Aquest esquema interpretatiu es pot llegir *in nuce*, per exemple, a BERSUIRE, *Dictionaryum seu repertorium morale*, s.v. «duodecim»: «Tertia duodena est credenda, scilicet duodena articuloꝝ fidei. Ista sunt enim duodecim horae diei, et duodecim distinctiones et particulae veritatis et christianae fidei» (ed. Colònia, Johann Everhard Fromart 1731, vol. II, 103).

510 fonch nat e vengut prenent carn humana, llavors appellà sos dexebles, e appellà-ls «apòstols». Volia dir: «Vosaltres sabets bé que les hores seguexen lo dia; puyz yo so dia, deveu-me seguir, e no devets haver por, que les hores no poden esser deseparades del dia».

A l'altre secret moral e al·legorical: dia és penitència, perquè axí com culpa o stament de peccat mortal és dita «nit tenebrosa», axí

513-523 A ... temps] Comença a descabdellar-se en aquest punt la interpretació tropològica o moral d'aquesta primera part del sermó. A partir de la citació paulina, Ferrer identifica el dia, il·luminat per la llum del sol, amb la gràcia divina i les bones obres, mentre que la nit representa el pecat i la culpa. Així, el trànsit de la nit al dia representa moralment la penitència, mitjançant la qual l'ànima del pecador deixa enrere els seus errors i es redimeix davant Déu (notem, d'altra banda, l'enèsima al·lusió dins la predicació vicentina a l'arribada de l'Anticrist, en la lluita contra el qual els bons cristians es valdran precisament de les *arma lucis* de què parla sant Pau, ço és, les virtuts). Un plantejament similar es pot llegir a INNOCENT III, *Sermones de sanctis*, 28 («De aurorae, lunae et solis conditionibus sive qualitativibus, et quomodo Mariae convenient»): «Nox autem est culpa, diluculum poenitentia, dies gratia» (PL 217, 584). Convé notar que la manera com Ferrer explica el versicle paulí no s'aparta gaire de la que trobem en altres teòlegs i comentaristes medievals: vegeu, per exemple, HUG DE SAINT-CHER, *In epistolam ad Romanos*, 13: «Quia nox praecessit, dies autem appropinquavit». Opera mala, quae ex tenebris ignorantiae, etc. [...] Lux, id est fides etc. In die fidei, ecce quod fides est dies virtutum [...] “Arma lucis”, id est virtutes quae nos muniunt contra iacula Diaboli, ut eis resistamus et ad impugnandum ipsum. Virtutes dicuntur arma lucis, quia dantur a lumine quod est Deus» (*Opera omnia*, vol. VII, 64); TOMÀS D'AQUINO, *Super Romanos*, cap. 13, lectio 3: «Deinde, cum dicit nox praecessit, dies autem appropinquavit, etc., ponit ad propositum similitudinem [...] Alio modo potest intelligi quod status culpae nocti comparetur propter tenebras culpae [...] Dies autem dicitur status gratiae propter lumen spiritualis intelligentiae, quod iusti habent sed impiis deest»; GIL DE ROMA, *In epistola B. Pauli apostoli ad Romanos commentarii*, cap. 13, lectio 43: «“Nox praecessit, dies autem appropinquavit”. Ostenso quod hoc tempore, quod est tempus dilectionis et gratiae, debemus de somno surgere et expedite benefacere, quia huiusmodi tempus facit nos saluti appropinquare; ostendit hoc idem ex eo quod huiusmodi tempus habet impedimenta remove. Formetur autem sic ratio. Quandocunque tolluntur impedimenta et dantur nobis auxilia ad bene agendum, tunc debemus de somno surgere et debemus esse expediti et solliciti ad benefacere; sed nunc nox praecessit, id est ad bene operandum nobis auxilia sunt tributa, ergo etc. [...] Continuatur autem sic: Bene dico quod hora est nos de somno surgere et esse sollicitos ad bene agere, quia “nox praecessit”, id est, amota vel debilitata sunt impedimenta; “dies appropinquavit”, quia data sunt nobis auxilia et iuvamenta, et data est nobis gratia. “Abiiciamus ergo opera tenebrarum et induamur arma lucis. Sicut in die, honeste ambulemus”. Ex his quae dixerat hortatur et concludit, quo-

com està en penitència, que de culpa de peccat ve a vida virtuosa, de 515
 nit ve a dia, ço és, que és il·luminat en creure verament, e obehir e bé
 obrar. Pot dir tal persona axí convertida: «*Nox praecessit, dies autem apro-*
pinquavit» (*Ad Romanos, c^o XIII°*). Podeu dir: «O, Senyor! Grans grà-
 cies a vós, que la nit és passada, e anava de nit, e és vengut lo dia clar,
 que m'à il·luminat; e axí, gitem de nosaltres tenebres, e vistam-nos 520
 de armes de lum». En temps de Antechrist, los que estaran armats
 de armes de virtuts, staran fermes; per tal vol nostre senyor Déu Jhe-
 suchrist que sia preÿcat, perquèns puxam armar ab temps.

517-521 Nox ... lum] Rm 13,12: «Nox praecessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis»; *BV*: «La nit és avançada i el dia ja s'acosta. Despulleu-nos, doncs, de les obres de la fosca i revestim-nos de l'armadura de la llum».

modo debemus vitare et abiicere opera mala et operari et facere bona [...] Dictum est quod “nox praecessit, dies autem appropinquavit”. “Ergo”, quia sic est, “abiiciamus opera tenebrarum”, id est opera mala et vitia, quae per tenebras designantur, “et induamur arma lucis”, id est virtutes, quae sunt arma quae exigit lux, id est fides» (ed. Roma, Antonio Blado 1555, 83); HUG DE PRATO FLORIDO, *Concionum de tempore* («Dominica I Adventus, sermo secundus»): «Secundam rationem ponit dicens: “Nox praecessit”. Sicut enim nox et dies sunt continua, et unum non potest appropinquare nisi alterum discedat, sic culpa et gratia. In infusione enim gratiae culpa expellitur. Et hoc est quod dicitur: “Nox praecessit”. Surgendum est enim, “quia nox praecessit, dies autem appropinquavit”. Nox inquam culpae et infidelitatis et ignorantiae, quibus dormiebamus, praecessit, et per Dei gratiam recessit. “Dies autem”, id est, illuminatio gratiae, “appropinquavit”, Sole iustitiae mundum irradiante» (ed. a cura de Willem VAN OONSEL, Anvers 1622, vol. II, 26-27). Cf. amb el ms. d'Aiora, on resta explicitat el caràcter tropològic de la interpretació vicentina: «Tercius intellectus est tropologicalis, id est moralis, et hoc quando exponitur non solum inter dicta, sed quod etiam fiat. Iste dies tropologicè erat penitencia nam sicut mens peccati est nox, et existens in peccato vadit in tenebris, et de nocte. Quia peccatum quod per penitenciam non diluitur, suo pondere in aliud trahit, nam qui vadit de nocte cespitat, sic est iste. Sed existens in penitencia, secus, quia illuminatio mentis et illam purifficat. Cum ergo quis exiens de peccato venit ad penitenciam, potest dicere: “Nox praecessit dies autem appropinquavit. Abjiciamus opera tenebrarum, et induamur arma lucis. Sicut in die ambulemus”, etc. Ad Ro., capitulo XIII°, 13-14. “In die”, scilicet penitencie, non dicit vestes, quia penitencia est arma contra diabolium» (AA, 307-308). Cf. amb l'ed. de Colònia: «Tercia expositio est tropoloyca, id est moralis. Secundum istam expositionem, dies clara est penitencia. Ratio, quia sicut culpa dicitur nox obscura, ita gratia, ad quam venit homo per penitentiam, dicitur dies. De hoc auctoritas: “Nox praecessit”, etc.» (*Ed.* I, 216v).

- A XII hores, XII obres de penitència. La primera és hora de *prima*,
 525 *peccatorum cognitio*: començe la lum, axí com la primera hora de dia. La
 segona hora, *cordis* {192v} *contritio*, pensant: «O, mesquí! En tants
 peccats so enbolcat!». La terça hora, *emendandi propositum*: «De aquí
 avant no m'i tornaré». La quarta, *occasionum evitacio*: squivar les occa-
 530 *penitentialis afflictio*: «Vós, en cors, me haveu fet errar; ma carn, vós
 sereu açotada o cilici!». Lan setena, *spiritualis oracio*: pendre oració

529 seu] sue Q Q2.

524-541 A ... obres] Si el pas de la nit al dia simbolitza moralment la penitència del cristià, les dotze hores de què es compon representen dotze parts d'eixe camí de purificació que ha de seguir. El text d'Aiora presenta variants interessants en el comentari d'aquestes dotze obres de penitència: així, per exemple, compara el reconeixement dels pecats comesos amb la primera llum del dia, quan hom ja podria reconèixer si la moneda que té a la mà és un diner o no ho és; la contricció del cor és presentada com el dolor i el plor d'un infant que ha caigut en un toll de fang; i l'evitació de les ocasions s'aconsegueix quan hom s'aparta de les males companyies: «Sed sunt XII hore diei, id est XII opera penitencie. Et prima est peccatorum cognitio, et ista est prima hora diei, scilicet cum cognoscitur cuius monete sit denarius, sic est quando quis cognoscit peccata sua. Secundum opus est cordis contritio, quoniam modicum esset habere quia cognicionem, nisi haberet contricionem exemplo parvulorum, nam si puer cadit in lutum inmediate habet dolorem, et plorat. Tertium opum est habere propositum emendandi, ut ita quod superbus incipiat humiliari, avarus moderari, etc. Quartum opus penitencie est occasionum evitacio, ut evites malas societates. Quintum est oris confessio, ut per os exiat radix peccati. Sextum opus penitencie est corporis afflictio ieiuniis, siliciis, oracionibus, aspero interulo, et similibus. Septimum opus penitencie est spiritualis oracio. Octavum opus est elemosinarum largicio. Nonum opus penitencie est debitorum restitucio. Decimum opus est iniuriarum remissio. Undecimum opus est infamie reparacio, ut si aliquem infamasti restituas sibi famam, dicendo: "Omnia ego revoco", etc. Duodecimum opus penitencie est Eucaristie comixtio. Et in hiis stat penitencia. Et ideo, "nonne XII hore sunt diei?". Ideo David in Psalmo "Deffecit in salutare", in versu: "Ordinacione tua perseverat dies, quoniam omnia serviunt tibi", etc. Et dicit "dies" in singulari, et perseverat, licet aliqui dicant perseverant. Quasi dicat: "Non timeatis postquam vaditis, et statis in penitencia, quia ibitis ad Paradisum". Sed illi debent timere qui sunt in culpa, et sine penitencia» (AA, 307-308). En l'ed. de Colònia només mereix un petit comentari el reconeixement dels pecats, que en aquest cas és equiparat amb la primera hora del dia perquè, igual com en eixe moment del dia la llum del sol fa que la gent es pugui reconèixer mútuament sense cap dificultat, en eixe estadi del procés de la penitència el cristià sap reconèixer clarament les seues falles: «Hec dies habet XII horas, scilicet XII opera penitentialia. Prima hora est peccatorum cognitio, quasi hora

certa a matí e a vespre, levant lo sperit, pensant com està Jhesuchrist en aquella cadira de glòria, que-t menaça. La huytena, *elemosinarum largicio*: si vols que Jhesuchrist, rich hom, te face almoyna, tu fes almoyna. La novena, *debitorum restitucio*. La dehena, *injuriarum remissio*, per grans que sien: perquè nostre senyor Déu te perdó, tu perdona. La onzena, *infamie reparacio*: que si has infamat nengú, que ho repares, revocant-ho axí com ho havies dit. La dotzena és *eucaristia*: rebre lo cors preciós de Jhesuchrist. Axí, lo dia de penitència corre per estes dotze obres. David, *Beati immaculati*: «*In ordinacione tua perseverat dies*»; que lo dia de penitència persevera en estes XII obres; per ço deya que XII hores són de penitència. «Axí, què us cal haver temor, que de dia anau? Axí, no hajats por!». *Et ecce prima pars, la causa retractiva*.

542 us] no us Q Q2.

540-542 David ... penitència] Sl 118,91: «*Ordinacione tua perseverat dies, quoniam omnia serviunt tibi*»; *Psalteri*: «*Per la tua ordinació van e perseveren los dies, que totes les coses servexen a Tu*».

Ia, quia tunc incipit claritas diei et gentes se mutuo cognoscunt; sic in peccatorum cognicione homo seipsum cognoscit. Secunda est cordis contritio. Tercia, emendandi propositio. Quarta, occasionum vitacio. Quinta, oris confessio. Sexta, corporis afflictio. Septima, spiritualis oratio. Octava, elemosinarum largitio. Nona, debitorum restitucio. Decima, iniuriarum remissio. Undecima, fame reparacio. XIIa, Eukaristie communio. De ista ergo die dixit Christus Apostolis: “Qui ambulat in die non offendit”, scilicet cadendo in foveam inferni, quia lucem huius mundi videt; qui autem ambulat de nocte offendit, Jo. XI. De isto ergo die dicit Christus: “Nonne XII hore sunt diei, scilicet penitentie, quas vos tenetis, servatis et facitis? Ideo non oportet nos timere de morte”, etc.» (*Ed. I, 216v*). 540-542 David ... penitència] Com es pot veure, el sentit original del text davídic, on es parla de Déu com aquell que ordena i disposa el curs dels dies, s’ajusta a la intepretació posada en solfa pel dominic valencià: el dia, que, com ja hem vist, simbolitza moralment la penitència, transcorre al llarg de dotze hores, les dotze obres penitencials tot just referides. 542-543 Axí ... por] Ferrer torna a recórrer ací a l’estil directe per tal de parafrasejar el sentit dels mots adreçats per Crist als deixebles. 543 retractiva] La versió omet en aquest punt la interpretació anagògica del mot *dia*, que sí que apareix, en canvi, en la resta d’edicions que del sermó ens han pervingut. Així, des d’aquesta perspectiva, el dia simbolitza la glòria eterna que assoleixen les ànimes dels salvats i els dots o les beatituds de què frueixen al Paradís. En efecte, el ms. d’Aiora explica que tant un nadó d’un dia, mort després d’haver rebut el sagrament del baptisme, com un rústic illetrat però virtuós són més savis al cel que l’home més erudit del món dels vius, perquè poden llegir i comprendre plenament el Llibre de la Vida, Jesucrist, un volum conformat per dues pàgines relligades: les de la humanitat i la divinitat del Salvador (pel que fa a aquesta imatge, deutora de la del llibre escrit per dins i per fora d’Ap 5, 1, vegeu, per exemple, HUG DE SANT VÍCTOR, *De sacramentis*, I, pars VI, cap. 5: «*Assumpsit carnem non amittens divinitatem, et positus est liber scriptus intus et foris; in humanitate foris,*

A la segona part del present sermó, causa *virtual inductiva*. Així com la primera retrahia, així aquesta era *inductiva e virtual*. La gran

intus in divinitate», *PL* 176, 267; BERSUIRE, *Dictionarium seu repertorium morale*, s.v. «liber»: «Tertio dico quod est liber divinus Deus. Dicitur liber scriptus intus et foris, quia scilicet intus est divinitas, foris vero est humanitas», vol. I, 401). És en aquest sentit que el valencià recorre a *Sl* 83, 11 per tal d'assenyalar que paga més la pena de ser un sol dia al regne del cel que mil en aquest món. La citació del salm li permet, a més, de plantejar i respondre una disquisició teològica: en quin sentit es diu que els sants només poden romandre un dia al Paradís? La seua resposta és que aquest dia és l'eternitat: al cel no hi ha ni dies ni nits, com s'esdevé en el món mortal, sinó un sol dia perpetu, sempre il·luminat per la llum de Déu, que les ànimes salvades poden contemplar directament (quant a aquesta explicació, vegeu AGUSTÍ D'HIPONA, *Enarrationes in psalmos*, 83, 14: «Millia dierum desiderant homines, et multum volunt hic vivere: contemnant millia dierum, desiderent unum diem, qui non habet ortum et occasum; unum diem, diem sempiternum, cui non cedit hesternus, quem non urget crastinus. Ipse unus dies desideretur a nobis», *PL* 37, 1066; GREGORI MAGNE, *Expositio in psalmos poenitentiales*, 7: «Illa est enim dies quam verus ille sol illuminat, qui nescit occasum, quem non obtenebrat nubes, non obscurat nebula, non obumbrat turbo. Quae recte una dicitur, quia nullius finis termino angustatur», *PL* 79, 650; RABAN MAUR, *Homiliae*, 144 [«Feria VI. Lectio sancti Evangelii secundum Lucam»]: «Hoc est regnum Dei quod venturum speramus, diem videlicet Christi videre, et bene unum diem, quia in illa beatitudinis gloria, de qua Propheta suspirans aiebat quia melior est dies una in atriis tuis super millia: tenebrarum interruptio nulla est, nulla saltem memoria miseriae vel doloris quae prima abierunt, lucem perpetuae pacis obnubilat», *PL* 110, 424). Per això es diu, doncs, que cap sant no pot romandre més d'un dia al Paradís. La interpretació anagògica es clou amb una llista dels dots que els bons tindran al cel, que en seran dotze: quatre corresponents a l'ànima, quatre al cos i quatre de compostos, en què participen les dues dimensions precedents. La divisió en aquestes tres quaternes es retroba a ALEXANDRE D'HALES, *Commentarius in Apocalipsim*, 22, si bé la llista de dots donada pel teòleg anglés no és plenament coincident amb la del valencià: «Vel duodecim fructus ligni vitae in Ecclesia triumphante sunt duodecim dotes quae erunt in patria, quatuor a parte corporis, scilicet claritas, agilitas, subtilitas, impassibilitas; quatuor ex parte animae, scilicet visio clara, dilectio chara, delectatio plena, tentia firma; quatuor ex parte totius coniuncti, scilicet gaudium de bonitate Dei, de humanitate Christi, de societate Paradisi, de reparatione universi» (ed. a cura de Jean DE LA HAYE, París, Antoine Bertier 1647, 411; cf. amb TOMÀS D'AQUINO, *Scriptum super Sententiis*, 3, 16, 2, 2; qc. 3 co., i *Summa Theologiae*, III^a, q. 45, a. 1, arg. 3, textos on es parla dels quatre dots del cos glorificat, que són els mateixos de què parlen Hales i Ferrer; vegeu, però, *Summa Theologiae*, suppl., q. 95, a. 5, on s'aborden les divergències entre els teòlegs a l'hora de referir-se als de l'esperit, que segons l'Aquino en són tres. Vegeu, sobre la qüestió de les *beatitudines*, Caroline Walker BYNUM, *The resurrection of the body in Western Christianity, 200-1336*, Nova York, Columbia University Press 2017, *passim*). Una vegada llistats, el predicador ens

{193} amor que havia Jhesuchrist a sent Làtzer, e aquella amor lo y tirava, dich *virtual*. Quatre virtuts havien sancta Magdalena, sancta

diu que aquests dotze dots representen les dotze hores que, com explica Jesús a l'Evangeli joanenc, conformen el dia, en aquest cas el dia etern del Regne celestial, en el qual, segons s'explica a Za 14, 7, no hi haurà crepuscle ni tenebres. Feta aquesta interpretació, acaba en el text d'Aiora la primera part del sermó: «Quartus intellectus est anagogicus, quando exponitur non solum in credere, vel in facto, sed etiam in eo quod debet expectari. Iste "dies" anagogice est gloria celestis. Et dicitur ab "ana" quod est sursum, et "gogia" quod est gloria, quasi debeamus gloriam expectare. Et in hoc die nulla obscuritas, nulla ignorantia, nam puer unus diei mortuus, baptizatus, et in Paradiso existens, et etiam rusticus, scit plus quam quilibet peritus homo huius mundi hostensio sibi libro duarum cartarum. Liber est Iesus Christus; carte sunt due, scilicet divinitas et humanitas. Et ideo de hoc die dicit David in Psalmo "Quam dilecta", in versu: "Quia melior est dies una in atriis tuis super milia", etc. Hic posset teneri conclusio subtilis Theologie, quod nemo Sanctus potest in Paradiso remenare nisi per unam diem. Licet videatur mirabile. sed est verissimum, nam hic plures habemus dies, quia interpellatur nocte, sed in Paradiso non est nox, nec aliqua obscuritas. Et videte: Claritas huius solis non intrat celum imperiale, nec Infernum, sed lux ibi existens est Deus, sed ideo "melior est dies una", etc. Sunt ergo XII hore, id est XII beatitudines Paradisi. Et quatuor sunt anime, et quatuor corporis, et quatuor composite. Prima ergo quatuor anime est sapientia divinatorum; secunda est sciencia creaturarum, quia omnia creata comprehenduntur; tertia est memoria preteritorum; quarta est leticia universorum. Nam hic in multis scire est dolor, sed illud scire est leticia in omnibus, etiam de dampnatis, et hoc propter Dei iusticiam. Quatuor corporis prima est impassibilitas, quia post resurrectionem nullus erit dolor in corpore, etiam si vellet in Infernum intrare. Secunda est claritas, nam dicit Iesus Christus: "Tunc fulgebunt sicut sol", etc. Math, capitulo XIII°, 43. Tercia est subtilitas, quia corpus glorificatus transibit sine impedimento, et sine lesione plusquam lumen. Quarta est levitas, quia si uno momento vellet ire Romam, iret. Quatuor sunt composite, et prima est concordia generalis. Ita quod in Paradiso quod illud quod minus vult, in Paradiso omnes volunt. Secundo est habundancia universalis. Tercia est sacietas plena. Ideo David in Psalmo: "Saciabor cum ero in loria tua", etc. Quarta est perpetuitas certa. Hec sunt XII hore diei glorie. Et ideo scribitur Zacha., capitulo XIII°, 7: "Et erit dies una, que nota est Domino, non dies neque nox; et in tempore vesperi erit lux", etc.» (AA, 308-309). Cf. amb el text de l'ed. de Colònia: «Quarta expositio est anagogicalis, ab "ana", quod est "sursum", et "goge", "ductio", quasi "sursum ductio", quando dictum vel factum exponitur de sperando. Et secundum istam expositionem, dies clara est gloria celestis. Ratio, quia ibi non est nox nec tenebre nec obscuritas ignorantie, ymmo sicut anima intrat Paradisum, statim Deus ostendit sibi unum librum in quo clare scit et videt omnia. Hic liber vite est Christus, qui habet duas cartas, scilicet divinitatis et humanitatis. De isto die glorie, auctoritas in Psalmo: "Melior est dies una", etc. Ex quo sequitur talis conclusio: quod nullus sanctus potest stare in Paradiso nisi per unam diem. Hec vita nostra habet multos dies, propter interposicionem noctis; sed in Paradiso, nulla nox est, sed semper est

Marta e sent Làtzer. *Prima*, fe e creença verdadera, car crehien certament que era Fill de Déu: «*Ego credidi, quia tu es Filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti*». Christ e Untat e Messies, tot vol dir huna cosa, e per esta virtut Jhesuchrist los amava. Axí, aquell qui no ha creença, per moltes bones obres que faça no pot esser amat per Jhesuchrist.

Aquell fals Mahomat dix moltes follies, mas dix esta veritat: que dix que creguessen los Evangelis. Moro, no veus lo sol que engen-

549-550 Ego ... venisti] Jn 11,27: «Ait illi: “Utique Domine, ego credidi quia tu es Christus, Filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti”»; *Peir.*, 625b: «E ella dix: “Yo ho crech, que tu es Christ fill de Déu viu qui es vengut en aquest món”». 551-552 Axí ... Jhesuchrist] Ferrer sembla glossar ací He 11, 6: «Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, et inquirentibus se remunerator sit»; *BV*: «Ara bé, sense la fe és impossible ser-li agradable, perquè el qui s’acosta a Déu ha de creure que existeix i que recompensa els qui el busquen».

dies clarissima, illuminata Sole iusticie. Hec dies habet XII horas, id est XII beatitudines, scilicet III anime, III corporis et III compositi. Prima beatitudo anime est sapientia divinatorum; secunda, scientia creaturarum; tertia, memoria preteritorum; quarta, leticia universorum. Prima beatitudo corporis est impassibilitas; secunda, claritas; tertia, subtilitas; quarta, agilitas. Prima beatitudo compositi sive vite beate est concordia generalis; secunda, habundancia universalis; tertia, plena sactetas; IIIa, certa perpetuitas. “Erit dies una, que nota est Domino”, Zacharie, XIII.» (*Ed. I*, 216v-217).

544-548 A ... Làtzer] Comença en aquest punt la segona de les tres parts del sermó, anomenada «causa *virtual inductiva*», sintagma amb el qual el valencià al·ludeix als factors que van induir o motivar Jesucrist a obrar el miracle de la resurrecció de Llätzer. Aquests factors són, fonamentalment, les virtuts o mèrits que posseïen Marta, Maria Magdalena i el ja esmentat Llätzer, així com la profunda estima que es professaven Jesús i els seus germans. Cal assenyalar que, en parlar d’aquest amor mutu, l’ed. de Colònia el compara amb dos ciris encesos l’un a la vora de l’altre, les flames dels quals arriben a tocar-se: «Secunda causa fuit meritalis et inductiva. Hec fuit caritas sive dilectio quam Christus habebat ad Lasarum discipulum suum et ad Mariam et Martam sorores eius, et e converso. Ideo traxerunt eum ad instar candeles fumantis, que trahit ad se lumen alterius candeles propinque, et hoc naturaliter: si corda eorum erant ut lucerna fumans, ideo traxerunt illud lumen de quo Jo., I: “Erat lux vera”, etc. Ecce hec est causa inductiva» (*Ed. I*, 217).

553-554 Aquell ... Evangelis] Aquesta observació manca a *AA* i a *Ed. I*. A l’Alcorà no són pas inusuals les referències elogioses a les Escripures dels cristians. En concret, els Evangelis hi són saludats com una lectura salutífera, que conté direcció i llum a 5, 46 (vegeu altres al·lusions positives a 3, 3; 3, 48; 5, 66; 5, 68; i *passim*). Probablement el coneixement que el dominic tenia de les doctrines de l’Alcorà devia ser superficial i indirecte: no sabem si al darrere d’afirmacions com la que ens ocupa hi havia la lectura de la influent traducció llatina comentada de ROBERT DE KETTON, *Machumetis Saracenorum principis, eiusque successorum vitæ, doctrina ac ipse Alcoran*, ed. a

ra lo raig? Lo raig engenrat és fill, e espire en calor (sperit pot esser dit), e no és sinó hun sol; axí és entesa la Trinitat. E axí, mira lo sol,

cura de Theodore BIBLIANDER, Basilea, Jean Oporin 1543, on fou publicat juntament amb d'altres materials de la mateixa temàtica, o de tractats anticorànics com el *De secta Machometi* de RAMON MARTÍ o la *Improbatio Alcorani* de RICCOLDO DE MONTECROCE, cap. 15, que al·ludeix precisament a les consideracions elogioses de Mahoma sobre les Escripures, tot lamentant que, a despit d'aquestes lloances, siguin llibres tan poc coneguts pels musulmans: «Quare Mahumetus frequentissime in Alchorano commendat legem Moysi, et Iob et David, et dicit Psalterium librum luminosum, et super omnes alios libros commendat Evangelium, in quo dicit quod est salus et directio? Quare sarraceni non habent et non legunt libros istos?» (ed. Sevilla, Stanislaus Polonus 1500, s.f.). Per altra banda, la presentació del profeta de l'Islam com un falsari que va enganyar el seu poble forma part de la retòrica usual en la teologia apologètica antimusulmana de l'Occident medieval (vegeu John V. TOLAN, *Saracens: Islam in the Medieval European Imagination*, Nova York, Columbia University Press 2002; Thomas E. BURMAN, *Reading the Qur'an in Latin Christendom, 1140-1560*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press 2007). Així, la *Improbatio Alcorani*, cap. 13, descriu Mahoma com un home de mala vida que, desitjós d'aconseguir una posició de preeminència entre els àrabs, va fer córrer entre ells la brama que era profeta, tot fent passar els freqüents atacs epilèptics que patia com a moments en els quals Déu li feia grans revelacions: «Mahumetus arabs, qui primo ditatus per quandam viduam divitem quam in uxorem acceperat, postea, factus princeps latronum, in tantam prorupit superbiam, quod voluit fieri rex arabum. Sed quia ipsi non receperunt eum, eo quod esset genere et opinione vilis, finxit se esse prophetam. Et quia epilepticus erat, et, ut firmiter creditur, arreptitius et frequenter cadebat, dicebat quod angelus ei loquebatur» (s.f.). Segons el mateix text, com que es tractava d'un home ignorant i il·lustrat, el diable va posar al seu servei uns quants heretges cristians i jueus, que l'ajudaren a confegir i escampar pel món les seues doctrines malèfiques, basades en una lectura perversa dels llibres sagrats dels cristians: «Et quia homo ydiota erat et sine litteris, dedit ei diabolus commites sibi convenientes, quosdam iudeos hereticos et christianos hereticos» (s.f.). Encara, el mateix text explica, cap. I, que els ensenyaments dels escrits mahometans traspuen una evident inclinació envers la sensualitat i tota mena de perversions carnals, que no s'entén sense tenir en compte la vida plena de vicis que dugué el seu autor: «Ponit etiam Mahumetus quod ultima hominis beatitudo est in comedendo et luxuriando in vestibus preciosis et in ortis yrriguis [...] Videtur etiam concedere sodomia tam cum viro quam cum muliere [...] et concedere omnia ad quae mundani homines proni erant, et maxime arabes, scilicet gulam, luxuriam et rapinam» (s.f.). Amb tota probabilitat, aquestes són les «moltes follies» de Mahoma a les quals al·ludeix mestre Vicent. En les lletres catalanes medievals, aquests llocs comuns a propòsit de Mahoma i l'Alcorà apareixen també a obres com ara el *Primer del Crestià* de FRANCESC EIXIMENIS, cap. 62, *Lo Somni* de BERNAT METGE, ll. I, o el *Tirant lo Blanch* de JOANOT MARTORELL, cap. 403: quant a aquest punt, vegeu Albert HAUF, «“Sinó per la fe de Jhesuchrist” (*Tirant lo Blanch*, cap. 403)», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 74 (1999), 48-75, i MARTORELL, *Tirant lo Blanch*,

que·l raig no·s parteix del pare; ítem, veus que lo raig, passant, pren la calor, que fon la sagrada humanitat. E axí està en veritat, e qui no u creu, no pot esser salvat: «*Sine fide, impossibile est placere Deo*» (*Ad Ebreos, XI*): «No és plasant a Déu nengú sens fe». Axí, cové de creure.

L'altra virtut que havien era obediència, que haver fe e esser desobedient no plauria a Déu. Axí com si anàvem al rey e déyem: «Creem, senyor, que vós sou rey, mas no fariem res per vós». Axí, «yo creu en vós, Jhesuchrist, mas dieu que sia humil, e yo seré superbiós». Axí,

560 sens] sense Q Q2.

559-560 Sine ... fe] Vet ací una nova traducció d'He 11,6.

ed. a cura d'Albert HAUF, València, Editorial Tirant lo Blanc 2004, 1345-1346, n. 6. 554-558 Moro ... humanitat] Aquesta interpel·lació —absent també a AA i a Ed. I— posa de manifest l'heterogeneïtat des dels punts de vista ètnic i religiós del públic al qual predicava Ferrer. Sabem, de fet, que en certes ocasions les comunitats de jueus i musulmans eren obligades a assistir als seus sermons (Maria Teresa FERRER I MALLOL, *Els sarraïns de la corona catalano-aragonesa en el segle XIV: segregació i discriminació*, Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques 1987, 63-66; Mònica COLOMINAS, *The Religious Polemics of the Muslims of Late Medieval Christian Iberia*, Leiden, Brill 2018, 128), i que el dominic solia adreçar-s'hi directament per tal de ridiculitzar —de vegades amb una retòrica força virulenta— les seues creences o de demostrar-los la veracitat de la fe cristiana. En el cas que ara ens ocupa, el predicador recorre al símil del raig de sol per tal d'explicar al seu auditori el dogma de la Trinitat, en identificar el sol amb el Pare, el raig amb el Fill engendrat pel sol, i la calor amb l'Esperit Sant que procedeix del sol i del raig. La imatge es troba ja a *Quaresma*, XXI: «Vejats huna semblança en lo sol, pare engendrant, que engendra los raigs: lo engendrat, fill és; la calor, spirada, que·l pare e lo fill spiren la calor» (seguim el text de la nostra ed. *in fieri*). Cal dir que la semblança trinitària té una llarga tradició, per tal com la trobem ja en el símbol nicé o Credo («Deus de Deo, lumen de lumine»), i de manera més explícita a TERTUL·LIÀ, *Apologeticus*, cap. XXI: «Et cum radius ex sole porrigitur, portio ex summa; sed sol erit in radio, quia solis est radius, nec separatur substantia, sed extenditur. Ita de Spiritu Spiritus, et de Deo Deus, ut lumen de lumine accensum» (PL 1, 399). Derivada d'aquesta imatge, hi ha la del raig de sol que passa per la finestra, emprada per explicar l'Encarnació; vegeu, de nou, *Quaresma*, XXI: «E com per una finestra entra lo raig, ço és, lo fill del sol, veets que·l raig, passant, pren la color vert o vermell, mas la calor no pren color: “Celi fenestra facta est”, ço és, la verge Maria; passà allèn lo Fill Déu, e pres la color de la finestra, e no rompent, passà per la porta virginal, e veus-lo en aquest món». Vegeu, per exemple, JOHANNES DE BROMYARD, *Summa praedicatorum*, II, cap. 3: «Sexto idem ostenditur per exemplum luminis, quia sicut radius seu lumen Solis, per vitrum transiens non solum lumen, et claritatem per vitrum missit: sed etiam species colorum sensibiles vitro, per quod transit, similes, secum portat, et oculis ostendit intuitum, sine vitri corruptione. Sic lumen illud increatum [] per corpus virgineum transiens, non solum divinitatis claritatem, verum etiam sensibilem humanitatem, per vitrum misit virginei corporis, sine sue virginitatis diminutione» (ed. Venècia, Domenico Nicolino 1586, 10).

ab vera fe és {193v} mester que vingua a obediència. Axí, no solament als manaments necessaris eren obedients, mas encara als consells (XIII°, Jo.). 565

La terça virtut, devoció: que li havien gran devoció, seguïen-lo, e Jhesuchrist no és desconexent: «*Ego diligentes me diligo*» (*Sapientie*, c^o VIII°). 570

La quarta virtut era misericòrdia, que sancta Maria Magdalena, que era riqua, prenia la bossa plena de florins e, com havia preÿcat Jhesuchrist, ella los feya aparellar los obs, e ella pagava; ítem, a casa de sancta Marta; ítem, a casa de sent Làtzer.

569 Ego ... diligo] Es tracta en realitat de Pr 8,17: «Ego diligentes me diligo, et qui mane vigilans ad me, inveniens me»; BV: «Jo estime els qui m'estimen; els qui tenen deler per mi, em troben».

565-567 Axí ... Jo] Els manaments necessaris són els preceptes (*praepcepta*) que tot bon cristià hauria d'acomplir obligatòriament per tal de salvar la seua ànima (com ara els Deu Manaments), mentre que els consells (*consilia evangelica*) són exemples de bons capteniments extrets de l'Evangeli la imitació dels quals, si bé no és condició *sine qua non* per atényer la glòria celestial, sí que contribueix a acreïxer els mèrits del creient: vegeu TOMÀS D'AQUINO, *Summa Theologiae*, I^a-II^ae, q. 107-108. És potser en aquest sentit que cal interpretar l'al·lusió —inexplicada en el text— a Jn 14, 12, en què Jesucrist exhorta els seus deixebles a emular les seues obres: «alioquin propter opera ipsa credite. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quae ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet: quia ego ad Patrem vado» (*Peir.*, f. 627b: «Almenys per rahó de les obres ho crehets! Verament verament dich a vós que qui creu en mi, les obres que yo faç farà, e majors d'aquelles farà, car yo vaig al Pare»).

571-574 La ... Làtzer] Sobre la caritat de la Magdalena, Marta i Làtzer, IACOPO DA VARAZZE, *Legenda aurea*, cap. XCII («De sancta Maria Magdalena»), explica que fou després de l'ascensió de Jesucrist al cel quan els tres germans vengueren tots els seus béns i posaren a disposició dels apòstols els guanys que n'obtingueren: «Omnia tamen hec post ascensionem domini vendiderunt et ad pedes apostolorum pretium posuerunt» (ed. a cura de Paolo MAGGIONE, Florència, Sismel Edizioni del Galluzzo 2007, vol. I, 704). Ferrer desenvolupa més extensament aquest mateix punt en un sermó dedicat precisament a la Magdalena: «Lo tercer punt que és en la vida de santa Maria Magdalena és perfectió generosa; que, depuix que hac peccat e-s fo convertida, vingué a perfectió de vida, que fon castíssima, en tant que, per la castedat que havie, plahye molt a la verge Maria, e amave-la molt. Aprés, santa Maria Magdalena féu vida apostolical: cada dia quasi dejunava, e menjave legums. E de les rendes que havie, què-n fahye? Yo-us o diré. Quan Jesuchrist començà a preycar, ell no estave tots temps en una vila, mas anave de vila en vila, discorrén per lo món, e en molts lochs no li volien dar a menjar los juheus, e per ço santa Maria Magdalena anave a hun ostal, e dehye al senyor del ostal: "Prech-vos que convideu a Jesuchrist que vingue en aquesta casa, e veus ací prou argent; donat-li ço que haje mester". E d'açò havem test del Evangeli: "*Sequebantur mulieres multe Iesum {que ministrabant ei de} facultatibus suis*"»

575 E per ço Jhesuchrist los amava, e per ço fon causa *virtual inductiva*
 com mostrà l'amor que, com fon lla, prop lo moniment, elles se gitaren
 en terra, dient: «Mort és, Senyor, Làtzer; si-n fósseu estat, Senyor,
 no fora mort». *Et infremuit* (quant hom ha vergonya de plorar, dissimula-
 u hom), *turbavit semetipsum*», e les làgrimes fil a fil li exien, e
 580 com fon al moniment, començà a plorar. Dix Jhesuchrist: «Resusci-

577-578 Mort ... mort] Jn 11, 21: «Dixit ergo Martha ad Jesum: "Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus»»; *Peir.*, 625b: «E dix Marta a Jhesús: "Senyor, sy tu fosses, lo meu frare no fora mort"». Vegeu també Jn 11,32: «Maria ergo, cum venisset ubi erat Jesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, et dicit ei: "Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus»»; *Peir.*, 625c: «E com Maria fos là e atrobà Jhesús, e agenollà's als seus peus e dix-li: "Senyor, sy tu fosses ací, lo meu frare no fóra mort"». 578-579 Et ... semetipsum] Jn 11,33: «Jesus ergo, ut vidit eam plorantem, et Judaeos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, et turbavit seipsum»»; *Peir.*, 625c: «E com Jhesús la viu plorar, e los juheus qui eren venguts ab ella qui ploraven, de pietat estremí-sse en sperit e torbà sy matex». 579-580 e¹ ... plorar] Es combinen ací dos passatges de la narració evangèlica. D'una banda, l'al·lusió a les llàgrimes de Jesucrist apareix a Jn 11,35: «*Et lacrimatus est Jesus*»»; *Peir.*, 625c: «Exiren làgremes dels ulls de Jhesús». D'altra banda, Jn 11,38 parla de la commoció experimentada per Jesús davant la tomba del seu amic Làtzer. Ferrer prescindeix de la breu descripció del sepulcre oferida per l'evangelista: «Jesus ergo rursum fremens in semetipso, venit ad monumentum. Erat autem spelunca, et lapis superpositus erat ei»; *Peir.*, 625c: «E Jhesús stremí-sse'n entre sy matex, e vench al moniment. He hera aquí una spluga, he una péra possada damunt». 580-581 Dix ... juhí] Jn 11,23-

(*Luc.*, ca^o VIII°). E après, quan Jesuchrist fo mort, ella dix: "O, yo ara no he mester les riques que les puga despendre per Jesuchrist, que ja és en l'altra vida; mas vendré-u tot, e dar-o he als seus pobres". E ella vené la baronia sua de Madalo, e portà lo preu en hun sach a sent Pere, e posà'l -li als peus, e dix: "Veus ací tot lo meu bé, fet-ne a vostra voluntat". E sent Pere prengué'l. E ara, de què vivie ella? Veus que ella hagué hun alberguet, de poch preu, prop l'alberch de la verge Maria» (S2, 195-196).

577-578 Mort ... mort] Ferrer presenta Marta i Maria Magdalena agenollades davant Jesús i pronunciant a l'uníson aquesta frase, mentre que al text evangèlic qui primer va a l'encontre del Messies és Marta, i Maria no ho farà fins passada una estona, per bé que totes dues li fan la mateixa observació: que si ell hi hagués estat present, Làtzer no hauria mort. Cf. amb el text d'Aiora, en què el sant sí que aclareix que, si bé totes dues van dir les mateixes paraules a Jesucrist, arribaren al lloc on aquest es trobava separatament. Notem, d'altra banda, que en aquesta mateixa versió Ferrer aprofita la narració evangèlica per animar les dones a no deixar d'anar a l'església encara que hagen perdut recentment un marit o un fill, tot seguint l'exemple, doncs, de Marta i Maria, que tot i plorar la pèrdua del germà no van dubtar a anar a l'encontre de Jesucrist: «Et fuit scitum a Martha et a Magdalena, dimissis omnibus, venerunt ad Iesum. Et ideo vos mulieres, mortuo marito, vel filio, propter hoc non stetis quin audiatis Missam, sed bene cessetis de aliis vanitatibus. Venerunt ergo ad Iesum, licet separatim, sed iunge, quia eadem

tarà». Dix la Magdalena: «E quant, Senyor, al juhí?». «*Diligebat Jhesus Martam et Mariam Magdalenam et Latzarum*».

24: «Dicit illi Jesus: “Resurget frater tuus”. Dicit ei Martha: “Scio quia resurget in resurrectione in novissimo die”»; *Peir.*, 625b: «E Jhesús dix: “Marta, lo teu frare reçositarà”. Dix Marta: “Bé sé que reçositarà en lo dia pus derrer”». 581-582 Diligebat ... Latzarum] Jn 11,5: «Diligebat autem Jesus Martham, et sororem ejus Mariam, et Lazarum»; *Peir.*, 625a: «E Jhesús amava Marta e Maria e Lätzer».

verba dixerunt» (AA, 309). 578-580 Et ... plorar] Al ms. d'Aiora es compara l'estremiment de Jesús amb el crit del lleó d'Ez 22, 25, animal que, per altra banda, i d'acord amb la tradició dels bestiariis medievals, quan els seus fills naixien morts, al cap de tres dies els ressuscitava gràcies al poder de la seua veu i els seus plors, ço que el convertia en un símbol de la resurrecció de Crist («L'altra natura és que ell fa sos fills morts, e stan tres jorns morts, e al cap de tres jorns lo pare ve, e crida sobra ells tan fortment que·ls leonets se fan vius [...] E enaxí com lo leó resucita sos fills al cap de III per la sua veu, enaxí nostre senyor Déu Jesucrist resucità al terç jorn per lo poder del seu Pare», *Bestiariis*, vol. II, 73-74; òbviament, en el context del sermó vicentí el lleó pare seria Jesucrist, i el seu cadell, Llätzer). D'altra banda, sobre els motius del plany de Jesucrist, aquest mateix text explica que plorava perquè sabia que ressuscitant el seu amic no estava fent-li cap favor, ans al contrari: al cap i a la fi, ara Llätzer es trobava als llimbs, en un estat en què no podia pecar més, mentre que si retornava al món dels vivents, tard o d'hora, la seua ànima tornaria a incórrer necessàriament en els errors i els falliments que, segons Coh 7,21, ni tan sols els més justos eren capaços d'evitar; de fet, Llätzer tornaria a pecar en perdre la fe arran de la crucifixió i mort de Jesús el Divendres Sant: «Et tunc Christus infremuit. Et videte: Infremescere dicitur leoni. Sic videtis in homine quando vult fleri primo ob verecundiam iussit, et turbat se, ita Christus turbavit, etc. Nam semper habebat multum leticie, et Iudei videntes dixerunt: “Ecce quomodo diligebat eum!”. Sed circa hoc potestis notare unum secretum literale, quia non solum compaciebatur illis, sed et Lazaro, eo quia illum habebat ad mundum redire, cum iam esset in loco ubi peccare non poterat, et mortaliter peccavit cum in passione Iesu Christi perdidit fidem. Ideo dicitur: “Non est homo iustus in terra quia faciat bonum et non peccet”, Ecclesiastes, capitulo VIIº, 21. Et ita quod etiam iusti peccant, et de hoc principaliter flevit» (AA, 309-310). La versió de l'ed. de Colònia conté, més resumit, el mateix argument: «Sic faciunt homines. “Et turbavit se”, scilicet ostendendo tristitiam in facie, et flevit, non solum ex passione Marie et Marthe, sed etiam ex suscitatione ipsius Lazari, quem educturus erat de statu inpeccabilitatis in quo erat, ad statum peccabilitatis; quoniam in Christi Passione etiam peccavit, quia perdidit fidem de Christo» (Ed. I, 217). Cf. l'argument amb JERONI, *Epistolae*, 40 («Ad Tyrasium super morte filiae suae consolatoria»), 3: «Plane Lazarum flevit mortuum, sed non tuas lacrymas fudit [...] Doluit Lazarum non dormientem, sed potius resurgentem: et flebat, quem cogebatur propter alios ad saeculum revocare. Hanc vitam dans Dominus, ingemiscebat, quam tu doles esse sublatam» (PL 30, 279); GRACIÀ, *Concordia discordantium canonum*, causa XIII, q. II: «Et Dominus non flevit Lazarum mortuum, sed ad vitae huius ploravit aerumnas resuscitandum» (PL 187, 951).

Hun secret moral. Diu que Jhesuchrist los amava: sancta Maria Magdalena era stada peccadora, e puys penident; senta Marta, {194}

583-611 Hun ... veure] Notem el recurs a la rima en *-ent* per part del predicador a l'hora de referir-se a les virtuts particulars dels tres germans: Magdalena *penitent*, Marta *continent*, Llätzer *obedient*. Tant el ms. d'Aiora com l'ed. de Colònia ofereixen en aquest punt desenvolupaments prou diferenciats del que presenta la versió catalana. Val a dir que en el primer cas sí que es parla de la predilecció de Jesucrist per la Magdalena, i se cita com a mostra d'aquest amor Lc 7,48, on es narra com li perdonà tots els seus greus pecats. El predicador creu que al cel la santa ocupa una posició jeràrquicament superior a la de tots els sants, només per davall de la Mare de Déu: «Nam magnum fuit amor Marie Magdalene, et ideo dixit ei: "Remittuntur tibi peccata tua", Luce, VII° capitulo, 48 [...] Et credo quod nullam creaturam post Mariam Iesus Christus tantum dilexit quam Magdalenam. Propter quem amorem credo quod in Paradiso ipsa sit supra omnes Sanctos et supra omnes Virgines, preter Virginem Mariam» (AA, 309). Tanmateix, si la versió catalana se centra principalment en els motius pels quals Jesús s'estimava més la Magdalena, el text d'Aiora, més arrodonit i equilibrat, es refereix també tot seguit a l'afecte que sentia pels altres dos germans. En concret, ens ofereix una interpretació de tipus moral segons la qual Marta, Llätzer i la Magdalena representen tres tipus diferents de persones virtuoses que són amades per Déu: la Magdalena simbolitza els pecadors que fan digna penitència (*dignam penitentiam*); Marta, els qui serven una pura continència (*puram continenciam*); Llätzer, els qui exerceixen una justa presidència (*iusta presidencia*; noteu també ací el recurs a la rima com a element estructurador del discurs, reforçat, a més, per l'anteposició d'un adjectiu qualificatiu al mot rimat). Quant als primers, el ms. d'Aiora invoca Lc 15, 7 per a justificar l'amor que Déu sent pels penitents, i pondera el valor d'una penitència sincera mitjançant dos passatges procedents de Gracià, *Concordantia discordantium canonum* que giren tot just a l'entorn d'aquest mateix passatge evangèlic: a) causa XXIII, q. IV, pars II, # «Ex his omnibus», § 1 («Ex his omnibus colligitur, quod malorum vindicta Deo reservanda est, nec sunt corporaliter puniendi, sed crebra admonitione, et caritatis beneficio ad correctionem invitandi [...] In lege enim veteris testamenti corporalis poena statuta est: in lege vero evangelii omni peccanti per poenitentiam promittitur venia [...] In illa dicebatur: "Qui fecerit hoc vel illud, morte moriatur". In ista: "Gaudeo super uno peccatore poenitentiam agente, quam super nonaginta novem iustis, qui non indigent poenitentia"», PL 187, 1178-1179) i b) distinctio L, pars II, C. XVI, # «Quia sanctitas tua», § 2 («Ad fontem misericordiae recurrentes evangelii proferamus sententiam: "Gaudeo, inquit, super uno peccatore poenitentiam agente magis quam super nonaginta novem iustis, qui non indigent poenitentia". Et ovem perditam, nonaginta novem non errantibus relicta in deserto, humero pii pastoris ad ovile reportatam Dominus ipse testatur», PL 187, 263). En el terreny de la justícia celestial, assenyala el sant, l'ànima més pecadora pot aconseguir el perdó de Déu i defugir la condemna de l'infern si fa penitència; no és això, però, el que s'esdevé sempre en el terreny de la justícia terrenal, en què de vegades una dona adúltera no pot defugir la pena capital tot i haver aconseguit el perdó del seu marit: «Moraliter modo. Nam ibi dicitur: "Diligebat Iesus", etc. Apparet quod Iesus amat singulariter

verge e continent; sent Llàtzer, mundanal, mas obedient. Sancta Maria 585
Magdalena més fo amada, car convertí's ab tantes làgrimes, e fo

tres condiciones personarum. Et primo amat personas, que faciunt dignam penitentiam, sicut fecit Sancta Magdalena, ita ergo Christus amat penitentes, et non intelligit illas, licet in hoc mundo, si mulier comiserit adulterium, quamvis maritus eius eis parceret, nichilominus interdum negligit personam. Ymo magis amat penitentes quam ignoscentes, ut patet Luce, XV capitulo, 7, ubi dicitur: "Ita dico vobis: gaudium est in celis super uno peccatore penitentiam agente", etc. Idem in capitulo "Ex hiis omnibus", XXIII, q. IIIa, et in capitulo "Quia tua sanctitas", L. d. Et ideo fuit ita dilecta Maria Magdalena per Iesum Christum. Si ergo a Deo vultis amari facite penitentiam» (AA, 310). Tot seguit el sermó aborda el segon tipus de persones amades per Déu, que són les que practiquen la continència, representades per Marta, que mai no va conéixer carnalment cap home, com recull IACOPO DA VARAZZE, *Legenda aurea*, cap. CI («De sancta Martha», vol. I, 764). En aquest punt Ferrer lloa amb l'ajuda de Sl 25, 8 la continència dins el matrimoni, i carrega contra aquells marits que són infidels a les seues mullers, els quals, com es diu a Sv 11,17 fan mal a la seua ànima amb les seues males accions: «Secunda dileccio est per puram continenciam, et ista est sancta Martha, quia virgo fuit pura et munda. Et sic in summo gradu continencie matrimonialis, qui vir proditor mulieri si frangit sibi fidem. Ecce ergo quot sunt hodie in mundo, et mulieres non audent murmurare, sed clamant Christo. Et comuniter multi moriuntur morte mala, et singulariter moriuntur sine herede. "Quia per hec quis peccat, per hec et torquetur", Sapiencie, XI capitulo, 17. Peccavit enim matrimonio, et ibi torquetur. Et de hoc habetur in Psalmo XXVº, 8: "Domine, dilexi decorem domus tue, et locum habitationis glorie tue", etc. Nam decor est ista continencia» (AA, 310). Finalment, amb el suport de Jt 5, 9, s'hi afirma que Déu estima els qui exerceixen una justa presidència, és a dir, els poderosos que saben regir la cosa pública en favor del poble, com ara Llàtzer, prohóm que, segons IACOPO DA VARAZZE, *Legenda aurea*, cap. XCII («De sancta Maria Magdalena») tenia sota la seua autoritat «magnam Iherosolimorum partem» (vol. I, 704): «Tercia dileccio est iusta presidencia, quia Lazarus presidebat, et erat Rector in Ierusalem, et ut dixi, erat magnus dominus, et semper habuit bonum animum erga populum in pace, concordia, et procurare circa habundanciam Civitatis. Et ideo dicitur Iudicum, capitulo Vº, 9: "Cor meum diligit principes Israel", etc.» (AA, 310). Per la seua banda, el text de l'ed. de Colònia presenta algunes variants interessants tant respecte a *Quaresma* com respecte a AA. Diguem, en primer lloc, que novament ací la interpretació vicentina es basteix a partir d'una divisió rimada, tot i que segueix un ordre diferent del que hem pogut veure en els altres textos: així, s'hi parla en primer lloc de les *personas pure continentis* com Marta; en segon lloc, de les *digne penitentes* com Maria; i, finalment, de les *iuste presidentes* com Llàtzer: «Moraliter notandum est hic, quod in istis verbis, cum dicitur: "Diligebat Ihesus Martham et sororem eius et Lazarum", insinuat quod tria genera personarum diliguntur a Christo, per istas significata. Primo, personas pure continentis; secundo, personas digne penitentes; tercio, personas iuste presidentes» (Ed. I, 217). Quant a les primeres, el sermó explica que hi ha tres graus de continència: conjugal, lloada per sant Pau a He 13,4, on s'augura el judici sever de Déu als fornicadors

amada més que ls altres germans. Més val esser ignocent e no haver peccat, e esser obedient e no haver trespassat, *ceteris paribus*, valia més

i adúlts que no la serven; vidual, 1 Te 4,3 (no pas 1 Tm 4, com recull l'edició); i virginal, que, com afirma BEDA, *Homiliae*, 13 («In dominica secunda post Epiphaniam»; PL 94, 68. Cf. amb TOMÀS D'AQUINO, *Catena aurea, in Io.*, cap. 2 lectio 1), és superior als altres dos: «Primo, Christus diligit personas pure continentes, quod ostenditur ibi: "Diligebat Ihesus Martham", que semper fuit virgo, pura et continens. Sunt tamen hic notandi tres gradus continentie. Primus est coniugalis, qui est inter virum et uxorem, servantes modum et fidelitatem sibi invicem. Ideo dicit Paulus: "Honorabile connubium in omnibus", servando modum; "et thorus immaculatus", scilicet servando fidem. "Fornicatores enim et adulteros iudicabit Dominus", Ad Hebreos, ultimo. Secundus gradus est continentie vidualis: et iste est melior, quando cavet vidua ab illo actu; quia Deus non vult nisi inter virum et uxorem. Unde Apostolus: "Hec est voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineteis vos a fornicacione", I Thimotheo, IIII. Tercius gradus est puritas virginalis, que est melior aliis, qui est nunquam sensisse illud opus, nec corde desiderando, nec ore loquendo, nec opere tangendo, etc. Et in isto gradu erat Martha; ideo tantum diligebatur a Christo. De his tribus gradibus dicit Beda: "Bona est castitas coniugalis, melior [continentia] vidualis, sed optima puritas virginalis"» (*Ed.* I, 217-217v). Quant als penitents, el text colonés al·ludeix, com el ms. d'Aiora, a la paràbola de l'ovella retrobada que el bon pastor es posa a les espatlles, però és més explícit a l'hora d'identificar —amb l'ajuda d'Is 9,6— el bon pastor amb Jesucrist, que volgué carregar la creu a les espatlles per tal de redimir la humanitat: «Secundo, Dominus diligit personas penitentes, quod ostendit ibi: "Diligebat Ihesus Mariam Magdalenam", que fuit penitens, quam Dominus Christus dilexit magis post poenitentiam, quam ante, iuxta parabolam Luce, XV: "Quis ex vobis habet centum oves", etc. Nota: "imposuit humeris", et hoc quando in humeris portabat crucem: tunc "factus est principatus eius super humerum eius", Ysaie, IX» (*Ed.* I, 217v). Finalment, en abordar la dilecció divina per Llätzer, símbol dels bons presidents, hom detalla quines són les qualitats que hauria de tenir tota autoritat civil o eclesiàstica. En efecte, bo i partint de Jn 10, 1-2, s'explica que els bons senyors i prelats a) han d'accedir als seus càrrecs honestament, de manera merescuda, talment com els bons pastors entren al corral d'ovelles per la porta; b) en l'exercici de la seua autoritat, han de pensar sobretot en el bé dels seus súbdits, i no en el benefici propi, igual com un pastor diligent tindria bona cura del seu ramat; i c) han de reservar un terç de les rendes de què gaudeixen per alleujar la misèria dels més pobres i freturosos. Per contra, els mals senyors i prelats assoleixen els seus títols no pels seus mereixements, sinó per la via de la simonia, i es captenen com lladres en cerca de botí (cf. amb HUG DE SAINT-CHER, *In librum Ieremiae*, cap. XV: «Ad hoc autem quod boni sint Praelati, oportet eos ingredi per portas, scilicet, quod canonice eligantur. Aut aliter, fures essent et latrones, quia per ostium non ingrederentur in ovile ovium [...] Oportet etiam, quod sint portae, id est, alios introducentes in Ecclesiam per doctrina et exempli dilucidationem; et quod sint reges et principes, id est, bene se regentes et carni suae principantes ut scilicet, non regnet peccatum in corpore mortali eorum», *Opera omnia*, vol. IV, 225; TOMÀS D'AQUINO, *Super Evangelium S.*

que haver peccat; mas de sancta Maria Magdalena havia gran humili-
 tat, que no-s tenia per digna de esser davant nengú. Axí, la persona, 590
 com més humil és, tant és més exalçada; sancta Marta, que era verge,
 no havia tanta humilitat com havia sancta Maria Magdalena, ne sent
 Làtzer no fo tan humil. Los peccadors són enemichs de Jhesuchrist:
 fills de tan bon Pare, convertits-vos e humiliats-vos, axí com los richs!
 «*Sinite parvulos venire ad me*, que aquests vull». 595

La segona rahó. La volia per la gran penitència, que los germà e
 germana, puys no eren stats tan grans peccadós, no feyen axí penitèn-
 cia, e sancta Maria Magdalena XXX anys tota nua feu penitència, e
 cregueren los cabells, que la cobrien. Guarda quina penitència!

595 Sinite ... vull] Mc 10, 14: «Quos cum videret Jesus, indigne tulit, et ait illis:
 “Sinite parvulos venire ad me, et ne prohibueritis eos: talium enim est regnum Dei”»;
Peir., 569a: «Lexats-los vanir ab mi los infants, car de talls és lo Regna çalestial».

Ioannis lectura, 10, 1: «Mali vero pastores non intrant per ostium, sed per ambitionem, et potentiam saecularem, et simoniam; et isti sunt fures et latrones»). El predicador censura la hipocresia de molts d'ells: resen les hores i fan dejuni per tal de guanyar-se el favor diví, però no serveix cap mena de caritat amb el seu poble ni saben governar amb justícia, i serà això mateix el que Déu els retraurà arribat el dia del Judici, quan seran damnats eternament. Són, en definitiva, com el neci que es cobrí amb un escut per a protegir-se de les sagetes de l'enemic, però deixà el cos exposat precisament en la direcció des d'on li disparaven: «Tercio, diligit Deus personas iuste presidentes, quod ostenditur ibi: “Diligebat Ihesus Lazarum”, qui fuit presidens et dominus tercie partis civitatis Iherusalem. Dic quomodo domini et prelati diliguntur a Domino quando intrant per portam, etc. Secundo, quando vivunt honeste postquam sunt intus et curant plus de animabus quam de redditibus. Tercio, [quando] dividunt redditus in tres partes: pro se, pro familia, pro egenis; tales sunt iuste presidentes; secus de illis qui non intrant per portam, sed saltant per rapinam vel symoniam. Domini autem temporales, solum precipiendo iusticiam et eleemosynam possunt salvari; quoniam in iudicio non queret Christus a dominis temporalibus si dixerunt horas, si ieiunaverunt, sed queret ab eis si fecerunt iusticiam de criminosis, si conservaverunt populum in pace, si correxerunt peccata notoria. Sed multis dominis accidit ut stulto qui coepuit se de scuto, non tamen ab illa parte unde sagittebatur, sed ab alia: sic multi domini ponunt scutum devocionis sibi, sed non in illa parte unde veniunt sagitte reprehensionis: qui dicunt horas, audiunt missas multas, sed non curant de iusticia et pace, nec de correctione peccatorum, a Christo cum tamen sint de hoc reprehensivi. De dilectione ad bonos dominos, auctoritas: “Cor meum diligit principes”, Judicum, V» (*Ed. I*, 217v).

598-599 e¹ ... cobrien] La tradició hagiogràfica medieval va atribuir a la figura de la Magdalena trets i comportaments propis d'una altra dona que, com ella, després d'haver dut una vida llicenciosa abraçà la fe de Jesucrist i assolí la santedat: es tracta de santa Maria Egipcíaca, antiga meretriu d'Alexandria de qui es diu que redimí els seus pecats observant llargament una penitència extrema en una forest inhòspita. ROBERT GROSSETESTE, *La vie de sainte Marie Egyptienne*, vv. 677-680, explica, en efecte, que va

600 Més encara per altra virtut la amava Jhesuchrist: per prudència, que la persona que és stada enganada {194v} és pus cautelosa; ella,

romandre en aquell indret trenta o quaranta anys, durant els quals només s'alimentà de les viandes que Déu li enviava mitjançant uns àngels. Vivia tota nua, tot i que amb el pas del temps els cabells li havien crescut tant que cobrien completament el seu cos, antigament bellíssim i que ara palesava els estralls de la vida a la intempèrie: «Plus de quarante anz ala nue / ne fu merveille sert mossue [...] Pus fu trente anz on ne manga / si langle deu ne lui porta [...] Environ li estoit sa crine / si blanche cum peil dermine. / Li blanc cheveus e li deugez / lui avalerent deska piez [...] Desuz pareit la char broille / su soleil et de la grant gelee» (ed. a cura de Matthew COOKE, Londres, J. R. Smith 1852, 84-90; cf. amb les versions de la llegenda publicades a Peter DEMBOWSKI, *La vie de Sainte Marie l'Egyptienne: versions en ancien et en moyen français*, Ginebra, Droz 1977). Sembla, doncs, que la vida de l'Egipcíaca va contaminar els relats sobre la de la Magdalena (Daniel ARASSE, «Il vello di Maddalena», dins *La Maddalena tra sacro e profano*, ed. a cura de Marilena MOSCO, Florència, Casa Usher 1986, 58-59; Ilse E. FRIESEN, «Saints as Helpers in Dying: the Hairy Holy Women Mary Magdalene, Mary of Egypt, and Wilgefortis in the Iconography of the Late Middle Ages», dins *Death and Dying in the Middle Ages*, ed. a cura d'Edelgard E. DUBRUCK – Barbara I. GUSICK, Nova York, Peter Lang 2001, 239-256); de fet, en l'art medieval abunden les obres pictòriques i escultòriques que representen la segona com una dona coberta de cap a peus pels seus cabells i flanquejada per àngels (Penny H. JOLLY, «Publics and Privates: Body Hair in Late Medieval Art», dins *The Meanings of Nudity in Medieval Art*, ed. a cura Sherry C. M. LINDQUIST, Farnham, Ashgate 2012, 183-206; Roberta MILLIKEN, *Ambiguous Locks: An Iconology of Hair in Medieval Art and Literature*, Jefferson, McFarland 2012, 185-212). En les nostres lletres, la *Istòria de la gloriosa santa Magdalena* de JOAN ROÍS DE CORELLA explica així la penitència duta a terme per la santa: «O, cosa de maravella excel·sa! Que, portant en lo món angèlich vida, passà trenta anys la çeràficha santa, sens pendre refecció de corporal vianda; sinó que, set ores del dia, innumerables àngels, levant lo seu cos, lo pujaven a la celestial espera; e, consumptes les humils pobres vestidures, aquells cabells que havien exugats los sagrats peus, en tan gran longitud crexent augmentaren, que pogueren, fins en terra, de la gloriosa santa cobrir la perssona» (*Obres de Joan Roïç de Corella*, ed. a cura de Ramon MIQUEL I PLANAS, Barcelona, Biblioteca Catalana 1913, 344; vegeu, sobre aquesta obra, l'estudi de Joaquim JUAN-MOMPÓ, «“O, dona ja no dona”: la *Història de la Gloriosa Santa Magdalena* de Joan Roïs de Corella. Fonts i originalitat», dins *Homenatge a Arthur Terry*, ed. a cura de Josep MASSOT I MUNTANER, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1999, 115-144).

601-607 ella ... menjar} Ferrer parla d'aquesta actitud esquivada vers els homes en una altra peça dedicada a la Magdalena: «Què vol dir condigna penitència? Que sie per contrari al peccat. E com? Ella, de primer, anave axí ab lo cap alt, guardan los hòmens, e en cabells; e après la conversió cobrí lo seu cap ab lo mantell» (S2, 194). En el mateix sermó el dominic exhorta també les dones del públic a imitar aquest comportament de la santa, i els pares a protegir l'honoradesa de les seues filles: «Moralment, haveu exemple, vosaltres, dones, que no vullau guardar ne besar los hòmens, mas guardau-vos d'ells, encara que sie vostre germà; quan ve a vostra casa, prenet-li la mà hun poch, solament los dits teses, que per besar molts de mals se'n han seguits, axí com de Herodes

no guardant, caygué, e puys, com fon llevada, jamés no guardà hom en la cara, ne a sent Johan, ne a sent Làtzer; quant pensava que guardar hom era stada ocasió, no volia guardar home. Axí, filles, en gran oy deveu haver hòmens: no guardar-los en la cara. Dix una peccadora penitent: «No so digna que veja hòmens; metets-me en hun moniment, e per hun forat donau-me a menjar». *Sapiencie*, V^o 6°: no amen Déu sinó aquells qui-s guarden. Consell és de sent Pau: «*Qui non potest continere, nubat*», mas més val casar que cremar; mas lo que coneix

604 volia] volie Q Q2. | 605 Dix] *add. h ms.*

607-608 no ... guarden] No es veu de quina manera, sinó molt indirectament, poden al·ludir aquests mots a Sa 5. Vegeu, però, Jn 14,21, que el sant sembla citar bo i operant-hi una petita alteració semàntica, perquè el pas evangèlic fa qüestió dels qui *guarden* o serven els manaments divins, no dels qui es *guarden* o eviten —com la monja de l'exemplum tot just invocat pel valencià— d'exposar-se a les temptacions del món: «Qui habet mandata mea, et servat ea: ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo: et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum»; *Peir.*, 627c: «Qui ama mi, la mia paraula guardarà e servarà, e aquell és qui ama mi. E si algú ama mi, serà amat per lo meu Pare, e yo amaré aquell, e manifestaré a ell mi mateix». 608-609 Qui ... cremar] 1 Co 7,9: «*Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri*»; *BV*: «Però si no poden guardar continència, que es casen, perquè val més casar-se que cremar-se».

qui escapçà a sent Johan Babbista, etc. [...] E per ço vosaltres, pares e mares, guardat vostres filles, erudit-les en lo serví de nostre senyor Déus» (S2, 191). Vegeu la mateixa amonestació a fra ÍÑIGO DE MENDOZA, *Coplas de Vita Christi*: «Por la gigante maldad / del vicio que aquí non nombro, / en tan flaca humanidad / sienpre la virginidad / esté la barba en el onbro, / y la que quiere guardarse / de enturbiar su claro nombre, / así cure de ençerrarse / que tenga cierto espantarse / cada vez que viere onbre» (*Cancionero*, ed. a cura de Julio RODRÍGUEZ-PUÉRTOLAS, Madrid, Espasa Calpe 1968, 6). Quant a l'exemplum de la donzella penitent emmurada per tal d'evitar les temptacions del món, amb què Ferrer reforça el seu consell a les dones, vegeu ARNAU DE LIEJA, *Recull d'exemples i miracles ordenat per alfabet*, 14: «Una puncella la qual havia nom Alexandria se més e enclòs dins en una gran tomba o sepulcre de pedra, e donaven-li de menjar et ço que havia mester per I petit forat, e stech alli X anys. E dins aquells X anys jamés no veé hom ne fembra ne mostrà la sua cara a negun; e del forat un poch atràs ella comptava la rahò per què s'era mesa dedins a aquells qui li ho demanaven, e deya: "Un hom reebé una vegada gran scàndel en veure a mi, e per tal que no s'entristesca am més star tancada en aquesta tomba tota la mia vida, e per tal que no noga a la mia ànima, la qual és feta e formada a la semblança de nostre senyor Déus". E quant li demanaven con podia viure tancada en tal stret loch, ella los deya: "Jo-m leu a matines e fas la mia oració, e acabada la oració per no star ociosa fil una pessa; e après torn fer oració e contemple en les obres dels patriarches, e dels profetes, e dels sancts apòstols e màrtirs e confessors. E après meng pa e aygua, e quant és vespre do laors e gràcies a nostre senyor Déus Jhesuchrist: e axí sper la fi de la mia vida en paciència"» (ed. a cura de Josep-Antoni YSERN, Barcelona, Barcino 2004, vol. I, 165-166).

610 que-s pot abstenir, més val no fer matrimoni, mas partiu-vos de tot hom del món, ne visitar, ne voler veure.

A la terça part, causa *principal efectiva*: «*Voce magna clamavit: "Lat-zare, veni foras!"*». Vejam com. Axí com per amor de aquelles beneytes germanes fos Jhesuchrist mogut de pietat, dix: «Llevau-me la pedra».

615 Sancta Marta dix: «Senyor, per què obrir? Que ja put». E dix Jhesuchrist: «E no t'he dit que si creus, veuràs la glòria de Déu?». E havia- y gran gent, e tot hom estava ab los nasos tapats. E Jhesuchrist, axí com si no sentís res, com lo moniment fo ubert, feu gràcies a Déu lo Pare, mostrant que era hom, e en quant hom que era menor a Déu: 620 «Yo sé, Senyor», dix la persona del Fill {195} a la persona del Pare:

617 estava] stava Q Q2.

614-616 dix ... Déu] Jn 11,39-40: «Ait Jesus: "Tollite lapidem". Dicit ei Martha, soror ejus qui mortuus fuerat: "Domine, jam foetet, quatruiduanus est enim". Dicit ei Jesus: "Nonne dixi tibi quoniam si credideris, videbis gloriam Dei?"»; *Peir.*, 625c: «e Jhesús dix: "Levats la pedra!" E Marta dix: "Senyor, ja put, car ga és de quatre dies". He Jhesús li dix: "¿No t'he dit yo que sy creus veuràs la glòria de Déu?"». 617-623 E ... vós] Jn 11,41-42: «Tulerunt ergo lapidem: Jesus autem, elevatis sursum oculis, dixit: "Pater, gratias ago tibi quoniam audisti me. Ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum qui circumstat, dixi: ut credant quia tu me misisti"»; *Peir.*, 625c: «E levaren la pedra, e Jhesús levà los ulls al cel e dix: "Pare, gràcies te faç car m'às hoit. Yo sé que tota ora m'ous, mas per lo poble qui gir entorn està ho dich, que cregua que tu m'has tramès"».

612-614 A ... pedra] Ed. Colònia: «In hac suscitacione Lazari, Christus servabat sibi V ceremonias. Prima fuit quando fecit aperiri sepulchrum: "Si tollite lapidem", etc.» (*Ed.* I, 217v). 612 A ... efectiva] Comença ací la darrera part del sermó, dedicada a la causa eficient (ARISTÒTIL, *Física*, II, 3; *Metafísica*, V, 2) de la resurrecció de Llätzer, Jesucrist, i al significat teològic dels actes que aquest duqué a terme per tal d'obrar el miracle. L'ordre de retirar la pedra del sepulcre constitueix el primer dels cinc actes acomplerts per Jesús en la resurrecció de Llätzer. 615 put] Més explícita que el sermó en català, l'ed. de Colònia afegeix en aquest punt: «totaliter scaturizat de vermibus» (*Ed.* I, 217v). 616-623 E ... vós] El segon acte protagonitzat per Jesús en l'execució del miracle és l'oració al Pare. En l'ed. de Colònia es precisa que no fou la natura divina de Jesús, sinó la humana, inferior al Pare, la que féu aquesta pregària: «Secunda cerimonia, quando Ihesus elevavit oculos versus celum et dixit: "Pater, gratias ago tibi", etc, quia in quantum homo, est minor Patre, ideo orabat, quia in quantum Deus non oportebat» (*Ed.* I, 217v). Vegeu aquesta mateixa idea a TOMÀS D'AQUINO, *Super Evangelium S. Ioannis lectura*, 11, 6: «Quod autem dicit quoniam audisti me, si exponatur de Christo, secundum quod homo, non habet difficultatem: sic enim Christus minor patre erat, et secundum hoc competit sibi orare patrem, et exaudiri ab eo»; cf. amb *Catena aurea, in Io.*, 11, 7.

«Yo sé, Senyor, que tots temps [me hoïu], e axí, Senyor, plàcia a la vostra divinitat que aquest miraccle faça, que coneguen que so tramés per vós». E de fet, mostrant-se que era Déu verdader, dient e cridant: «Làtzer, vine defora!». Aquí parlava no al cors, mas a la ànima de aquell que era en lo lim de infern. Pensats que quant fon hoïda en 625

621 me hoïu] *om. ms.* Ens permetem la introducció d'aquesta esmena, que sembla no solament òbvia, si tenim en compte la procedència evangèlica del passatge, sinó també necessària per tal de fer el text intel·ligible. | 622 divinitat] dignitat divinitat *ms.*

623-627 E ... Senyor] Si l'oració de gràcies adreçada al Pare demostra la humanitat de Jesús, el crit poderós i imperatiu adreçat a Llätzer prova la seua divinitat; es tracta del tercer acte protagonitzat pel Messies en aquest episodi. A l'ed. de Colònia s'explica que aquest crit no interpel·lava el cos corrupte de Llätzer, sinó la seua ànima (cf. amb TOMÀS D'AQUINO, *Super Evangelium S. Ioannis lectura*, 11, 6: «Et ideo clamat, quasi animam ex longinquo evocans in tumulo non existentem»), que es trobava als llimbs: «Tercia ceremonia, quando voce magna clamavit: "Lazare, veni foras"; et non loquebatur corpori corrupto, quia nichil audiebat, sed loquebatur anime in lyombo sanctorum patrum existenti, ut creditur, quia sanctus homo erat, et statim prodiit foras» (*Ed. I*, 217v). La mateixa idea es troba al text d'Aiora, que al·ludeix, com la versió catalana del sermó, a la reacció dels habitants dels llimbs en sentir la veu de Jesús: «Non loquebatur corpori, sed anime. Circa hoc potestis devote contemplare, nam quando ista vox Iesu Christi fuit audita in Inferno, quomodo anime aliorum dicebant: "Comenda nos in gracia ipsius"» (*AA*, 311). ISABEL DE VILLENA, *Vita Christi*, cap. 130, narra també —més detalladament que sant Vicent— com els sants pares van demanar a l'ànima de Llätzer que en retornar al món dels vius intercedís per ells davant Jesucrist. Segons la versió oferida per l'abadessa, aquest respongué la petició transmesa pel ressuscitat assegurant-li que dins quinze dies descendiria personalment a l'infern i posaria fi a la seua captivitat: «lo pare Adam e tots los altres qui eren en los lims, hoïda la veu de sa senyoria e coneguda aquella, se eren alegrats de infinit goig, dient tots: "Lätzer, per mercè! Pus vos mana tornar al món, siau procurador de nosaltres; e, com sereu davant sa Magestat, adora aquella en persona de tots, suplicant sa clemència que s'acorde de nosaltres e que prestament vulla devallar a rompre lo càrre de la nostra longa e dura captivitat". "E yo, Senyor, acceptí la procura d'ells, vista la gran dolor e angústia en què stan, la qual no pot esser creguda sinó per mi, qui ab los propis ulls de la ànima la he vista; perquè suplique la clemència vostra haja pietat de aquells catius, qui la misericòrdia vostra invoquen nit e dia". E lo Senyor, ab molta amor, manà a Làtzer que·s levàs de terra, e abraçà'l e besà'l, mostrant-li molta familiaritat, dient-li: "Bé siau vengut, Làtzer. Yo us he tornat a vida per confortar la fe dels dexebles meus e de tots los crehents, e per consolació de vostres germanes, qui de la mort e absència vostra restaven molt desconsolades. Al que·m dieu de part de Adam e dels fills seus, vos responch que dins quinze jorns yo seré ab ells, e deliurarlos he de totes les dolors sues"» (ed. a cura de Ramon MIQUEL I PLANAS, Barcelona, Biblioteca Catalana 1916, vol. II, 156-157). Ferrer torna a parlar de les experiències de Llätzer als llimbs en un altre sermó en què, tot desenvolupant una idea de procedència pseudo-agustiniana (*Sermones*, 96 [«Rursus in Evangelii Joanni, cap. XI, 1-44, de

lo lim de infern aquella paraula, pensau que digueren los beneys e sants pares: «Làtzer, comana-ns en gràcia del Senyor». La anima saltà del lim de infern, e mes-se en lo cors, que era ligat ab faxes de li, peus e mans, e axí ligat saltà defora. Vet com Jhesuchrist s'és mostrat hom
 630 fahent oració, e s'és mostrat Déu, manant. Axí, tu, moro, creu en lo Evangeli: no digues que és mudat! E dix Jhesuchrist aprés: «*Solvite*

627-629 La ... defora] Cita parcial de Jn 11,44: «Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes, et manus institis, et facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Jesus: “Solvite eum et sinite abire”»; *Peir.*, 625c: «Encontinent se levà aquell, e tenia ligades les mans e los peus ab cordes, e la sua faç ab lo sudari. Dix Jhesús: “Desligats-lo, e jaquits-lo anar!”». 631-632 E ... nengú] Se cita ací la part de Jn 11, 44 abans omesa.

suscitatione Lazari]: «dum convivis interrogantibus tristia loca poenarum, sedesque alta nocte semper obscuras, Lazarus indicat diligenti narratione per ordinem», *PL* 39, 1929; cf. amb PERE COMÈSTOR, *Historia scholastica, Historia evangelica*, cap. CXXVI, *PL* 198, 1597; ZACARIES CRISOPOLITÀ, *De concordia evangelistarum*, III, cap. CXXXVII, *PL* 186, 438; HUG DE SAINT-CHER, *In Evangelium secundum Iobannem*, 11, *Opera omnia*, vol. VI, 359), afirma que el de Betània explicà punt per punt a molts amics i coneguts tot el que havia vist a l'altre món: «Diu sent Agostí que Làtzer contave les coses de l'altre món, que havie vist les ànimes en infern que morien sens la fe de Jesuchrist, com les turmentaven los dyables. Contave com estaven les ànimes en purgatori en una gran bassa de foch clar actiu, contave com estaven en infern les ànimes dels infants no bategats, mas no eren turmentats. Contave dels sants e santes de paraís, com estaven en aquella glòria, en aquells plaers. E quiscú deye: “Haveu vist mon pare?” “Hoc”. E lo pare: “Haveu vist mos fills?” “Hoc, que tots són en paraís, per ço com moriren petits e bategats, e pregunen per vós”. Dehie la muller: “Haveu-me vist mon marit?” “Hoc, en infern lo trobareu, dapnat per la tua ufana e per les tues oradures”, etc» (S5, 239). 630-631 Axí ... mudat] Nova exhortació als musulmans presents a l'auditori. Els polemistes musulmans asseguraven que la fe dels cristians es basava en textos corruptes, plens d'errors i de manipulacions. Així, la *Tuhfa* d'ANSELM TURMEDA, II, 1, explica que els mateixos quatre evangelistes van deturpar en els seus escrits la doctrina donada per Jesús. Cf. amb RICCOLDO DE MONTECROCE, *Improbatio Alcorani*, cap. 15, on es diu que els musulmans acusen els jueus d'haver corromput els llibres de l'Antic Testament i els cristians d'haver fet el mateix amb els del Nou Testament: «Et dicunt sarraceni quod iudei corruerunt libros Veteris Testamentum et christiani corruerunt Evangelium et libros Novi Testamenti, et quod nihil veritatis remansit in mundo de scripturis nisi quantum est in Alchorano» (s. f.). 631-632 E ... desligaren-lo] A l'ed. de Colònia es precisa que el cos de Làtzer estava amortallat d'acord amb el costum dels jueus, amb les mans i els peus lligats amb benes: «Quarta cerimonia, quando dixit: “Solvite eum”, quia erat ligatus institis in manibus et pedibus, secundum morem iudeorum» (*Ed.* I, 217v). Cf., per exemple, amb HUG DE SAINT-CHER, *In Evangelium secundum Iobannem*, 11: «Ligatus manus et pedes institis, secundum morem iudaeorum» (*Opera omnia*, vol. VI, 357); TOMÀS D'AQUINO, *Super Evangelium S. Ioannis lectura*, 11,6: «Quantum autem ad dispositionem resurgentis, dicitur ligatus, idest habens ligatas

eum», e desligaren-lo. Ara dix: «Lexats-lo anar, no l'empaig nengú»; pensats que vench a Jhesuchrist a fer-li gràcies. *Ecce la causa effectiva principal.*

Què volen dir les cinch coses que servà Jhesuchrist en resuscitar sent Llätzer? Aquelles deu servir lo confessor. *Prima*, que us deu obrir lo monument, que n'ysque la pudor: que monument és persona peccadora, cuberta de podrimers de peccats. Veurets hòmens bé arreats e vestits, e, dins, la ànima està podrida. Havem-ne auctoritat: {195v} «*Similes estis sepulchris dealbatis*» (*Mathei, XXIII*^o). Axí, llevats-ne la pedra, ço és, la vergonya de confessar. Açò és la confessió, e és pedra dura, e poreu dir: «*Sepulchrum patens est guttur eorum*».

641 ço ... pedra] *om. Q Q2. Restituim el passatge d'acord amb el text base.*

640 Similes ... dealbatis] Mt 23, 27: «Vae vobis scribae et pharisaei hypocritae, quia similes estis sepulchris dealbatis, quae a foris parent hominibus speciosa, intus vero pleni sunt ossibus mortuorum, et omni spurcitia!»; *Peir.*, 572b: «Guay a vós, letrats, ypòcrites, alls fariseus, que sots semblants alls monuments pintats, qui sèmban dafora presiosos e dedins són plens de hòmens morts e de tota lagesa». 641-642 Açò ... eorum] Rm 3, 13: «Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant: venenum aspidum sub labiis eorum»; *BV*: «La seua gola és un sepulcre obert, la seua llengua trama enganys; porten als llavis verí d'escurçó».

manus et pedes institis, idest fasciis, quibus antiqui mortuos involvebant, et facies eius sudario erat ligata, ne scilicet horrorem faceret». 632-633 Ara ... gràcies] Es tracta del cinqué i darrer acte de Jesús: ordenar als presents que deixen caminar lliurement Llätzer. 633 pensats ... gràcies] El text d'Aiora diu que ho feren les germanes de Llätzer i la resta dels presents: «Potestis cogitare si sorores eius et alii omnes, qui erant presentes, quantas gracias Christo fecerunt» (*AA*, 311). Cf. amb la *Vida de Jesucrist* de FRANCESC EIXIMENIS, ll. IX, cap. 38, que sí que narra aquesta acció de Llätzer: «E açò fet Llätzer exí del monument faent gràcies al Salvador ell e ses germanes» (Biblioteca Universitària de València, ms. 209, CCLXXXVIIIr).

635-642 Què ... eorum] Simbòlicament, Llätzer representa l'ànima del pecador, que és rescatada del pecat mortal en què es troba —l'infern— i retorna a la gràcia de Déu —la vida— mitjançant el penediment sincer i els bons oficis del sacerdot, administrador del sagrament de la penitència. La identificació simbòlica entre el confessor i Jesucrist és un *topos* de l'hermenèutica teològica patristica i medieval: vegeu, per exemple, AGUSTÍ D'HIPONA, *In Ioannis evangelium tractatus*, 49, 24 (*PL* 35, 1756; cf. amb TOMÀS D'AQUINO, *Super Evangelium S. Ioannis lectura*, 11, 6); GREGORI MAGNE, *Moralia*, II, ll. XXII, cap. 15 (*PL* 76, 231); ROBERT PULLEN, *Sententiae*, ll. V, cap. 13 (*PL* 186, 840); PERE ABELARD, *Sermones*, 8 (*PL* 178, 440); GUILLEM D'ALVÈRNIA, *Postillae maiores totius anni*, «Feria sexta post Dominica IIIa Quadragesimae»: «Expositio moralis: [...] Per hunc Lazarum languentem potest significari quilibet patiens gravem tentationem [...] Per Iesum autem, qui salus interpretatur, praedicator vel confessor salutem animarum sitiens signatur; qui peccatorem non solum mortuum reperit per culpam, sed etiam aliquando foetentem per infamiam et sepultum sub

La gent se tapave lo nas, mas no Jhesuchrist. Doctrina a confes-
 645 sors: guardats que no mostreu fastig, ne scopir al peccador, que si lo
 confessor no-s regís cautelosament, tanquar-li ha lo moniment, que
 no voldrà pus dir; mas fets axí com Jhesuchrist, que no-s tapà lo nas,
 ne·n feu res aparés. «*Non abominaberis idumeum, quia frater tuus est*»
 (*Deuteronomini, XXIII°*); lo idomeu vol dir «sangonós»; egipeu vol dir
 650 «tenebrós». E vullats-los complaure en ratifficar-los e dar-los esforç,
 e no haver-ne abominació, que peccador est stat axí com ell: «*Debe-*
mus nos firmiores esse» (*Ad Romanos, XV° c^o*). Los confessors, encara que
 sien sants, no-s deuen moure hoynt en la confessió los peccats del con-
 fessor.

643 tapave] tapava Q Q2.

lapide per obstinationem; et tamen, Deo principaliter operante, sic per bonam intentionem reductum eum ad vitam gratiae, per quod non solum tollitur obstinatio et mors culpa, sed etiam infamiae foetor, et suavis odor reddiur bonae famae» (ed. Lió, Jean Frellon 1556, 172). Talment com Jesucrist amb Llätzer, el confessor duu a terme cinc actes durant el sagrament de la penitència, el primer dels quals consisteix a apartar de la boca del peccador la vergonya, equiparada amb una pedra feixuga que barra el pas a la confessió dels pecats, secretament soterrats al sepulcre de l'ànima (cf. amb HUG DE SAINT-CHER, *In Evangelium secundum Iobannem*, 11, que també compara amb el sepulcre de Llätzer la boca del peccador reticent a confessar-se, tot i que en aquest cas la pedra que l'obstrueix són les excuses que al·lega per a no fer-ho o l'obstinació del seu cor: «*Erat autem spelunca, et lapis superpositus erat ei*». Spelunca est ipsum peccatum, quod est profundum per desperationem vel culpae magnitudinem, et obfirmatur per excusationem, quod est quando lapis excusationis et defensionis superponitur. Vel lapidem, id est, obstinationem cordis, vel excusationem oris. Quasi dicat: «*Accusate vos per confessionem*»», *Opera omnia*, vol. VI, 357). Cf. amb l'ed. de Colònia, en què l'al·lusió de la versió catalana als homes ben «arreats e vestits» però d'esperit corrupte és desenvolupada una mica més extensament: en aquest cas, se'ns parla dels laics i —sobretot— dels eclesiàstics que encobreixen els seus vicis sota la capa de respectabilitat que els confereixen les seues vestidures i els seus abillaments (*Ed. I*, 217v-218). 641-642 Açò ... eorum] Cf. amb l'ed. de Colònia, en què és més explícita la identificació entre els qui es confessen i els sepulcres oberts de què es parla al salm: «*Et de illis qui confitentur peccata eorum clare, potest dici illud: "Sepulchrum patens est guttur eorum"*, Psalm 5, v. 11» (*Ed. I*, 218).

643-653 La ... confessor] De la mateixa manera que Jesucrist no es va tapar el nas quan obriren el sepulcre de Llätzer, el sacerdot no ha de fer cap gest que denote fàstic o rebuig mentre escolta la confessió del peccador, per molt repugnants que siguen els seus pecats. No pot, així, ni tossir ni escopir, quelcom que es detalla molt clarament a les summes i els manuals penitencials, textos que, per altra banda, solen recomanar també als confessors que no miren als ulls el confessant, especialment si es tracta d'una dona: vegeu, per exemple, la *Summa penitentiae Fratrum Predicatorum*: «*Sacerdos etiam audiens peccatorem caueat ne ipsum respiciat in facie et maxime respici possit et precipue si*

La segona cosa que feu puys fo lo moniment ubert, feu oració; e axí, lo peccador, quant s'és confessat, deu fer oració. E diu lo con- 655

est mulier. Caueat autem a cachinno et risu et ne spuere uelit cum audierit peccata, nisi forte tusseat» (Joseph GOERING – Pierre J. PAYER, «The *Summa penitentiae Fratrum Predicatorum*: A Thirteenth-Century Confessional Formulary», *Mediaeval Studies*, 55 [1993], 26); GONZALO DE ALBA, *Liber synodalis*: «Habeat autem sacerdos sollicitudinem et diligentiam ne dum audit confessionem respiciat in confitentem [...] et si peccatum horribile dixerit, non spuat, nec caput uertat nec faciem huc uel illuc, nec nutum uel signum aliquod faciat, nec aliquod uerbum proferat, per quod peccatorem abhomet, nec increpet quousque omnia dixerit, quia forte, si subito audito peccato increparet eum, alia peccata forte maiora dimitteret; caueat etiam a cachinno et risu, et ne spuere uellit cum audierit peccata, nisi forte tussire habeat» (*Synodicon Hispanum*, 4. *Ciudad Rodrigo, Salamanca y Zamora*, ed. a cura d'Antonio GARCÍA, Madrid, Biblioteca de Autores Cristianos 1987, 98). A més d'evitar, doncs, les gesticulacions inoportunes, el confessor ha de tenir present que, tot i ser un ministre de Déu, també és humà i no està exempt de pecat, per la qual cosa no ha menysprear ni abominar interiorment el pecador, una lliçó que sant Vicent subratlla amb l'ajuda de dues citacions bíbliques: Dt 23, 7 i Rm 15, 1. Quant a la citació de Dt, Ferrer associa els gentilicis *idumeu* i *egipci* amb els adjectius «sanganós» i «tenebrós», respectivament, tots dos referits al pecador, d'acord amb una interpretació que es pot llegir, per exemple, a BERSUIRE, *Dictionarium seu repertorium morale*, s.v. «Idumea. Idumeus»: «Interpretatur autem Idumea rufa vel sanguinea, rubea vel terrena. Igitur per Idumeam possunt intelligere statum hominis poenitentis. Et primo dico quod Idumea potest significare statum sincere poenitentiae. Poenitentia enim dicitur rubea, propter ignem, dolorem seu fervorem qui sit in contritione. Sanguinea, propter colorem roseum qui sit in uerecundia confessione» (vol. II, 231); s.v. «Aegyptus»: «Aegyptus enim interpretatur tenebrae. Et ideo signat mundum in quo est tenebrositas errorum. Signat poenitentiae statum, qui est tenebrositas humiliatorum. Signat peccatorem vel peccatum, quia est tenebrositas vitiorum. Signat infernum, ubi est tenebrositas tormentorum» (vol. I, 18). Cal remarcar que el passatge veterotestamentari és emprat al pseudo-bonaventurià *Confessionale*, cap. I, part. IIII: «Non debet etiam confessor poenitentis horrere peccata, quantumcumque enormia, turpia, magna, inaudita vel inusitata sint, quia, ut dicit Ioannes: “Qui sine peccato est vestrum, primus in illam mittat”. Aut enim confessor fuit, vel est vel erit, aut esse potuit, in similibus peccatis vel maioribus. Unde praecepit Deus: “Non abominaberis Idumaeum”, id est peccatorem rubore confusionis dignum, “quia frater tuus est, vel Aegyptium”, id est peccatorem peccatorum angustiis tribulatum. Idumaeus namque rufus vel rubens interpretatur, aegyptius angustia sive tribulatio» (*Sancti Bonaventurae opuscula*, París, Nicolas Vivenay 1647, vol. I, 49). Com és obvi, la cautela que sant Vicent aconsella al confessor té per objectiu evitar que el pecador, avergonyit en comprovar la reacció del seu interlocutor, tanque el monument, és a dir, que calle i no explique tots els seus pecats com caldria. Cf. amb l'ed. de Colònia, on s'al·ludeix més explícitament a aquest perill: «Et tantus exibat fetor, quod omnes claudebant sibi nasum nisi Christus, qui stabat ac si nichil sentiret. In quo instruuntur confessores, quod quando audiunt peccata fetida et gravia, non

fessor: «*Absolutionem et remissionem etc.*». Après mana, per auctoritat, que-s leve: vol dir que imperativament mana lo confessor: «*et auc-*

ostendant fastidium, nec expuendo nec suspirando, ne peccator verecundetur et non audeat dicere peccata, dicendo: “Quid faceret si dicerem aliqua peccata maiora?”. Sed debet audire patienter et cooperire faciem et ipsum animare ut dicat peccata et non verecundetur. Ideo dicit Scriptura confessori: “Non abhominaberis ydumeum”, id est peccatorem sanguinolentum, “quia frater tuus est; nec egiptium”, id est peccatorem tenebrosus, quia etiam fuisti peccator. Ideo, Apostolus: “Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere”, Ad Ro., XV» (*Ed. I*, 218). Vegeu també el text d’Aiora, que cita tot just la *Summa* a propòsit de la inconveniència dels sospirs i les escopinnyades per part del confessor, i fa al·lusió explícita a la prohibició d’esguardar les confessants per tal d’evitar qualsevol mal desig (*AA*, 311).

654-656 La ... etc] Igual com Jesucrist va adreçar al Pare una oració de gràcies davant el sepulcre de Llätzer, durant el sagrament de la penitència cal pregar a Déu perquè vulga perdonar els pecats comesos pel confessant. Concretament, els mots del confessor citats per Ferrer («*Absolutionem et remissionem etc.*») corresponen a una de les clàusules que fan part de la *forma absolutionis*, fórmula absolutòria que a l’Església medieval no era uniforme i que, per tant, les fonts del període reproduïen amb moltes variants: vegeu, per exemple, com ho fa el *Confessionario* castellà del segle XV, versió abreujada del *Libro de las confesiones* de MARTÍN PÉREZ: «Ante que lo absueluas preguntale si se duele de sus pecados e si se arrepiente d’ellos, si propone e tiene en su voluntad de se partir d’ellos de alli adelante e de pagar lo que deue sin detenimiento alguno [...] E si dixere a todas estas cosas que si, absuelualo en esta manera: “*Misereatur tui omnipotens deus e dimissis omnibus peccatis tuis perducatur te ad uitam eternam. Amen. Indulgentiam e absolutionem omnium peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens e misericors deus. Amen. Domnus ihesus cristus qui habet plenam potestatem ipse te absoluat e de auctoritate eiusdem domni nostri ihesu cristi e beatorum apostolorum eiusden petri e pauli qua fungor absoluo te ab omnibus peccatis tuis michi modo confesis e ab aliis oblitis neglecto e ignoratis ac circumstantiis eorunden. Item absoluo te ab aliqua sententia excommunicationis si forte incurristi e ab omnibus perturbacionibus eius e restituo te vnitati fidelium e sacramentis sante romane ecclesie. In nomine patris et filii e spiritus santi. Amen*”. Esta particula annadida: “*iterum absoluo te ab aliqua sententia*” e cetera, se annade por cavtella e por rrazon del partiçipar con los descomulgados» (*Confessionario: Compendio del Libro de las confesiones de Martín Pérez*, ed. a cura d’Hélène THIEULIN-PARDO, París, Les Livres d’e-Spania 2012, 163). Cal tenir en compte el caràcter deprecatori que posseeixen tant l’oració «*Indulgentiam, absolutionem et remissionem [...]*» com la que la precedeix, «*Misereatur tui omnipotens Deus [...]*», atés que, en tots dos casos, el sacerdot actua principalment com a intercessor entre Déu i el pecador, per al qual demana perdó i misericòrdia; ara bé, segons TOMÀS D’AQUINO, *Summa Theologiae*, IIIa, q. 84, a. 3, ad 1, per elles soles aquestes peticions no eren suficients per a manifestar l’absolució dels pecats del confessant: «Unde in sacramentali absolutione non sufficeret dicere, “*misereatur tui omnipotens Deus*”, vel, “*absolutionem et remissionem tribuat tibi Deus*”, quia per haec verba sacerdos absolutionem non significat fieri, sed petit ut fiat»; calia, doncs, que anessen acompanyades de la fórmula indicativa «*Ego te absolvo*», més eficient en aquest sentit, ja que al·ludia a

toritate {196} *michi comissa, ego te absolvo*», e ve'l-te resuscitat. Aprés diu: «Deslligat-lo». Dien los theòlechs que l'om en la absolució del

l'autoritat de l'Església per a perdonar els pecats, originalment conferida per Jesucrist a sant Pere (Mt 16,19). Potser això explica la manera de procedir de Ferrer en aquesta part del sermó: ara estableix un paral·lelisme entre el segon acte de Jesucrist, l'oració de gràcies amb què la seua natura humana demana al Pare que permeta la resurrecció de Llätzer, i les fórmules deprecatoriès amb què el confessor demana a Déu l'absolució del pecador; tot seguit, associarà el tercer acte de Jesús, l'exhortació imperativa amb què la seua natura divina ordena a Llätzer eixir del sepulcre, amb la major autoritat de l'«*Ego te absolvo*», que fa palesa la «resurrecció» del pecador, és a dir, el perdó dels seus pecats. Cf. amb l'ed. de Colònia, on el paral·lelisme entre Crist i el confessor és més clarament enunciat i se cita en aquest punt Jm 5, 16: «Secunda cerimonia fuit quando Christus oravit, in quo ostendit quod facta confessione, confessor debet orare dicendo: “*Misereatur tui*” usque “*absolutionem*”, etc. “*Dominus Ihesus Christus*”, etc.; et sic cor peccatoris disponitur ad contricionem et ad bonum propositum abstinendo a peccatis, Jacobi, V: “*Confitemini alterutrum peccata vestra*”, scilicet laici, presbiteris, “*et orate pro invicem ut salvemini*”» (Ed. I, 218). El text d'AA, 311-312, segueix la mateixa línia de l'ed. colonesa. 656-658 Aprés ... resuscitat] Es glossa ara el sentit profund del tercer acte de Jesucrist. Com podem veure, la figura del Llätzer que, obeint la veu del Senyor, emergeix del sepulcre és equiparada per Ferrer amb la del pecador que es reconcilia amb Déu mitjançant l'absolució pronunciada pel confessor. Cf. amb l'ed. de Colònia, on es precisa que, per tal que això passe, és necessari per part del pecador el penediment pels errors comesos i el seu compromís de no reincidir-hi en endavant; altrament, no podria rebre l'absolució per part del sacerdot (vegeu el *Confessionale* pseudo-bonaventurià, cap. III, part. I: «*Primus casus in quo sacerdos non potest confitentem absolvere est cum quis non est vere contritus*», *Sancti Bonaventurae opuscula*, vol. I, 63; o el *Confessionario* castellà més amunt esmentat: «Si el pecador no se arrepiente bien ca dize que no se puede partir de mal fazer asi como de tomar lo ageno por fuerça o por enganno o de algund otro pecado o dize que no quiere entregar lo ageno todo o d'ello segund su poder o no se duele ni se arrepiente del mal que fizo o no quiere fazer enmienda a los que ynfamo o fizo otro danno, a este dital diras tu confesor que le no puedes absolver que no le aproueche esta confesion para librar lo del ynfierno», *Confessionario: Compendio*, 168). Com a suport d'aquesta observació, l'ed. de Colònia cita els mots de Jesús a Lc 13, 3: «*Tercio Christus clamavit voce magna: “Lazare, veni foras”, extra monumentum, quantum ad corpus, et extra infernum, quantum ad animam. Sic peccator, ad vocem confessoris penitentiam iniungentis, debet exire foras extra, dimittendo peccata, quia alias non est absolvendus, et anima exiit extra infernum, cui obligabatur per culpam, si servat penitentiam, alias non. Unde Luce, XIII: “Dico vobis: nisi penitentiam habueritis, omnes similiter peribitis”*» (Ed. I, 218). 658-662 Aprés ... partida] El quart acte de Jesús, l'ordre de deslligar Llätzer, simbolitza el deliurament del pecador lligat pel pecat, que es produeix quan, juntament amb l'absolució, rep la penitència que li imposa el confessor. Ara bé, per què diu Ferrer que el penitent queda deslligat totalment o només «en partida»? La contrició, la confessió i l'absolució netegen el confessant de la *culpa mor-*

- 660 confessor és absolt de la culpa mortal; emperò, encara és lligat, com que és obligat a les penes de purgatori. Llavors lo desliga quant diu: «Vós fareu tal penitència»; llavors lo desliga, o en tot, o en partida. Puys diu: «Lexats-lo anar», que és que, si la muller vol anar a exercir obres de misericòrdia, lo marit deig-la-y anar, e axí muller a marit, e

tal que el condemnava a les penes de l'infern, però l'ofensa feta a Déu ha causat un dany que caldrà satisfèr en aquest món mitjançant la penitència. Ara bé: si la penitència practicada en vida no és suficient com per reintegrar el preu de l'ofensa, l'ànima haurà de completar el procés en l'altre món, sotmesa a les penes purificadores del Purgatori. Vegeu TOMÀS D'AQUINO, *Summa Theologiae*, suppl., q. 18, a. 2: «Videtur quod sacerdos non possit remittere peccatum quoad poenam. Peccato enim debetur poena aeterna et temporalis. Sed adhuc post absolutionem sacerdotis manet poenitens obligatus ad poenam temporalem, in purgatorio vel in hoc mundo faciendam [...] illi qui per contritionem consecutus est remissionem peccatorum quantum ad culpam, et per consequens quantum ad reatum poenae aeternae, quae simul cum culpa dimittitur, ex vi clavium, ex passione Christi efficaciam habentium, augetur gratia et remittitur temporalis poena, cuius reatus adhuc remanserat post culpae remissionem. Non tamen totus, sicut in baptismo: sed pars eius [...] Ideo ex vi clavium, quae operatur in sacramento poenitentiae, non tota poena remittitur, sed aliquid de poena temporali, cuius reatus post absolutionem a poena aeterna remanere potuit». En aquest punt, en parlar de l'autoritat dels confessors per a lligar i deslligar els pecats, l'ed. de Colònia cita Mt 18,18: «Quarta ceremonia, Christus dixit: "Solvite eum". Hec solutio fit a confessore quando absolvit peccatorem dicendo: "Auctoritate Domini nostri Ihesu Christi, [tibi concessa] et nobis comissa, ego te absolvo", etc. Unde de hac solucione dicitur confessoribus: "Quodcumque solveritis super terram", scilicet vos confessores, "erit solutum, et in caelis; et quodcumque ligaveritis super terram, erit ligatum et in caelis", Mathei, XVIII. Hec ligatio est iniunctio poenitentiae» (Ed. I, 218). Cf. amb AA, 312, que al·ludeix també a l'esmentat passatge evangèlic. 663-667 Puys ... fer] La manera com s'interpreta aquest cinqué i darrer acte de Jesucrist presenta algunes divergències entre la versió catalana del sermó i les llatines. Així, en la primera Ferrer explica que així com Jesús va indicar als presents que deixessen caminar lliurement Llätzer, de la mateixa manera tothom hauria de permetre fer al seu parent (marit, muller, pare o fill) les obres de penitència que jutge oportunes per tal de purgar els seus pecats en vida. En aquest sentit, el dominic amonesta aquells que destorben o tracten d'impedir aquestes pràctiques virtuoses. La mateixa observació apareix també a l'ed. de Colònia, la qual, però, aprofita a més aquesta indicació de Crist per a parlar del grau de severitat de la penitència que el confessor ha d'assignar al confessant. Més concretament, Ferrer, bo i citant Mt 23,4, es mostra contrari a les penitències excessivament feixugues, quasi impossibles d'acomplir en un sentit estricte; és preferible d'apostar, ens diu, per penitències més lleugeres i realistes, que no causen la desesperació del penitent (cf. amb TOMÀS D'AQUINO, *Quodlibet*, III, q. 13 a. 1 co.: «Videtur autem satis conveniens quod sacerdos non oneret poenitentem gravi pondere satisfactionis, quia sicut parvus ignis a multis lignis superpositis de facili extinguitur, ita posset contingere quod parvus affectus contritionis in poenitente nuper excitatus,

pare a fill; per ço dix: «Lexau-lo anar». «*Ve vobis qui clauditis regnum celorum*» (*Mathei, XXIII*); nengú no deu empatxar la penitència que altre vol fer.

665-666 Ve ... celorum] Mt 23,13: «Vae autem vobis scribae et pharisaei hypocritae, quia clauditis regnum caelorum ante homines! vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare»; *Peir.*, 572a: «E guay a vós, latrats e alls fariseus, ypòcrites, qui anpatxats la carrera del Regna celestial a les gens, car vós no y antrats ne y laxats antrar!».

propter grave onus satisfactionis extingueretur, peccatore totaliter desperante. Unde melius est quod sacerdos poenitenti indicet quanta poenitentia esset sibi pro peccatis iniungenda; et iniungat sibi nihilominus aliquid quod poenitens tolerabiliter ferat, ex cuius impletione assuefiat ut maiora impleat, quae etiam sacerdos sibi iniungere non attentasset». Al cap i a la fi, una penitència insuficient però sincera en aquest món obre les portes del Purgatori en l'altre, mentre que una altra que no s'haja pogut dur a terme per causa d'un rigor excessiu pot condemnar l'ànima a les penes de l'infern: «Quinta cerimonia: "Sinite eum abire sic", scilicet si penitens non potest portare magnam poenitentiam, date eis parvam; quia melius est cum parva poenitentia remittere ad purgatorium, quam cum nulla ad infernum. Et hoc dicitur contra illos confessores qui nimis magnam poenitentiam iniungunt, de quibus dicitur Mat., XXIII: "Alligant onera gravia et importabilia humeris hominum". Potest etiam aliter intelligi sic: multi sunt soluti a confessore et a vinculis peccatorum, qui non siniuntur abire ut compleant poenitentiam; quia vir impedit uxorem, et e converso; socius, socium; et pater, filium, et e converso. Nullus debet impedire poenitentiam alterius, nisi forte esset preiudicativa; quibus dixit Christus: "Ve, qui clauditis regnum celorum ante homines. Vos non intratis nec introeuntes sinitis intrare", Mathei, XXIII» (*Ed.* I, 218; cf. amb AA, 312). Vegeu aquesta idea a JEAN GERSON, *Regulae morales*, II: «Tutius est cum parva poenitentia, quae sponte suscipitur, et verisimiliter adimplebitur, ducere confessos in Purgatorium, quam cum magna non implenda praecipitare in Infernum» (*Oeuvres complètes*, París, Desclée 1973, vol. IX, 129); ANTONÍ DE FLORÈNCIA, *Summa Theologica*, pars III, tit. XVII, cap. XX, que cita en aquest pas RAMON DE PENYAFORT, *Summa*, ll. III, cap. «De poenitentiis et remissionibus», § 49 (ed. Avinyó, François Mallard – Jean de Lorme – Joseph-Charles Chastanier 1715, 703) i ENRIC DE SUSA, *Summa aurea*, V, 58 (ed. Venècia, ad candentis Salamandrae insigne 1570, 478): «Nam, ut dicunt Raymundus et Hostiensis, debet confessor dare talem poenitentiam, quam credat verisimiliter illum implere, ne ipsam violando, deterius ei contingat. Quod si magna peccata commisit, et dicit se poenitere, sed non posse aliquam duram poenitentiam agere, animet eum ad hoc confessor, ostendendo ei gravitatem peccatorum, et per consequens poenarum et poenitentiarum sibi propter ea debitarum, et sic tandem iniungat ei poenitentiam, quam libenter suscipiat. Et si sacerdos non potest gaudere de omnimoda purgatione eius, saltem gaudeat, quod liberatum a gehaenna trasmittit ad purgatorium. Itaque, ut inquit Hostiensis, confessor nullo modo debet permittere peccatorem desperatum recedere a se» (ed. Florència, Agostino Carattoni 1740, vol. III, 975).